

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES



ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

Οι Ελληνοτουρκικές κρίσεις του 1987 και του 1996: Συγκριτική ανάλυση της Ελληνικής λήψης αποφάσεων.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Νικόλαος Βιτώρος

Αθήνα, 2019

Τριμελής Επιτροπή

Άγγελος Συρίγος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Κωνσταντίνος Υφαντής, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου



Copyright © Νικόλαος Βιτώρος, 2019

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Η παρούσα διπλωματική εργασία αφιερώνεται
στη σύζυγό μου Άννα και στους υιούς μου Μιχάλη και Δημήτρη,
για την στήριξη και συμπαράστασή τους, όλα αυτά τα χρόνια της σταδιοδρομίας μου και
στον κουμπάρο μου Παύλο.*

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά και τους καθηγητές του Μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών και ιδιαίτερα τον καθηγητή κ. Άγγελο Συρίγο ο οποίος συντέλεσε στην εμβάθυνση των γνώσεων μας στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	1
Σκοπός.....	2
Προϋποθέσεις.....	2
Κεφάλαιο Πρώτο.....	3
Ιστορική Αναδρομή.....	3
Γεωπολιτικό πλαίσιο και Διεθνή Γεγονότα προ Κρίσεως.....	3
Περίοδος Έντασης (1922-1930).....	4
Περίοδος Φιλίας – Αμυντικής Συνεργασίας (1930-1938).....	4
Περίοδος Διατάραξης Σχέσεων (1939-1945).....	5
Περίοδος Αποκατάστασης Σχέσεων (1947-1955).....	5
Περίοδος Κρίσεων.....	5
Συνθήκες οι Οποίες Επηρεάζουν τις Σχέσεις των δύο Κρατών	6
Συνθήκη της Λωζάννης 1923	6
Συμφωνία των Παρισίων 1947.....	6
Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας 1958.....	6
Κεφάλαιο Δεύτερο	7
Ελληνοτουρκική Κρίση 1987.....	7
Πολιτικό Περιβάλλον πριν την Κρίση	7
Έναρξη Κρίσης.....	8
Κλιμάκωση Κρίσης.....	10
Αποκλιμάκωση Κρίσης	13
Αξιολόγηση Κρίσης	14
Κεφάλαιο Τρίτο.....	19
Ελληνοτουρκική Κρίση Ιμίων 1996.....	19
Πολιτικό Περιβάλλον πριν την Κρίση	19
Έναρξη Κρίσης.....	22
24 Ιανουαρίου 1996:.....	24
Κλιμάκωση της Κρίσης.....	24
Αξιολόγηση Κρίσης Ιμίων	33
Κεφάλαιο Τέταρτο.....	37
Σύγκριση Διαδικασιών Λήψεως Αποφάσεων στο Χειρισμό των Δυο Κρίσεων.....	37
Διαδικασία Λήψης Απόφασης	37
Πολιτικός Ηγέτης.....	37

Κρίση 1987.....	38
Κρίση Ιμίων.....	39
Πρόβλεψη Κρίσης.....	40
Κρίση 1987.....	40
Κρίση Ιμίων.....	40
Επιλογή Στρατηγικής.....	40
Κρίση 1987.....	41
Κρίση 1996.....	41
Σύστημα Χειρισμού Κρίσεων	42
Κρίση 1987.....	43
Κρίση 1996.....	44
Πληροφορίες Περί Αντιπάλων.....	45
Κρίση 1987.....	45
Κρίση 1996.....	45
Συντονισμός διπλωματικών και στρατιωτικών κινήσεων.....	47
Κρίση 1987.....	47
Κρίση 1996.....	48
Διπλωματικές Επιλογές	49
Κρίση 1987.....	49
Κρίση 1996.....	49
Τριάδα Κλαουσεβιτς.....	50
Κρίση 1987.....	50
Κρίση 1996.....	51
Σύνοψη Σύγκρισης.....	53
Κεφάλαιο Πέμπτο	55
Συμπεράσματα – Προτάσεις.....	55
Συμπεράσματα	55
Τουρκική Απειλή.....	55
Μελλοντικές εντάσεις	55
Κατάληξη κρίσεων (τελικό προϊόν)	55
Μηχανισμός Διαχείρισης Κρίσης.....	56
Στάση Συμμάχων.....	57
Εξωτερική πολιτική και αστάθμητοι παράγοντες	58
Ο ρόλος των ΜΜΕ	58

Προτάσεις.....	59
Σύστημα χειρισμού κρίσεων	59
Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας.....	59
Αξιοποίηση βραχονησίδων	60
Εθνικές Δυνατότητες	60
Προετοιμασία κοινής Γνώμης.....	61
ANTI ΕΠΙΛΟΓΟΥ	62
Παράρτημα «Α».....	64
Συνθήκη Λωζάνης.....	64
Παράρτημα «Β»	66
Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας	66
Παράρτημα «Γ»	68
Πρακτικό Βέρνης (11 Νοε 1976)	68
Παράρτημα «Δ»	69
Η Τουρκική Διακοίνωση Της 29ης Δεκέμβριου 1995 Για Τα Ίμια	69
Παράρτημα «Ε»	71
Η Ελληνική Διακοίνωση της 9ης Ιανουάριου 1996 για τα Ίμια.....	71
Παράρτημα «Στ».....	74
Φωτογραφικό Υλικό	74
Παράρτημα «Ζ»	80
Βιβλιογραφία.....	80

Σύνοψη

Η Τουρκία αξιοποιώντας τη γεωπολιτική της θέση, εξελίσσεται σε μια περιφερειακή δύναμη με όρους στρατιωτικούς και δημογραφικούς. Αντιμετωπίζει τις εξελίξεις με την αντίληψη ενός μεγάλου κράτους. Πολιτικός της στόχος είναι η ανατροπή του status quo στην περιοχή μας .

Η ιστορία έχει διδάξει ότι η χώρα μας και η Τουρκία θα βρίσκονται σε μια διαρκή ένταση με διακυμάνσεις. Η αμφισβήτηση των χωρικών μας υδάτων, του εθνικού εναέριου χώρου μας και του δικαιώματός μας για έρευνα και διάσωση στο Αιγαίο από την Τουρκία, καθώς και η γκριζοποίηση μεγάλου αριθμού μικρονήσων και βραχονησίδων θα έχει πιθανόν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία θερμού επεισοδίου με απρόβλεπτη εξέλιξη.

Η παρούσα εργασία ασχολείται με τις δύο τελευταίες κρίσεις που εκδηλώθηκαν μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας: την κρίση του 1987 και την κρίση των Ιμίων το 1996.

Σκοπός της παρούσας δεν είναι η επίρριψη ευθυνών για το χειρισμό εκείνων των κρίσεων. Γίνεται μια προσπάθεια περιγραφής των γεγονότων όπως έχουν καταγραφεί από την υπάρχουσα βιβλιογραφία, αρθρογραφία, τις συνεντεύξεις των πρωταγωνιστών και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Κατόπιν γίνεται αξιολόγηση και σύγκριση της στρατηγικής που εφαρμόστηκε, καθώς και των διαδικασιών λήψης αποφάσεων που ακολουθήθηκαν από τις πολιτικές ηγεσίες.

Μια σύγκριση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων ανάμεσα στις δύο περιόδους κρίσεων, ενδεχομένως να οδηγήσει στον επιφανειακό και άδικο χαρακτηρισμό τους ως ορθές ή εσφαλμένες, δεδομένου ότι οι λήπτες των αποφάσεων δεν είχαν την ίδια εμπειρία στη διακυβέρνηση της χώρας και οι διαστάσεις της κλιμάκωσης της κρίσης ήταν διαφορετικές στην κάθε περίπτωση.

Κρίθηκε σκόπιμο να γίνει μια ιστορική αναδρομή για την υπενθύμιση των σημαντικότερων διεθνών γεγονότων που διαδραματίστηκαν στη περιοχή και επηρέασαν τη γεωπολιτική και γεωστρατηγική θέση των δύο κρατών.

Επίσης αναφέρονται συνοπτικά οι εντάσεις που δημιουργήθηκαν μεταξύ των δύο χωρών από το 1955 και μετά, προκειμένου να σκιαγραφηθεί καλύτερα η τακτική που ακολουθεί η Τουρκία εδώ και πολλά χρόνια στις μεταξύ μας σχέσεις.

Η σύγκριση ανάμεσα στη στρατηγική χειρισμού της κρίσης και τη λήψη απόφασης περιλαμβάνει τους ακόλουθους τομείς, τους οποίους θεωρώ ως καταλληλότερους για τις υπόψη κρίσεις:

- Επιλογή στρατηγικής
- Αποτελεσματικότητα συστήματος χειρισμού κρίσεων
- Κατάλληλη πληροφόρηση
- Συντονισμός διπλωματικών και στρατιωτικών κινήσεων
- Διπλωματικές επιλογές

Από την ανάλυση που πραγματοποιείται και τα συμπεράσματα που διεξάγονται, είναι εμφανές πόσο σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η απρόσκοπτη συνεργασία μεταξύ της πολιτικής και στρατιωτικής γραφειοκρατίας για την επιτυχή διευθέτηση κρίσεων και εντάσεων μεταξύ των κρατών.

Λέξεις-κλειδιά: Ελληνοτουρκικές σχέσεις, Διαχείριση κρίσεων, Λήψη απόφασης

The Greek-Turkish crises of 1987 and 1996: Comparative analysis of Greek decision-making.

Nikolaos Vitoros

Summary

Turkey, making good use of its geopolitical position, is evolving to be a regional power in terms of military and demographic factor. It faces the developments with the perception of a great state. Its political objective is to overthrow the status quo in our region.

History has taught that our country and Turkey will be in constant tension with fluctuations. The questioning of our territorial waters, our national airspace and our right to search and rescue the Aegean Sea from Turkey, as well as the disputing of a large number of small and shallow islands, will probably result in a hot episode with unpredictable consequences.

This project deals with the last two crises between Greece and Turkey: the 1987 crisis and the Imia crisis in 1996.

The purpose of this project is not to put the blame on sb for dealing with those crises, but to make an effort to describe the events as recorded from the existing literature, articles, interviews and the media. Consequently, evaluation and comparison of the strategies carried out and of the decision-making processes followed by the political leadership are made.

A comparison of the decision-making processes between the two crisis periods may lead to their superficial and unfair characterization as correct or incorrect, since the decision-makers did not have the same experience in the country's governance and the scale of the escalation of the crisis was different in each case.

It was considered appropriate to make a historical review to recall the most important international events that took place in the region and influenced the geopolitical and geostrategic position of the two states.

In addition, the tensions that have been created between the two countries since 1955 are briefly mentioned in order to better outline Turkey's tactics in our relations for many years.

The comparison between the crisis management strategy and the decision-making process includes the following fields, which I consider most appropriate for the crises concerned:

- Strategy selection
- Crisis management system effectiveness
- Appropriate information
- Coordination of diplomatic and military movements
- Diplomatic options

Taking the conducted analysis that is being made and the conclusions that are being drawn into consideration, it is clear how important the role of unimpeded co-operation between political and military bureaucracy is for the successful resolution of crises and tensions between states.

Keywords: Greek-Turkish relations, Crisis management, Decision making process

Εισαγωγή

Η Ελλάδα είναι μια χώρα που κατέχει μια εξαιρετικά προνομιακή θέση. Βρίσκεται στο κέντρο του κόσμου. Σταυροδρόμι συγκοινωνιών, ενεργειακού πλούτου και πολιτισμών. Θέση υψηλής γεωπολιτικής και γεωστρατηγικής σημασίας. Στη Μεσόγειο είναι η χώρα που παρέχει σταθερότητα και ασφάλεια στα νοτιοανατολικά σύνορα της Ευρώπης και του ΝΑΤΟ. Το αντίτιμο της προνομιακής αυτής θέσης είναι ο γείτονας της, η Τουρκία. Θα ήταν ευχής έργο να διαλέγαμε τους γείτονες μας. Θα ήταν πολύ πιο ευχάριστο να ήταν δίπλα μας η Σουηδία ή το Βέλγιο. Στην περίπτωση αυτή η χώρα μας θα ήταν ένας πραγματικός παράδεισος, αφού οι δαπάνες για τα εξοπλιστικά προγράμματα θα ήταν τόσο χαμηλές όσο των υπολοίπων Ευρωπαϊκών κρατών και τα χρήματα θα διατίθεντο για ανάπτυξη της χώρας, με ένα ανταγωνιστικό σύστημα παιδείας, αξιοπρεπή περίθαλψη και υψηλό βιοτικό επίπεδο των πολιτών της.

Οι σχέσεις με τη γείτονα Τουρκία από ιδρύσεως του Ελληνικού κράτους πέρασε περιόδους πολέμων, ειρήνης, εντάσεων, κρίσεων, συμφωνιών. Μετά τους Βαλκανικούς και τους δύο Παγκοσμίους Πολέμους, τα σύνορα μεταξύ των δύο χωρών καθορίστηκαν σύμφωνα με διεθνείς συμφωνίες και συνθήκες. Όπως συμβαίνει συχνά κάποιοι έχουν την τάση να ερμηνεύουν με το δικό τους τρόπο τις συμφωνίες και να αυτοπροσδιορίζονται ως αναθεωρητικές δυνάμεις με σκοπό την επαναχάραξη των συνόρων. Αυτό το ρόλο στην γειτονιά μας τον έχει η Τουρκία, η οποία επιθυμεί να αναστήσει την παλιά Οθωμανική Αυτοκρατορία. Στόχος της, αναφορικά με την Ελλάδα, η συνεκμετάλλευση του Αιγαίου, η δημιουργία γκρίζων ζωνών σε νησιωτικές περιοχές στο Αιγαίο, θέτοντας υπό αμφισβήτηση το ιδιοκτησιακό καθεστώς των περιοχών αυτών, αλλά και το δικαίωμα καθορισμού του εθνικού εναέριου χώρου μας στα 10 ναυτικά μίλια.

Αυτή η συμπεριφορά της Τουρκίας είχε σαν αποτέλεσμα οι σχέσεις των δύο χωρών από το 1974 και μετά να ενταθούν αρκετές φορές και να βρεθούν στα πρόθυρα πολεμικής σύγκρουσης.

Η παρούσα διατριβή θα εξετάσει δύο κρίσεις μεταξύ των δύο χωρών αυτή του 1987 με το ερευνητικό σκάφος ΣΙΣΜΙΚ της Τουρκίας και την κρίση των Ιμίων το 1996. Στο Α΄ Κεφάλαιο θα αναφερθώ στο γεωπολιτικό περιβάλλον της περιοχής. Κατόπιν θα επισημανθούν τα διεθνή δρώμενα της περιόδου και θα δοθεί μια συνοπτική περιγραφή γεγονότων σταθμών στις σχέσεων Ελλάδος Τουρκίας τον 19 αιώνα. Στα Β΄ και Γ΄ Κεφάλαια θα εξεταστούν οι κρίσεις του 1987 και του 1996 αντίστοιχα, περιγράφοντας το διεθνές περιβάλλον, την προϊστορία της κρίσης, την κύρια εκδήλωση της κρίσης, την

αποκλιμάκωση και μια συνοπτική αξιολόγηση της. Στο Δ΄ Κεφάλαιο θα γίνει μια σύγκριση των λήψεων αποφάσεων που προέβηκαν οι τότε κυβερνήσεις στην διαχείριση των κρίσεων. Στο κεφάλαιο Ε΄ θα αποτυπωθούν γενικά συμπεράσματα και προτάσεις.

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας εργασίας δεν είναι η επίρριψη ευθυνών για το χειρισμό των κρίσεων. Θα γίνει μια προσπάθεια περιγραφής των γεγονότων, όπως έχουν καταγραφεί από την υπάρχουσα βιβλιογραφία και αρθρογραφία, από τις συνεντεύξεις των πρωταγωνιστών και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Κατόπιν θα γίνει μια αξιολόγηση της στρατηγικής που ακολουθήθηκε από τις τότε κυβερνήσεις και των συνεπειών για τη χώρα από τον τρόπο χειρισμού. Οι δύο κρίσεις έγιναν κάτω από διαφορετικές προϋποθέσεις και δεδομένα. Λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα των χειρισμών, θα επιχειρηθεί μια σύγκριση μεταξύ τους, προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα και να παραχθούν lessons learn, ώστε σε τυχόν επόμενη κρίση να μη υποπέσουμε στα ίδια λάθη με το παρελθόν και να εκμεταλλευτούμε τους σωστούς χειρισμούς που έγιναν, βελτιώνοντας τους ακόμη περισσότερο.

Προϋποθέσεις

Οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας θα είναι ανταγωνιστικού και συγκρουσιακού χαρακτήρα.

Η Τουρκία θα αμφισβητεί τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδος και θα επιδιώκει την αναθεώρηση του διεθνούς νομικού καθεστώτος του Αιγαίου.

Κεφάλαιο Πρώτο

Ιστορική Αναδρομή

Γεωπολιτικό πλαίσιο και Διεθνή Γεγονότα προ Κρίσεως

Ο γεωγραφικός χώρος Ελλάδας-Τουρκίας αποτελούσε ανέκαθεν μέγεθος υψηλής στρατηγικής αξίας. Η περιοχή αυτή αποτελεί τη μεγάλη πύλη της λεωφόρου που ενώνει την Ανατολή και τη Δύση και κατέχει το κλειδί του ενεργειακού πλούτου. Οι εξελίξεις δεν επηρεάζουν μόνο τα κράτη της περιοχής αλλά και τον ευρύτερο χώρο, δεδομένου ότι αποτελούν παράγοντες που επιδρούν καθοριστικά στην περιφερειακή σταθερότητα και ασφάλεια.

Ως φυσικό νοτιοανατολικό σύνορο της Ευρώπης και μοναδική είσοδος για αιώνες στην Ασία και τις εύπορες περιοχές της, τα Βαλκάνια και ειδικότερα η Ελλάδα, λειτουργούσαν σχεδόν πάντα ως σταυροδρόμι.

Η Ελλάδα στο μέσο τριών ηπείρων και σημαντικών θαλασσών (Ανατολικής Μεσογείου, Ευξείνου Πόντου, Αδριατικής) και με τη γεωφυσική μορφολογία του, ως χερσαία και συνάμα θαλάσσια και νησιωτική ενότητα, συνιστά γεωστρατηγικό σημείο αναφοράς. Ο ελληνικός χώρος είναι βαλκανικός, ταυτοχρόνως ευρωπαϊκός και μεσογειακός.

Η Ελλάδα, από την αρχαιότητα, παρά το μικρό γεωγραφικό της μέγεθος, διέθετε και διαθέτει μια δυσανάλογα μεγάλη γεωπολιτική υπεραξία την οποία θα ζήλευαν πολλές υπερδυνάμεις του πλανήτη μας. Είναι ένας γεωστρατηγικός κόμβος του Δυτικού αμυντικού συστήματος, τον οποίο εποφθαλμιούν ανερχόμενες δυνάμεις που φιλοδοξούν να διαδραματίσουν παγκόσμιο ρόλο. Το Αιγαίο αποτελεί τον απαραίτητο ζωτικό κρίκο διασύνδεσης της Τουρκίας με τις ναυτικές δυνάμεις της Δύσης.

Η Ελλάδα διαθέτει εκτεταμένη πρόσβαση σε δυο ημίκλειστες (Αιγαίο και Ιόνιο) και σε μια ανοικτή θάλασσα (Μεσόγειος). Επιπλέον, κατέχει εκτενέστατη λωρίδα γης κατά μήκος των βορείων παραλίων του Αιγαίου (Βόρεια Ελλάδα) χάρη στην οποία επιτρέπει ή στερεί στη βαλκανική ενδοχώρα την έξοδο στο Αιγαίο, καταδικάζοντάς την έτσι, αν θέλει, σε ασφυξία.

Η μορφολογία του Αιγαίου ο μεγάλος αριθμός των νησιών, μικρονήσων και βραχονησίδων καθιστούσαν την Ελλάδα σημαντικό παίκτη στην περιοχή αφού ήταν από τον έλεγχο της τα θαλάσσια δρομολόγια εξόδου του στόλου της Σοβιετικής ένωσης στη Μεσόγειο. Οι δύο βασικοί δίοδοι ήταν μεταξύ Κυθήρων Αντικυθήρων και μεταξύ Ρόδου και Καρπάθου.

Η θέση της Κρήτη μπορεί να χαρακτηριστεί σαν αεροπλανοφόρο,

διευκολύνοντας τις επιχειρήσεις υποστήριξης και ανεφοδιασμού προς το χώρο της εγγύς ανατολής, τη Βόρεια Αφρική, τα στενά του Σουέζ και της Ερυθράς θάλασσας, την Αδριατική και προς τη δυτική Μεσόγειο στα Στενά του Γιβραλτάρ.

Οι αεροναυτικές εγκαταστάσεις των ΗΠΑ στην Ελλάδα, τα συστήματα ελέγχου – επικοινωνιών, καθώς και οι πυρηνικές βόμβες, που ήταν εγκατεστημένες σε αεροσκάφη και πυραύλους, καθιστούσαν τον Ελληνικό χώρο βασικό σύμμαχο των ΗΠΑ για επιχειρήσεις στα Βαλκάνια.

Ενώ η Τουρκία λόγω της γεωγραφικής της θέσης, έχει χαρακτηριστεί από το 1951 από τις ΗΠΑ ως χώρα σπουδαιότερης στρατηγικής σημασίας, το στρατηγικό οικόπεδο «Ελλάς» ήταν πάντα μέρος του ενιαίου αμυντικού χώρου Ελλάδος – Τουρκίας έναντι του Σοβιετικού Μπλοκ.

Η Τουρκία έχοντας τον έλεγχο των Στενών των Δαρδανελίων, μπορούσε να αποκλείσει την κάθοδο του Σοβιετικού Στόλου στο Αιγαίο, ενώ προς την πλευρά της Βουλγαρίας, το τουρκικό έδαφος επέτρεπε την άμυνα από επιθετική δράση προς αποκλεισμό της Προποντίδας και του Βοσπόρου και διευκόλυνε το μπλοκάρισμα του δρόμου προς τη Μαύρη Θάλασσα.

Η Κύπρος χρησίμευε σαν βάση εξόρμησης των Αμερικανών στην περιοχή του Ισραήλ και της Παλαιστίνης αλλά και της ευρύτερης περιοχής, καθώς απέχει 40 μίλια από την Τουρκία, 90 χιλιόμετρα από τις ακτές της Συρίας και του Λιβάνου και 180 μίλια από το Σουέζ. Πολύτιμο ρόλο στο δρόμο των πετρελαίων διαδραμάτιζαν και οι αεροναυτικές και ηλεκτρονικές βάσεις της Βρετανίας στο νησί.

Ελληνοτουρκικές Σχέσεις

Περίοδος Έντασης (1922-1930)

- Μαζική ανταλλαγή Πληθυσμών χριστιανών και μουσουλμάνων.
- Ερμηνεία «εγκατεστημένων» από την Τουρκία με το δικό της τρόπο.
- Μαζική κατάληψη κινητής και ακίνητης περιουσίας από των Ελλήνων στην Τουρκία.

- Κατάληψη από την Ελλάδα εκτάσεων φυγάδων μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης.

Περίοδος Φιλίας – Αμυντικής Συνεργασίας (1930-1938)

- Υπογραφή μεταξύ Βενιζέλου και Κεμάλ Ατατούρκ Συμφώνου Φιλίας, Ουδετερότητας.

- Υπογραφή Συμφωνίας της Άγκυρας για την υπεράσπιση της ελληνικής και Τουρκικής Θράκης από το Βουλγαρικό κίνδυνο.

- Συνδιάσκεψη Μοντρέ. Άρση αποστρατικοποίησης των Στενών, συμπεριλαμβανομένης της Λήμνου και της Σαμοθράκης.

Περίοδος Διατάραξης Σχέσεων (1939-1945)

- Άρνηση Τουρκίας να βοηθήσει την Ελλάδα προς απόκρουση της Ιταλικής και Γερμανικής επίθεσης.

- Αντιχριστιανικές κινήσεις στην Κωνσταντινούπολη, επιβολή έκτακτου φόρου, εκτοπίσεις σε στρατόπεδα εργασίας.

- Είσοδος της Τουρκίας στον πόλεμο κατά των Ναζί, δώδεκα ημέρες μετά τη λήξη της συνδιάσκεψης νικητών στη Γιάλτα.

Περίοδος Αποκατάστασης Σχέσεων (1947-1955)

Απόδοση Δωδεκανήσων στην Ελλάδα.

Περίοδος Κρίσεων

- Από το 1955 και μετά οι σχέσεις Ελλάδος και Τουρκίας βρίσκονται σε μια διαρκή ένταση, οδηγώντας τις δύο χώρες σε θερμά επεισόδια και κρίσεις. Παρακάτω αναφέρονται συνοπτικά τα σημαντικά γεγονότα που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη σχέση με τη γείτονα χώρα:

- **6^η Σεπτεμβρίου 1955, «Σεπτεμβριανά»:** οργανωμένο πογκρόμ στην Κωνσταντινούπολη, εναντίον των Ελλήνων ομογενών, λεηλατώντας και πυρπολώντας ελληνικά καταστήματα, σπίτια, σχολεία και βεβηλώνοντας εκκλησίες, νεκροταφεία, δημιουργώντας τρομοκρατία και ανασφάλεια στην ελληνική μειονότητα. Πραγματική αιτία του πογκρόμ αυτού ήταν η εξέλιξη του Κυπριακού ζητήματος.

- **Μάρτιος 1964, Δικαιοδικές συγκρούσεις στην Κύπρο:** είχαν ως αποτέλεσμα να καταγγείλει η Τουρκία τη σύμβαση περί εγκαταστάσεως, εμπορίου και ναυτιλίας του 1960 και να ξεκινήσει την απέλαση όλων των Ελλήνων υπηκόων που ζούσαν στην Τουρκία.

- **Ελληνοτουρκική Κρίση 1976**

Το **Μάρτιο του 1976**, η τουρκική κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι ένα τουρκικό ωκεανογραφικό σκάφος, το «ΧΟΡΑ», επρόκειτο να πραγματοποιήσει σεισμολογικές έρευνες στην υφαλοκρηπίδα της Τουρκίας. Μετά από τρεις αναβολές της εξόδου του «ΧΟΡΑ», το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας της Τουρκίας αποφάσισε, τη **13^η Ιουλίου 1976**, την πραγματοποίηση της ερευνητικής αποστολής. Το «ΧΟΡΑ», πραγματοποίησε **μεταξύ 6-15 Αυγούστου 1976** σεισμολογικές έρευνες στο θαλάσσιο χώρο ανάμεσα στον Άγιο Ευστράτιο, τη Λέσβο και τις μικρασιατικές ακτές, πλησίον της Λέσβου

περιοχές διαμφισβητούμενης υφαλοκρηπίδας. Η ένταση μεταξύ των δύο πλευρών είχε κορυφωθεί.

Την **9^η Αυγούστου 1976**, μετά το πέρας της ενημέρωσεως από τον πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Καραμανλή, ο αρχηγός της ελάσσονος αντιπολιτεύσεως, Ανδρέας Παπανδρέου, κάλεσε την κυβέρνηση να κινηθεί δυναμικά με τη χαρακτηριστική φράση: **«Βυθίσατε το Χόρα»**. Τελικώς, η αυτοσυγκράτηση της ελληνικής πλευράς απέτρεψε την πολεμική σύγκρουση.

Αποτέλεσμα της κρίσης αυτής ήταν η **Συμφωνία της Βέρνης** (Παράρτημα «Γ») όπου συμφωνήθηκε από τα δύο μέρη η αμοιβαία δέσμευση αποχής ερευνών στην υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου όσο χρόνο διαρκούν οι διαπραγματεύσεις οριοθέτησής της. Τη συμφωνία αυτή θα επικαλούνται συχνά στο εξής και οι δύο πλευρές, ερμηνεύοντας την ο καθένας με το δικό του τρόπο σε ότι αφορά στο χρονικό διάστημα υλοποίησής της, καθώς και στην εδαφική περιοχή που διαπραγματευόταν.

Συνθήκες οι Οποίες Επηρεάζουν τις Σχέσεις των δύο Κρατών

Συνθήκη της Λωζάννης 1923

Τα κρίσιμα άρθρα της Συνθήκης της Λωζάννης ως προς τις εδαφικές διευθετήσεις φαίνονται στο Παράρτημα «Α».

Συμφωνία των Παρισίων 1947

Άρθρο 14 της Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων (1947)

1. *Η Ιταλία εκχωρεί εις την Ελλάδα εν πλήρει κυριαρχία τας νήσους της Δωδεκανήσου τας κατωτέρω απαριθμουμένας, ήτοι: Αστυπάλαιαν, Ρόδον, Χάλκην, Κάρπαθον, Κάσον, Τήλον, Νίσυρον, Κάλυμνον, Λέρον, Πάτιμον, Λιψόν, Σύμην, Κω και Καστελλόριζον, ως και τας παρακειμένας νησίδας.*

2. *Αι ανωτέρω νήσοι θα αποστρατιωτικοποιηθώσι και θα παραμείνωσιν αποστρατιωτικοποιημέναι.*

Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας 1958

Τα κυριότερα άρθρα που αφορούν το καθεστώς χάραξης των θαλασσιών ζωνών στο Αιγαίο φαίνονται στο Παράρτημα «Β».

Κεφάλαιο Δεύτερο

Ελληνοτουρκική Κρίση 1987

Πολιτικό Περιβάλλον πριν την Κρίση

Τον Οκτώβριο του 1981, ανέρχεται στην εξουσία το ΠΑΣΟΚ, ο νέος πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου ακολουθεί την πολιτική του τερματισμού των διαπραγματεύσεων με την Άγκυρα. Στις προγραμματικές δηλώσεις¹ της κυβέρνησής του ξεκαθαρίζει ότι ο διάλογος με την Τουρκία θα είχε νόημα στο μέτρο που δεν αφορούσε παραχωρήσεις *απαράγραπτων* εθνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων.

Στις 9 Δεκεμβρίου 1981² στη σύνοδο των υπουργών Άμυνας του ΝΑΤΟ στις Βρυξέλες, ο Ανδρέας Παπανδρέου, με την ιδιότητα του Υπουργού Άμυνας, έθεσε veto στην έκδοση κοινού ανακοινωθέντος σχετικά με τη στρατηγική και την τακτική της συμμαχίας, επειδή οι Υπουργοί Άμυνας αρνήθηκαν να συμπεριλάβουν στο κείμενο δέσμευση ότι τα κράτη μέλη θα προστατεύσουν κάθε μέλος της συμμαχίας από απειλή, προερχόμενη από οπουδήποτε.

Τον Ιανουάριο – Φεβρουάριο 1982 διατυπώθηκαν κατηγορίες της Τουρκίας αναφορικά με έρευνες που διεξήχθησαν στην περιοχή της Θάσου από τη Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου.

Στις 29 Μαρτίου 1982 ο υφυπουργός εξωτερικών της Ελλάδος Κάρολος Παπούλιας³ με σήμα του προς την Ελληνική πρεσβεία στην Τουρκία, τόνισε το αναφαίρετο δικαίωμα της Ελλάδας να διενεργήσει έρευνες, γεωτρήσεις και εξορύξεις, στην ελληνική υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου.

Στις 23 Ιουνίου 1983 ο υφυπουργός Εξωτερικών Γιάννης Καψής απευθυνόμενος στον Τούρκο Πρεσβευτή, ανέφερε ότι η Συμφωνία της Βέρνης «δεν σημαίνει τίποτα για εμάς», καθώς «η κυβέρνηση δεν αναγνωρίζει συμφωνίες που δεν έχει υπογράψει».

Στις 15 Νοεμβρίου 1983 λαμβάνει χώρα η ανακήρυξη του τουρκοκυπριακού ψευδοκράτους ως «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου». Οι αντιδράσεις της Διεθνούς Κοινότητας έχουν ως ακολούθως:

- Οι ΗΠΑ διαφώνησαν με τη μονομερή ενέργεια της Τουρκίας.
- Η Βρετανία μαζί με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας

¹ Μάρδας Κώστας, *ΠΡΟ-ΙΜΙΑ ΠΟΛΕΜΟΥ από τα Σεπτεμβριανά στην Κρίση των Ιμίων (1955-1996)*, Εκδόσεις το ΠΟΝΤΙΚΙ, Αθήνα 2005, σελ 289.

² Μάρδας Κώστας, *ΠΡΟ-ΙΜΙΑ ΠΟΛΕΜΟΥ από τα Σεπτεμβριανά στην Κρίση των Ιμίων (1955-1996)*, Εκδόσεις το ΠΟΝΤΙΚΙ, Αθήνα 2005, σελ 289.

³ Μάρδας Κώστας, *ΠΡΟ-ΙΜΙΑ ΠΟΛΕΜΟΥ από τα Σεπτεμβριανά στην Κρίση των Ιμίων (1955-1996)*, Εκδόσεις το ΠΟΝΤΙΚΙ, Αθήνα 2005, σελ 290.

καταδίκασαν την ανωτέρω ενέργεια.

- Το Κίνημα των Αδεσμεύτων Κρατών στάθηκε στο πλευρό της κυπριακής κυβέρνησης.

- Η Σοβιετική Ένωση και τα υπό τη σφαίρα επιρροής της κράτη, σύστησαν αυτοσυγκράτηση σε Ελλάδα, Τουρκία και Κύπρο.

- Το NATO δεν πήρε θέση.

Το 1983 εκτυλίσσεται επεισόδιο στο Αιγαίο κατά του Ελληνικού αντιτορπιλικού «ΠΑΝΘΗΡ». Τα τουρκικά πλοία εκτελούσαν πυρά στο ΒΑ Αιγαίο και στο κόλπο του Ξηρού. Το ΓΕΝ απέστειλε το αντιτορπιλικό ΠΑΝΘΗΡ για στενή παρακολούθηση των Τουρκικών πλοίων. Στο περιστατικό αυτό τα τουρκικά πλοία έριξαν προειδοποιητικές βολές όταν το ελληνικό πλοίο επιχειρούσε να πλησιάσει την περιοχή της ασκήσεως. Ήταν το πιο σοβαρό ναυτικό επεισόδιο των τελευταίων δεκαετιών εκείνης της περιόδου.

Στις 14 Ιουνίου 1985 ο Τούρκος πρωθυπουργός Τουργκούτ Οζάλ δίνει εντολή στο Υπουργείο Εσωτερικών να συντάξουν νέους χάρτες του Αιγαίου χωρίς να αναγράφεται η λέξη «Ελλάδα» πάνω στα νησιά⁴.

Στις 19 Δεκεμβρίου 1986, λαμβάνει χώρα αιματηρό επεισόδιο στον Έβρο, που λίγο έλειψε να οδηγήσει τις δύο χώρες σε πόλεμο. Ελληνική περίπολος αντιλαμβάνεται Τουρκική περίπολο εντός του Ελληνικού εδάφους. Ανταλλάσσονται πυρά με αποτέλεσμα να σκοτωθεί ο Στρ (ΠΖ) Καραγώγος Ζήσης και 2 τούρκοι (1 Αξκός και 1 οπλίτης).

Ο Ανδρέας Παπανδρέου προχώρησε σε συνεργασίες εκτός του πλαισίου του NATO, αναπτύσσοντας ιδεολογικές και πολιτικές σχέσεις με εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα του Τρίτου Κόσμου, όπως με τον Γιάσερ Αραφάτ και τον Μουαμάρ Αλ Καντάφι. Υπήρξε ο μόνος πρωθυπουργός ΝΑΤΟικής χώρας που επισκέφθηκε⁵ την αντι-δυτική Λιβύη και την Πολωνία δικτάτορα Στρατηγού Γιαρουζέλσκι.

Έναρξη Κρίσης

Η κοινοπραξία «ΝΤΕΝΙΣΟΝ» είχε αναλάβει την εξόρυξη και εκμετάλλευση πετρελαίου στην περιοχή του Πρίνου, κοντά στη νήσο Θάσο, εντός των Ελληνικών

⁴ Το έγγραφο ανέφερε ότι δεν θα υπάρχει οριοθέτηση μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας στη θάλασσα, η λέξη Ελλάδα θα αναγράφεται μόνο επί της Ηπειρωτικής Ελλάδας, η λέξη Θράκη θα γράφεται ώστε να καλύπτει Τουρκία – Ελλάδα και Βουλγαρία, τα τοπωνύμια θα αναφέρονται στη τουρκική αντί «Ιμβρος»: Gokceada και αντί «Έβρος»: Meric. Μάρδας Κώστας, ΠΡΟ-ΙΜΙΑ ΠΟΛΕΜΟΥ σελ 291.

⁵ Στα ταξίδια αυτά παρέκαμψε το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δίνοντας έμφαση στον διεθνή συσχετισμό δυνάμεων με παράμετρο το εθνικό ζήτημα της τουρκικής απειλής.

χωρικών υδάτων. Τα γεγονότα που αφορούν στην λειτουργία της πιο πάνω εταιρείας⁶ έχουν χρονολογικά ως εξής:

- Τον Ιούλιο του 1981, η κοινοπραξία των ξένων πετρελαϊκών εταιρειών έθεσε στον υπουργό Ενέργειας Στέφανο Μάνο το θέμα της έναρξης ερευνητικών εργασιών εκτός των ελληνικών χωρικών υδάτων μετά την 30η Νοεμβρίου 1981.
- Τον Αύγουστο του 1981, ο υπουργός Ενέργειας ζήτησε να πληροφορηθεί από το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού εάν εξακολουθούσαν να υφίστανται οι λόγοι⁷ που είχαν επιβάλει την «αναστολή των ερευνητικών εργασιών εις περιοχήν Θρακικού Πελάγους ανατολικάς της νήσου Θάσου».
- Ο υπουργός Εθνικής Άμυνας, Ευάγγελος Αβέρωφ-Τοσίτσας, απάντησε ότι οι λόγοι «ήδη εξέλιπαν».
- Ακολούθως, ο υπουργός Ενέργειας πληροφόρησε την 24^η Αυγούστου 1981 την κοινοπραξία ότι μπορούσε να προχωρήσει σε έρευνες.

Η πρόθεση της εταιρείας ήταν να συνεχίσει τις έρευνες 10 μίλια ανατολικά της Θάσου, σε περιοχή που βρισκόταν έξω από τα χωρικά ύδατα της Ελλάδος, πάνω όμως στην θεωρούμενη υφαλοκρηπίδα, ενώ βάσει των όρων της συμβάσεως που υπέγραψε με το Ελληνικό κράτος, η εταιρεία είχε δικαίωμα επέκτασης των γεωτρήσεων μέχρι την 1^η Απριλίου 1987.

Η ελληνική κυβέρνηση εκτίμησε ότι τυχόν τέτοια ενέργεια από την κοινοπραξία θα προκαλούσε την αντίδραση της Τουρκίας. Για να αποκλειστεί αυτό το ενδεχόμενο στις 19 Φεβρουαρίου 1987 ο Υπουργός Βιομηχανίας Αναστάσιος Πεπονής ζήτησε με βάση το άρθρο 106 του Συντάγματος να συμμετάσχει αναγκαστικά το Ελληνικό Δημόσιο στην κοινοπραξία των ξένων εταιρειών, που με επικεφαλής την Καναδική «NTENISON» θα εκμεταλλευόταν τα πετρέλαια της Θάσου. Στον πρόεδρο της επιχείρησης Στηβ Ρόμαν η κυβέρνηση εξήγησε ότι λόγω της χρόνιας Ελληνοτουρκικής διαφοράς στο Αιγαίο δεν μπορούσε να δώσει άδειες έρευνας ανατολικά της Θάσου, γι' αυτό και η εκχώρηση της ιδιοκτησίας θα παρέμενε «παγωμένη ιδιοκτησία». Η Ελλάδα ήταν πρόθυμη να αγοράσει τις μετοχές της «NTENISON» προκειμένου να μη θιγούν τα συμφέροντά της.

⁶ Συρίγος Μ Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα 2016, σελ.377.

⁷ Οι λόγοι ήταν το Πρακτικό της Βέρνης. Προς εφαρμογή του άρθρου 6 του πρακτικού, το ελληνικό Γενικό Επιτελείο Ναυτικού είχε εκδώσει τον Ιανουάριο του 1978 διαταγή με την οποία απαγόρευε «πάσαν ερευνητική ή γεωτρητική δραστηριότητα» ανατολικά της Θάσου.

Η Άγκυρα από τη μεριά της αμφισβητούσε το δικαίωμα ερευνών επικαλούμενη τη συμφωνία της Βέρνης.

Στις 24 Φεβρουαρίου 1987 η κοινοπραξία δια του Διευθύνοντος Συμβούλου Permeli ανακοίνωσε ότι θα αγνοήσει την απόφαση της κυβέρνησης και θα προχωρήσει σε γεωτρήσεις στην επίμαχη περιοχή την 28η Μαρτίου 1987.

Στις 26 Φεβρουαρίου 1987⁸ σε κοινή συνέντευξη τύπου με τον Υπουργό Βιομηχανίας, ο υφυπουργός Εξωτερικών Γιάννης Καψής δήλωσε: «Η Ελληνική Κυβέρνηση μετά την εξαγορά των μετοχών, θα αποφασίσει το πού, πότε και πώς θα γίνουν οι γεωτρήσεις στην ελληνική υφαλοκρηπίδα». Η διατύπωση αυτή ενέτεινε την τουρκική καχυποψία, γιατί σύμφωνα με αυτούς δεν ήταν σύμφωνη με τις δεσμεύσεις του πρωτοκόλλου της Βέρνης που όριζε αποχή από τις έρευνες.

Στις 16 Μαρτίου 1987⁹ υπογράφεται στην Ουάσιγκτον η αμερικανοτουρκική DECA, με την υπόσχεση από πλευράς ΗΠΑ να δοθεί μεγάλη βοήθεια για τον εκσυγχρονισμό των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων και να παρέμβει στο Κογκρέσο με σκοπό να μην αποδεχθεί την καθιέρωση της «Ημέρας Μνήμης Σφαγής των Αρμενίων».

Στις 19 Μαρτίου 1987 το ερευνητικό σκάφος «Πίρι Ρέις»¹⁰ εμφανίζεται ανοιχτά της Ίμβρου συνοδευόμενο από δύο πολεμικά πλοία του Τουρκικού Ναυτικού, μια κανονιοφόρο και ένα αντιτορπιλικό, που του παρείχαν εγγύς συνοδεία. Κατά καιρούς πετούσαν και στην περιοχή τουρκικά αεροσκάφη ναυτικής συνεργασίας τύπου Albatros. Κινούνταν εκτός Ελληνικών χωρικών υδάτων στο δρομολόγιο Ίμβρος – Λήμνος – Σαμοθράκη – Άθως – Ανατολικά Σκύρου- Ελλάσποντο.

Κλιμάκωση Κρίσης

25 Μαρτίου 1987 (1^η ημέρα κρίσης)

- Η Τουρκική κυβέρνηση παραχώρησε στην Τουρκική εταιρεία πετρελαίων ΤΡΑΟ (Turkiye Petrolleri Anonim Ortakligi) τέσσερις περιοχές του βορείου Αιγαίου (εκτός των τουρκικών χωρικών υδάτων) για τη διεξαγωγή ερευνών. Η εικόνα των παραχωρήσεων έδειχνε πλήρη εγκλωβισμό της Λέσβου και της Σαμοθράκης.

- Στις 11 ώρα το πρωί ανακοινώθηκε επίσημα ο απόπλους του τουρκικού σκάφους για έρευνα στα διεθνή ύδατα. Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος της Τουρκίας τόνισε ότι αν το σκάφος παρενόχλητο από την Ελλάδα, η Τουρκία θα αντιδρούσε.

⁸ Λυμπέρης Χρήστος, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999, σελ.299.

⁹ Κουρής Νίκος, *ΕΛΛΑΔΑ – ΤΟΥΡΚΙΑ Ο ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ*, Νέα Σύνορα Α.Α ΛΙΒΑΝΗ, Αθήνα 1997,σελ.324.

¹⁰ Λυμπέρης Χρήστος, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999, σελ.300.

ο Πολιτικοστρατιωτική σύσκεψη στο Καστρί. Η εντολή του πρωθυπουργού προς τον υφυπουργό εξωτερικών¹¹ «Γιάννη, πρέπει να κινητοποιήσουμε τους πάντες. Αλλά να τους κάνεις σαφές ότι εάν οι Τούρκοι επιχειρήσουν γεώτρηση, θα χτυπήσουμε. Πρέπει όλοι να καταλάβουν τις ευθύνες τους, ΝΑΤΟικοί, Κοινοτικοί, όλοι. Πρέπει να καταλάβουν ότι οι προειδοποιήσεις μας δεν είναι απλά λόγια. Κυρίως οι Αμερικανοί. Εάν δεν παρέμβουν να συγκρατήσουν τους Τούρκους, κάλεσε τον Κήλι και πες του ότι κλείνουμε τη βάση της Νέας Μάκρης, όπως προβλέπει η συμφωνία του 1983».

ο Ανακοίνωση του Στεφ Ντηπάρτμεντ «...Οι ΗΠΑ αναγνωρίζουν ότι τα προβλήματα του Αιγαίο εμπεριέχουν σοβαρά θέματα και για τις δύο χώρες. Εκφράζουμε την λύπη μας για την κλιμάκωση της έντασης μεταξύ των δύο φίλων και συμμάχων χωρών και συνιστούμε και προς τις δύο πλευρές να επιδείξουν αυτοσυγκράτηση και να αποφύγουν ενέργειες ή δηλώσεις που θα μπορούσαν να οξύνουν της κατάσταση...».

26 Μαρτίου 1987 (2^η ημέρα κρίσης)

ο Οι Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις έχουν τεθεί σε ετοιμότητα¹². Το επιβεβαιώνει ο γραμματέας του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας της Τουρκίας υποστράτηγος Ergentlan: «...Οι Τουρκικές Ένοπλες δυνάμεις έχουν τεθεί σε επιφυλακή και λαμβάνονται τα απαραίτητα μέτρα για την αντιμετώπιση όλων των ενδεχομένων, λόγω των ενεργειών της Ελλάδος στο Αιγαίο, οι οποίες είναι αντίθετες με τις Διεθνείς Συμβάσεις. Ελληνική επίθεση εναντίων του SISMIC θα χαρακτηριστεί ως εχθρική ενέργεια, ως αιτία πολέμου».

ο Το Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων (ΕΘΚΕΠΙΧ) λειτουργεί με πλήρη επάνδρωση και είναι έτοιμο να εφαρμόσει το Δόγμα Διεύθυνσης των επιχειρήσεων από τον Αρχιστράτηγο¹³. Το βράδυ της ίδιας ημέρας σε σύσκεψη της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας στο Υπουργείο Άμυνας αποφασίζεται η γενική κινητοποίηση των ενόπλων δυνάμεων.

Παρασκευή 27 Μαρτίου 1987

ο Στις 02:48 εξεδόθη σήμα από το ΓΕΝ με το οποίο κηρύχθηκε κατάσταση στρατιωτικού αντιστασιασμού. από τις 07:30 το πρωί της ίδιας ημέρας, σε όλες τις υπηρεσίες του πολεμικού ναυτικού, πλην του Ιονίου. Αυτό σήμαινε ότι υπήρχε

¹¹ Καυής Π. Γιάννης, *Οι τρεις Μέρες του Μάρτη*, εκδόσεις Νέα Σύνορα Α.Α.ΛΙΒΑΝΗ, Αθήνα 1990, σελ.66.

¹² Λυμπέρης Χρήστος, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999, σελ.304.

¹³ Κουρής Νίκος, *ΕΛΛΑΔΑ – ΤΟΥΡΚΙΑ Ο ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ*, Νέα Σύνορα Α.Α.ΛΙΒΑΝΗ, Αθήνα 1997,σελ.333.

κίνδυνος ενδεχόμενης τουρκικής στρατιωτικής ενέργειας τις επόμενες 36 ώρες. Μέχρι τις 10:00 είχαν εκδοθεί όλες οι συμπληρωματικές διαταγές για τη λήψη της διάταξης μάχης και είχαν εκχωρηθεί όλες οι απαιτούμενες εξουσίες στα κατώτερα κλιμάκια της διοίκησης για την εφαρμογή των σχεδίων και την αποφυγή του αιφνιδιασμού. Οι διοικητές ήταν ελεύθεροι να αντιδράσουν αμέσως σε κάθε εχθρική ενέργεια¹⁴.

- ο Συνεδρίαση του ΚΥΣΕΑ στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων του ΓΕΕΘΑ¹⁵ υπό την προεδρία του πρωθυπουργού, επικύρωσε τις πολιτικές αποφάσεις που είχαν ληφθεί ένα 24ωρο πριν. Στο υπουργικό συμβούλιο που έγινε αμέσως μετά αποφασίστηκε το ΚΥΣΕΑ να συνεδριάζει συνεχώς στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων ΕΘΚΕΠΙΧ.

- ο Σύγκληση υπουργικού συμβουλίου στις 12:00 υπό την προεδρία του Α. Παπανδρέου. Ο πρωθυπουργός ξεκαθάρισε ότι θεωρούσε το κείμενο της Βέρνης ανενεργό και πρότεινε την παραπομπή του θέματος στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, αρνούμενος πολιτικό διάλογο.

- ο Μετάβαση του υπουργού εξωτερικών Κάρολου Παπούλια στη Βουλγαρία για συνάντηση με τον πρόεδρο της χώρας Τεοντόρ Ζίβκοφ.

- ο Ο υφυπουργός εξωτερικών Γιάννης Καψής καλεί τον αμερικανό πρεσβευτή Ρόμπερτ Κήλι και του ανακοινώνει την απόφαση του πρωθυπουργού: «αν και επιθυμούμε να διασώσουμε τις καλές σχέσεις με τις ΗΠΑ, για καθαρά στρατιωτικούς λόγους είμαστε υποχρεωμένοι να εφαρμόσουμε το άρθρο 7 της συμφωνίας του 1983 και να αναστείλουμε τη λειτουργία της βάσης της Ν. Μάκρης, ώστε να μην προκληθούν παρεμβολές στις επιχειρήσεις της ελληνικής αεροπορίας».¹⁶

- ο Κλήθηκε ο Τούρκος πρεσβευτής Ναζμί Ακιμάν στο γραφείο του υφυπουργού εξωτερικών της Ελλάδος και του υπαγορεύθηκε η ακόλουθη δήλωση: «Μετά την εξαγορά των μετοχών της NAPC, η ελληνική κυβέρνηση θα αποκτήσει το δικαίωμα να αποφασίσει το εάν θα επιτρέψει, πώς θα επιτρέψει και πότε θα επιτρέψει

¹⁴ Κουρής Νίκος, ΕΛΛΑΔΑ – ΤΟΥΡΚΙΑ Ο ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ, Νέα Σύνορα Α.Α ΛΙΒΑΝΗ, Αθήνα 1997,σελ.334.

¹⁵ Λυμπέρης Χρήστος, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999, σελ.305

¹⁶ Καψής Π. Γιάννης, *Οι τρεις Μέρρες του Μάρτη*, εκδόσεις Νέα Σύνορα Α.Α.ΛΙΒΑΝΗ, Αθήνα 1990, σελ.78.Χαρακτηριστικός ήταν ο διάλογος μεταξύ τους: Κήλι: «Κύριε υπουργέ η συμφωνία προβλέπει διαβουλεύσεις πριν από το κλείσιμο της βάσης», Καψής: «Αυτό κάνουμε τώρα ... Διαβουλευόμεθα. Αλλά η διαβούλευση θα έχει τελειώσει μόλις φύγετε από το γραφείο μου και τότε η βάση θα κλείσει. Διότι το άρθρο ορίζει ότι οι διαβουλεύσεις δεν μπορούν να αναστείλουν το αναφαίρετο δικαίωμα της Ελλάδος για επιβολή περιοριστικών μέτρων». Κήλι: «Αντιλαμβάνεστε ότι στην Ουάσιγκτον θα προκληθεί δυσφορία και ανησυχία...». Καψής: «Μακάρι, μέχρι τώρα δυσφορούσαμε και ανησυχούσαμε μόνο εμείς. Τώρα θα ανησυχούμε και οι δύο».

έρευνες και γεωτρήσεις πέραν των χωρικών υδάτων, επί της Ελληνικής υφαλοκρηπίδας, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι τα δικαιώματα της Ελλάδος υφίστανται *ad initio* (εξ αρχής). Επιθυμώ να επαναλάβω επίσης όπως το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας παραπεμφθεί στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, σύμφωνα με το συμβατικό και εθνικό δίκαιο. Η πολιτική μας χαρακτηρίζεται από αυτοσυγκράτηση και επιβεβαιώνουμε ότι σκοπός μας είναι να διατηρήσουμε την ειρήνη. Μετά την εξαγορά των μετοχών της NAPC από την Ελληνική κυβέρνηση εμείς θα λαμβάνουμε όλες τις σχετικές αποφάσεις».

ο Τηλεφωνική επικοινωνία του Έλληνα υφυπουργού Εξωτερικών με τον γενικό γραμματέα του NATO Λόρδο Κάρινγκτον σε μια προσπάθεια να τεθεί η συμμαχία προ των ευθυνών της. Είπε ο υφυπουργός¹⁷: «Στις 11:00 της επομένης, οι στόλοι των δύο χωρών Ελλάδος – Τουρκίας θα διασταυρώσουν τα πυρά τους ανατολικά της Θάσου. Δεν υπάρχει το παραμικρό ενδεχόμενο να υποχωρήσουμε. Ο στόλος μας βρίσκεται ήδη στο Αιγαίο σε τάξη μάχης, με ρητές εντολές να εμποδίσουν και εν ανάγκη να βυθίσουν το «ΣΙΣΜΙΚ». Και οι εντολές αυτές δεν μπορούν πια να αλλάξουν». Είχε ήδη επιβληθεί «σιγή ασφαλείας» και δεν υπήρχε επικοινωνία με τα πλοία μας. Η μόνη λύση ήταν να μην μας προκαλέσει η Τουρκία.

ο Με την παρέμβαση του Λόρδου Κάρινγκτον, ο Τούρκος πρωθυπουργός τα μεσάνυχτα της Παρασκευής σε συνέντευξή του στο ραδιοφωνικό σταθμό BBC έδινε μια μικρή διέξοδο στην κρίση αναφέροντας: «Το Τουρκικό ερευνητικό πλοίο που επρόκειτο να πλεύσει αύριο δεν θα βγει στα διαφιλονικούμενα νερά, εκτός μόνο εάν η Ελλάδα πράξει το ίδιο».

Αποκλιμάκωση Κρίσης

Σάββατο 28 Μαρτίου 1987

ο Ο Ανδρέας Παπανδρέου στις 02:00 διεμήνυσε στον Γ.Γ του NATO, μέσω του Γ. Καψή, ότι η Ελλάδα δε θα δεχόταν πολιτικές συνομιλίες επί νομικού ζητήματος, όπως ήταν η υφαλοκρηπίδα, αλλά θα εκτιμούσε απόλυτα τις προσπάθειές του για αποκλιμάκωση της κρίσης.

ο Στο Αιγαίο είχε παραταχθεί όλος ο στόλος. Εξήντα μικρά και μεγάλα σκάφη περιπολούσαν με διαταγές για χρήση των όπλων προκειμένου να παρεμποδισθεί η αμφισβήτηση της Ελληνικής υφαλοκρηπίδας.

¹⁷ Μάρδας Κώστας, *ΠΡΟ-ΙΜΙΑ ΠΟΛΕΜΟΥ από τα Σεπτεμβριανά στην Κρίση των Ιμίων (1955-1996)*, Εκδόσεις το ΠΟΝΤΙΚΙ, Αθήνα 2005, σελ 306.

ο Το «ΣΙΣΜΙΚ» στις 06:30¹⁸ βγαίνει από τα Δαρδανέλια πλέοντας στα Τουρκικά χωρικά ύδατα και κατευθύνεται στον Κόλπο της Καλλίπολης. Η κύρια δύναμη κρούσης του Τουρκικού Ναυτικού βρίσκεται στη Θάλασσα του Μαρμαρά, ενώ τα αποβατικά πλοία βρίσκονται στη Σμύρνη και τη Φώκαια.

ο Ανάκληση κλεισίματος της Αμερικανικής Βάσης στη Ν. Μάκρη.

Σάββατο 28 Μαρτίου 1987

ο Παράδοση από τον Τούρκο πρεσβευτή Ακιμάν στον υφυπουργό εξωτερικών κειμένου-δήλωσης περί παράβασης της συμφωνίας της Βέρνης από την Ελλάδα και δέσμευση της Τουρκίας για συμμόρφωση προς την εν λόγω συμφωνία εφόσον η Ελλάδα σταματήσει τις δραστηριότητες πέραν των χωρικών της υδάτων.

ο Απάντηση του υφυπουργού Γ. Καψή ότι η Ελλάδα δέχεται έναρξη διαπραγματεύσεων για υποβολή του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας στη Χάγη και διαβεβαίωση ότι υπάρχει εκ των πραγμάτων τεχνική αδυναμία γεωτρήσεων.

1 Απρ- 30 Σεπ 1987

ο Ανταλλαγή non paper Παπανδρέου – Οζάλ με σκοπό την έναρξη διαλόγου για την υφαλοκρηπίδα και την πραγματοποίηση συνάντησης κορυφής.

ο Συμφωνία Ελληνικής πλευράς περί αμοιβαίας αποχής ερευνών.

ο Μη πραγματοποίηση εξαγοράς καναδικής κοινοπραξίας.

30 Ιανουαρίου 1988

Υπογραφή κοινού ανακοινωθέντος από Παπανδρέου – Οζάλ στο Νταβός για αποφυγή κρίσης και προσπάθεια δημιουργίας ειρηνικών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών.

Αξιολόγηση Κρίσης

Η Ελληνοτουρκική κρίση του 1987 ξεκίνησε με την απόφαση της κοινοπραξίας που εκμεταλλευόταν τα πετρέλαια της Θάσου, να προχωρήσει σε έρευνες για την ύπαρξη νέων κοιτασμάτων στη θέση Μπάμπουρας, ανατολικά της Θάσου, πέραν των 6 ν.μ. Η Ελληνική πλευρά αντιλαμβανόμενη την αντίδραση της Τουρκίας σε μια τέτοια ενέργεια έκρινε ότι έπρεπε να εξαγοράσει την κοινοπραξία προκειμένου να μην βρεθεί προ τετελεσμένων και οξυνθούν οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών από ενέργειες τρίτων.

Θεωρώ τη στάση της Ελληνικής κυβέρνησης ορθή, καθώς με το χειρισμό αυτό

¹⁸ Κουρής Νίκος, *ΕΛΛΑΔΑ – ΤΟΥΡΚΙΑ Ο ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ*, Νέα Σύνορα Α.Α ΛΙΒΑΝΗ, Αθήνα 1997,σελ.339.

θα απέφευγε μια ένταση – σύγκρουση με τη Τουρκία από εξωγενείς σε σχέση με την κυβέρνηση της χώρας παράγοντες. Οι προθέσεις όμως της Ελληνικής κυβέρνησης δεν έγιναν αντιληπτές από την Τουρκία με αποτέλεσμα να αρχίσουν οι καχυποψίες και παρερμηνείες¹⁹. Η Τουρκία δεν πίστεψε ότι η εξαγορά της κοινοπραξίας είχε ως στόχο να αποτραπεί το ενδεχόμενο διενέργειας έρευνας εκτός των ελληνικών χωρικών υδάτων (δεν ήταν άλλωστε συνηθισμένη σε «γενναιόδωρες» κινήσεις εκ μέρους της κυβερνήσεως Παπανδρέου). Αντιθέτως, θεώρησε την ενέργεια αυτή ως απόδειξη πως η Ελλάδα είχε πρόθεση να προχωρήσει μόνη της σε έρευνες. Η κυβέρνηση τελικά δεν κατάφερε να αποφύγει αυτό που πραγματικά φοβόταν, καθώς με την ενέργειά της αυτή έδωσε εντελώς διαφορετικό μήνυμα στην Τουρκία.

Κατά τις συναντήσεις του Υπουργού Εξωτερικών και του Τούρκου Πρέσβη υπήρξε μία καχυποψία αναφορικά με τις προθέσεις της Ελλάδος. Η συμβολική φράση του Υπουργού Εξωτερικών *«Το εάν, το πότε και το πού θα κάνουμε γεωτρήσεις αποτελεί κυριαρχικό δικαίωμα της Ελλάδος»*, περισσότερο προβλημάτισε παρά καθησύχασε την τουρκική πλευρά που θεωρούσε δεδομένη την έναρξη ερευνών στο Αιγαίο.

Η κρίση δεν απεφεύχθη αλλά αντίθετα κλιμακώθηκε από την Τουρκία με την έξοδο του ερευνητικού σκάφους στο Αιγαίο για έρευνες στο Αιγαίο. Η Ελληνική πλευρά κατέστησε σαφές εξαρχής ότι δεν είναι διατιθέμενη να υποχωρήσει σε ότι αφορά τα κυριαρχικά της δικαιώματα.

Την κρίση του 1987 διαχειρίστηκε από ελληνικής πλευράς ο πρωθυπουργός, Α. Παπανδρέου. Ο Έλληνας πρωθυπουργός ανέλαβε όλες τις πρωτοβουλίες, που καθόρισαν τη στάση της ελληνικής πλευράς.

Πολιτικός σκοπός της Ελλάδος ήταν η **διατήρηση του Status quo**, ότι δηλαδή δεν αποτελούμε αναθεωρητική δύναμη, δεν διεκδικούμε τίποτα από τη γείτονα χώρα, αλλά και δεν παραχωρούμε οποιοδήποτε κυριαρχικό μας δικαίωμα. Το μόνο πρόβλημα για συζήτηση είναι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, το οποίο αποτελεί νομικό ζήτημα και θα διευθετηθεί με την προσφυγή στο Διεθνές δικαστήριο της Χάγης. Πολιτικός σκοπός της Τουρκίας ήταν να κάμψει την Ελλάδα και να την οδηγήσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για το σύνολο των ζητημάτων που η ίδια έθετε στο Αιγαίο.

Η Ελληνική κυβέρνηση προκειμένου να αποτρέψει περαιτέρω κλιμάκωση από τουρκικής πλευράς, κατέστησε σαφή την πρόθεσή της να απαντήσει δυναμικά και

¹⁹ Συρίγος Μ Αγγελος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα 2016, σελ.379.

αποφασιστικά σε περίπτωση που το τουρκικό ερευνητικό σκάφος, επιχειρούσε να διεξαγάγει έρευνα στην ελληνική υφαλοκρηπίδα.

Για να καταστεί η **αποτροπή αξιόπιστη** κατατέθηκαν τα στρατιωτικά σχέδια, τα οποία εγκρίθηκαν αμέσως και διατάχθηκε μερική επιστράτευση. Οι Ένοπλες Δυνάμεις τέθηκαν σε ύψιστη ετοιμότητα δείχνοντας ότι υπάρχει η βούληση για απάντηση σε οποιαδήποτε πρόκληση και το κόστος θα είναι υψηλό για την Τουρκική πλευρά.

Η Ελλάδα με αριστοτεχνικό τρόπο έθεσε το NATO και τους συμμάχους προ των ευθυνών τους τονίζοντας τους ότι τυχόν εμπλοκή με την Τουρκία θα είχε ως αποτέλεσμα την κατάρρευση της Νοτιοανατολικής πτέρυγας του NATO.

Με την αποστολή του Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών στη Σόφια, ο Ανδρέας Παπανδρέου υλοποιούσε τη στρατηγική της **εξωτερικής εξισορρόπησης του αντιπάλου**, μέσα από τη δημιουργία αντιτουρκικών συμμαχιών. Η προσωπική επικοινωνία του υπουργού εξωτερικών Κ. Παπούλια με το Βούλγαρο πρόεδρο, προβληματίσε ακόμα περισσότερο την Αμερική και το NATO διαπιστώνοντας ότι η κατάσταση ενδεχομένως να έχει απρόβλεπτες συνέπειες για τη συμμαχία. Βέβαια γνώριζαν ότι οι σχέσεις μεταξύ συμμαχίας και Ελλάδος ήταν τεταμένες ιδιαίτερα με την ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Α. Παπανδρέου, τον οποίο έβλεπαν με επιφύλαξη²⁰.

Το κλείσιμο της Αμερικανικής Βάσης στη Ν. Μάκρη έδειχνε σε όλους πλέον ότι η Ελληνική κυβέρνηση ήταν αποφασισμένη να μην κάνει βήμα πίσω από την στρατηγική που χάραξε.

Η κυβέρνηση απέφυγε τον απευθείας διάλογο σε επίπεδο κορυφής και δε συμφώνησε στην ύπαρξη διαμεσολαβητή μεταξύ των δύο χώρων, κόβοντας τις γέφυρες επικοινωνίας.

Οι εντολές που είχαν δοθεί στην Πολεμική Αεροπορία και στο Πολεμικό Ναυτικό σε περίπτωση εισόδου του τουρκικού ερευνητικού σκάφους στην Ελληνική υφαλοκρηπίδα, ήταν να βυθιστεί.

Με τον όλο χειρισμό της τουρκικής προκλητικότητας, την κινητοποίηση στο εξωτερικό και στο εσωτερικό και λαμβάνοντας υπόψη την «σκληρή» - απρόβλεπτη για τα δεδομένα της συμμαχίας συμπεριφορά του Έλληνα πρωθυπουργού, δόθηκε η εντύπωση ότι η Ελληνική κυβέρνηση δεν μπλοφάρει. Οι ενέργειες αυτές έδειχναν ότι η Ελλάδα ήταν αποφασισμένη να πάρει πολύ μεγαλύτερο «ρίσκο» από την Τουρκία.

²⁰ Είχε επιθετικής στάσης λόγω της αδράνειας που έδειχνε πάντα το NATO στις Τουρκικές προκλήσεις.

Η κρίση του Μάρτη του 1987 ήταν Chicken game (κότα) ²¹ και οι κινήσεις του Έλληνα πρωθυπουργού είχαν σα στόχο να καταστήσουν την απειλή του για ένοπλη αντιπαράθεση όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστη. Το ρίσκο και το «κόψιμο των γεφυρών» από την πλευρά του Α. Παπανδρέου συνέβαλε αποφασιστικά στη διπλωματική επίλυση της κρίσης.

Η σύγκρουση αυτή εξελίχθηκε σ' έναν πόλεμο νεύρων και θέλησης. Θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι νίκησε αυτός που είχε το μεγαλύτερο συμφέρον στο αμφισβητούμενο θέμα. Ο Έλληνας πρωθυπουργός δέσμευσε πολιτικά την αξιοπιστία της χώρας με το να θεωρήσει την τουρκική ενέργεια ως αιτία πολέμου. Η δέσμευση αυτή δεν άφηνε πολλές επιλογές δράσης. Εάν η αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης δεν ήταν αυτή που πήγαζε από τη δέσμευσή της, το κύρος της τόσο στο εξωτερικό, όσο και στο εσωτερικό θα υφίστατο μεγάλη ζημιά.

Η Άγκυρα αναγκάστηκε να επιλέξει μεταξύ οπισθοχώρησης ή πολέμου, για ένα αγαθό του οποίου η αξία δεν είναι πρωταρχικής σημασίας γι' αυτήν, γνωρίζοντας ότι για την Ελλάδα συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Ενεργώντας σαν ορθολογικός παράγων μετά τον απολογισμό της σχέσης κόστους/οφέλους που υπεισέρχεται, προτίμησε να υποχωρήσει.

Κερδισμένος από την κρίση με βάση το κοινό αίσθημα των λαών και των δύο κρατών, θεωρούνται και οι δύο χώρες για τους δικούς της η καθεμία λόγους. Η Ελλάδα διότι ενώ η Τουρκία απειλούσε με έρευνες εντός της Ελληνικής υφαλοκρηπίδας δεν πραγματοποίησε την απειλή της λόγω της Ελληνικής στάσης. Η Τουρκία διότι ενώ η Ελλάδα απειλούσε να παραβιάσει τη Συμφωνία της Βέρνης όσον αφορά στις έρευνες στο Αιγαίο, κατόπιν απειλής της Τουρκίας δεν τις πραγματοποίησε.

Η κρίση του Μάρτη του 1987 οδήγησε την Ελλάδα και την Τουρκία στη συνάντηση κορυφής του Νταβός το Φεβρουάριο του 1988. Σκοπός τους ήταν η δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης, ως ελάχιστη προϋπόθεση για την ομαλοποίηση των σχέσεων. Το αποτέλεσμα της συνάντησης αυτής ήταν η απόφαση των δύο πλευρών να λύσουν τα προβλήματά τους χωρίς προσφυγή σε πολεμική

²¹ Κουσκουβέλης Ι. Ηλίας, *Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση*, Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 1997, σελ. 63. Πρόκειται για παίγνιο που εκφράζει μετωπικές συγκρούσεις μεταξύ ανταγωνιστών. Το παίγνιο αναφέρεται στον αγών δυο αυτοκινήτων που οδηγούνται μετωπικά από δύο νεαρούς. Αυτός που θα υποχωρήσει πρώτος για την αποφυγή της σύγκρουση θεωρείται ότι δειλιάζει είναι “chicken” και χάνει καθώς η παρέα του και οι φίλοι του θα τον εγκαταλείψουν. Σε περίπτωση που και οι δύο στρίψουν τότε υφίστανται και οι δύο τις συνέπειες της απογοήτευσης των οπαδών τους. Σε περίπτωση όμως που επιμείνουν το κόστος μπορεί να είναι θάνατος και για τους δύο

σύγκρουση (μη - πόλεμος).

Το Νταβός αποτέλεσε ένα αποτυχημένο εγχείρημα εξομάλυνσης των διμερών σχέσεων, μέσω ενός δικτύου επικοινωνίας που θα κάλυπτε όλα τα επίπεδα των σχέσεων των δύο χωρών.

Συμπερασματικά εάν έπρεπε να αξιολογήσω το χειρισμό της κρίσης την ημέρα εκτόνωσής της, θεωρώ ότι οι χειρισμοί από Ελληνικής πλευράς ήταν αξιόλογοι. Η κυβέρνηση επέτυχε μια νίκη στη μακροχρόνια αντιπαλότητά της με τη γειτονική χώρα και κατάφερε να εξυψώσει το φρόνημα και την εθνική υπερηφάνεια του ελληνικού λαού. Εάν όμως κρίνω την κρίση με βάση το τελικό προϊόν αυτής, δηλαδή το κοινό ανακοινωθέν του Νταβός, τότε η Ελληνική πλευρά σίγουρα δεν θα έπρεπε να είναι ικανοποιημένη αφού:

- Δεν αναγνωρίστηκε από την Τουρκία η Ελληνική Υφαλοκρηπίδα.
- Η Τουρκία δεν απεδέχθη την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για το θέμα της υφαλοκρηπίδας.
- Δεσμεύτηκαν και οι δύο χώρες ότι θα απέχουν προσωρινά από δραστηριότητες γεωτρήσεων εκτός χωρικών υδάτων (επιστροφή δηλαδή στο καθεστώς της Βέρνης, το οποίο η Ελληνική κυβέρνηση αμφισβητούσε).
- Από το κοινό ανακοινωθέν του Νταβός εξαιρέθηκε το Κυπριακό, γεγονός που οδήγησε τον Πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ να παραδεχθεί από το βήμα της Βουλής το περιβόητο «mea culpa» (δικό μου λάθος).

Κεφάλαιο Τρίτο

Ελληνοτουρκική Κρίση Ιμίων 1996²²

Πολιτικό Περιβάλλον πριν την Κρίση

Ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Μητσοτάκης με την ανάληψη της πρωθυπουργίας 11 Απριλίου 1990 έθεσε τη συνέχιση του Ελληνοτουρκικού διαλόγου. Εκτιμούσε ότι υπήρχαν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για πρόοδο στις διμερείς σχέσεις.

Τον Ιούνιο του 1991 ανακοινώθηκε ότι τα Τουρκικά αεροσκάφη θα πετάνε στο Αιγαίο οπλισμένα²³.

Την 16 Ιουλίου 1991 έγινε απόπειρα δολοφονίας από την τρομοκρατική οργάνωση 17 Νοέμβρη του Τούρκου διπλωμάτη και ειδικού σε θέματα ελληνοτουρκικών θέσεων Ντενίζ Μπουλόκμασι.²⁴

Την 7 Οκτωβρίου του 1991 δολοφονήθηκε ο τούρκος ακόλουθος τύπου Τσετιν Γκιουργκιού.

Το Σεπτέμβριο του 1991 συναντήθηκαν ο Έλληνας πρωθυπουργός με τον Πρωθυπουργό της Τουρκίας Γιλμάζ κατά τις συζητήσεις θίχθηκαν όλα τα βασικά ζητήματα που απασχολούσαν τις δύο χώρες. Δυστυχώς όμως δεν έγινε καμία νύξη για τη προσέγγιση των δύο χωρών στην επίλυση του Κυπριακού προβλήματος που θεωρούσε ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης ότι θα ήταν ο καταλύτης για την ομαλοποίηση των σχέσεων των δύο κρατών.

Το Φεβρουάριο του 1992 Ο Έλληνας πρωθυπουργός συναντήθηκε στο Νταβός με τον νέο Τούρκο ομόλογό του Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ. Η Τουρκική πλευρά υποστήριξε ότι τα Ελληνοτουρκικά προβλήματα θα μπορούσαν να επιλυθούν μόνο με μια συνολική συμφωνία επί όλων των θεμάτων που απασχολούσαν τις δύο χώρες.

Τον Αύγουστο του 1992 η Τουρκία αναγνώρισε την ανεξαρτησία της ΠΓΔΜ με την ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας» και ήταν η πρώτη χώρα που

²² Η περιγραφή των γεγονότων κατά την κρίση των Ιμίων βασίστηκε στη βιβλιογραφία των: Γιαλλουρίδης Κ. Χριστόδουλος, *Η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση*, Σιδέρης Ι., Αθήνα 2001, Έλλης Αθανάσιος και Ιγνατίου Μιχάλης, *Ίμια: Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, Εκδόσεις Λ. Α. Λιβάνη, Αθήνα 2009, Λυμπέρης Χρήστος, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999, Λυμπέρης Χρήστος, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Μάρτιος 1997, Μάρδας Κώστας, *ΠΡΟ-ΙΜΙΑ πολέμου από τα Σεπτεμβριανά στην Κρίση των Ιμίων (1955-1996)*, Εκδόσεις το ΠΟΝΤΙΚΙ, Συρίγος Μ. Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα 2016.

²³ Ένα χρόνο αργότερα στις 18 Ιουνίου του 1992 ο Σμηναγός (Ι) Ν. Σαλμάς κατά τη διάρκεια αναχαιτίσεων συνετρίβει στην περιοχή του Αγ. Ευστρατίου.

²⁴ Συρίγος Μ Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα 2016, σελ.422.

απέστειλε πρεσβευτή σε αυτήν.

Το 1993 είχαμε αλλαγή στις ηγεσίες και στις 2 χώρες. Στην Ελλάδα επανήλθε το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία με πρωθυπουργό τον Ανδρέα Παπανδρέου και στον πρωθυπουργικό θώκο της Τουρκίας ανήλθε η Τανσού Τσιλέρ.

Τον Νοέμβριο του 1993²⁵ υιοθετήθηκε το Δόγμα του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδος-Κύπρου. Οποιαδήποτε τουρκική απειλή στον Έβρο, στο Αιγαίο ή στη νεκρή ζώνη στην Κύπρο, θα ενεργοποιούσε το σύστημα ασφαλείας και των δύο κρατών, οι δυνάμεις των οποίων θα λειτουργούσαν συμπληρωματικά. Το δόγμα περιελάμβανε διακλαδικές ασκήσεις του ελληνικού στρατού με την Εθνική Φρουρά. Στο πλαίσιο αυτό ήταν η άσκηση Ελλάδος-Κύπρου με την επωνυμία «ΤΟΞΟΤΗΣ», που ελάμβανε χώρα στον θαλάσσιο χώρο μεταξύ Ρόδου και Κύπρου.

Η εξωτερική πολιτική του προέδρου του ΠΑΣΟΚ δεν έθετε θέμα απομάκρυνσης των αμερικάνικων βάσεων ούτε αποδέσμευσης από το ΝΑΤΟ ούτε απομάκρυνσης των πυρηνικών κεφαλών από την Ελλάδα, οι οποίες είχαν δραστικά μειωθεί με μονομερείς αποφάσεις των ΗΠΑ στο πλαίσιο αναδιάταξης των πυρηνικών τους δυνάμεων μετά και τις στρατηγικές συμφωνίες Μπους – Γιέλτσιν.²⁶

Τον Ιούνιο του 1994, ο τούρκος πρόεδρος Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ απέστειλε επιστολή στον Έλληνα ομόλογο του, Κωνσταντίνο Καραμανλή, στην οποία ανέφερε τα περί εκπαίδευσης τρομοκρατών. Ο Καραμανλής απέρριψε τους ισχυρισμούς κατηγορηματικά και ανεπιφύλακτα.

Το Νοέμβριο του 1994 η Ελληνική Κυβέρνηση επικύρωσε στη Βουλή τη νέα **Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας**. Η Άγκυρα απείλησε με πόλεμο την Ελλάδα σε περίπτωση που επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα από 6 σε 12 νμ θα πραγματοποιήσει απόβαση σε Ελληνικά νησιά. Ανησυχώντας για πρόκληση θερμού επεισοδίου στο Αιγαίο οι ΗΠΑ έστειλα την 11 Νοεμβρίου στο Αιγαίο καταδρομικό πλοίο για να εποπτεύσει τις παράλληλες αεροναυτικές ασκήσεις που πραγματοποιούνται στο Αιγαίο.

²⁵ Συρίγος Μ Αγγελος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα 2016, σελ.449.

²⁶ Μάρδας Κώστας, *ΠΡΟ-ΙΜΙΑ πόλεμου από τα Σεπτεμβριανά στην Κρίση των Ιμίων (1955-1996)*, Εκδόσεις το ΠΟΝΤΙΚΙ, Αθήνα 2005, σελ.356.

Τον Ιούνιο του 1995, η τουρκική εθνοσυνέλευση εξουσιοδότησε την πολιτική ηγεσία της χώρας να χρησιμοποιήσει και στρατιωτικά μέσα για να αποτρέψει επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων.

Τον Οκτώβριο του 1994, ανακοινώθηκε ότι οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις μετέθεσαν την ημερομηνία της εθνικής τους ασκήσεως «ΘΑΛΑΣΣΟΛΥΚΟΣ» στο Αιγαίο, προκειμένου να συμπέσει με τις ημέρες που θα ετίθετο εν ισχύ η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας. Τις ίδιες όμως ημέρες, είχε προγραμματισθεί, αρκετό καιρό πριν, η ελληνική άσκηση «ΝΗΡΗΙΣ», με συμμετοχή και συμμαχικών σκαφών.

Το Μάιο του 1995, η Βουλή των Ελλήνων ψήφισε ομόφωνα υπέρ της κυρώσεως της συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας.

Στις 20 Νοεμβρίου 1995 ο πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου εισήχθη στο Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο με επιβαρυσμένη την κατάσταση της υγείας του, γεγονός που είχε ως συνέπεια τη δημιουργία κενού εξουσίας. Ο αρχηγικός χαρακτήρας του ΠΑΣΟΚ, το πρωθυπουργοκεντρικό μοντέλο διακυβέρνησης, η υπολειπόμενη των κομματικών και κυβερνητικών οργάνων, καθώς και η προσωπολατρία στον ηγέτη του ΠΑΣΟΚ μπλόκαραν τις διαδικασίες διαδοχής του πρωθυπουργού.

Το ίδιο χρονικό διάστημα ανακοινώθηκε από τα Υπουργεία Άμυνας και Αιγαίου ένα πρόγραμμα εποίκισμού 10 βραχονησίδων στο Αιγαίο, εντός των ελληνικών χωρικών υδάτων, κοντά στις τουρκικές ακτές. Το σχέδιο προέβλεπε έργα στοιχειώδους υποδομής (δεξαμενή, καταφύγιο), με ανέγερση αγροικίας και μικρής εκκλησίας, ώστε να δοθούν κίνητρα να κατοικηθούν και να αναπτυχθεί έτσι μια μορφή αγροτικού τουρισμού. Σύμφωνα με στοιχεία των υπουργείων, πάνω από 1.200 αλλοδαποί και 500 Έλληνες είχαν εκδηλώσει ενδιαφέρον εγκατάστασής τους στις βραχονησίδες Βάτος (Χίος), Τοκμάκια (Λέσβος), Νίμος, Στρογγυλή, Φαρμακονήσι, Καλόλιμνος (Δωδεκάνησα), Γαβδοπούλα (Κρήτη), Αντικήθουρα (Κήθουρα).²⁷

Ο τουρκικός τύπος χαρακτήρισε την ενέργεια αυτή ως προσπάθεια οικειοποίησης από την Ελλάδα ακατοίκητων νησιών, αδιευκρίνιστης κυριαρχίας στο Αιγαίο. Η τουρκική κυβέρνηση αντέδρασε στην κίνηση της Ελλάδος,

²⁷ Μάρδας Κώστας, ΠΡΟ-ΙΜΙΑ πόλεμος από τα Σεπτεμβριανά στην Κρίση των Ιμίων (1955-1996), Εκδόσεις το ΠΟΝΤΙΚΙ, Αθήνα 2005, σελ.359.

διαρρέοντας σε τουρκικές εφημερίδες πληροφορίες για πλήρη χαρτογράφηση από το τουρκικό Ναυτικό των βραχονησίδων που βρίσκονταν πλησίον των τουρκικών ακτών στο Αιγαίο.

Έναρξη Κρίσης

25 Δεκεμβρίου 1995: Το τουρκικό φορτηγό πλοίο «ΦΙΓΚΕΝ ΑΚΑΤ» προσάραξε νύχτα στις δίδυμες βραχονησίδες Ίμια²⁸. Ο Τούρκος καπετάνιος αρνήθηκε την παρέμβαση του λιμεναρχείου Καλύμνου για αποκόλληση του πλοίου του από ελληνικό ρυμουλκό, σύμφωνα με τους διεθνείς κανονισμούς διάσωσης, υποστηρίζοντας ότι το ναυάγιο συνέβη σε τουρκική περιοχή και άρα η αρμοδιότητα ρυμούλκησης ανήκε στη τουρκική αρχή.

26 Δεκεμβρίου 1995: Το λιμεναρχείο ενημέρωσε την αρμόδια διεύθυνση του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών για τους ισχυρισμούς του Τούρκου πλοιάρχου. Το Υπουργείο Εξωτερικών μέσω του Έλληνα Γραμματέα της Ελληνικής Πρεσβείας στην Άγκυρα Ιωάννη Παπαμελετίου διαμήνυσε στον Γραμματέα της Υπηρεσίας Διεύθυνσης Ελληνικών Υποθέσεων Τσινάρ Ενγκίν ότι ο καπετάνιος θα κινδύνευε στη θάλασσα αν δεν δεχόταν τη βοήθεια του ρυμουλκού που βρισκόταν σε ετοιμότητα να το αποκολλήσει.

27 Δεκεμβρίου 1995: Ο Τμηματάρχης των Ελληνικών Υποθέσεων του Τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών Αχμέτ Μπανγκουγλού τηλεφώνησε στο Σύμβουλο της Ελληνικής Πρεσβείας Αλέξανδρο Κουγιού και του δήλωσε ότι, ανεξαρτήτως του ποιος θα ρυμουλκήσει το ναυαγισμένο πλοίο, το θέμα θα έπρεπε να συζητηθεί γενικότερα.

28 Δεκεμβρίου 1995:

- Δυο ελληνικά ρυμουλκά αποκόλλησαν το πλοίο «Φιγκέν Ακάτ» και το συνόδευσαν μέχρι το λιμάνι Κιουλούκ, στην απέναντι τουρκική ακτή.
- Στην Άγκυρα κορυφώθηκαν οι διαδικασίες μεταξύ των κομμάτων για σχηματισμό συμμαχικής κυβέρνησης, αφού κανένα κόμμα δεν διέθετε απόλυτη πλειοψηφία εδρών.²⁹

²⁸ Οι βραχονησίδες Ίμια ή Λημνιά βρίσκονται 2 μίλια ανατολικά από το ακρωτήριο Φανάρι της Καλολύμνου : Μεγάλη Ίμια ή Μεγάλο Λημνί (γ. πλάτος 37 2' 55", γ. μήκος 27 8' 48", μήκος ακτής 06130, εμβαδόν 25.0) και Μικρή Ίμια ή Μικρό Λημνί (γ. πλάτος 37 3' 33", γ. μήκος 27 9' 3", μήκος ακτής 04990, εμβαδόν 14.0) ανήκουν στο πολύνησο της Ψερίμου. Σύμφωνα με καταγραφή της Υδρογραφικής Υπηρεσίας του Πολεμικού Ναυτικού σημειώνονται ως βράχοι Ίμια

²⁹ Το ισλαμικό Κόμμα Ευημερίας του Νεζμεντίν Ερπακάν στις εκλογές της 24ης Δεκεμβρίου είχε λάβει 21,32%, το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας του Μεσούτ Γκιλμάζ 19,65%, το Κόμμα του Ορθού Δρόμου της Τανσού Τσιλέρ 19,2%, η Δημοκρατική Αριστερά του Μπουλέντ Ετζεβίτ 14,66%, το , Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα του Ντενίζ Μπαϊκάλ 10,71 %.

ο 29 Δεκεμβρίου 1995: Με ρηματική διακοίνωση του Τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών προς το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών υποστηρίχθηκε από την Άγκυρα ότι οι δύο βραχονησίδες των Ιμίων ανήκαν στην Τουρκία και ότι ήταν καταχωρημένες στο κτηματολόγιο Μουγκλά του νομού Μπουντρούμ (Αλικαρνασσού).

9 Ιανουαρίου 1996: Ο Σύμβουλος της Ελληνικής Πρεσβείας στην Άγκυρα Παναγιώτης Βλασσόπουλος επέδωσε την ελληνική απάντηση στον Τούρκο αρμόδιο, ο οποίος επιδόθηκε σε μια μακροσκελή ανάπτυξη της τουρκικής επιχειρηματολογίας.

15 Ιανουαρίου 1996: Μετά από παραινέσεις στενών συνεργατών του, ο ασθενής πρωθυπουργός Α. Παπανδρέου με επιστολή του κάλεσε την Κοινοβουλευτική Ομάδα του ΠΑΣΟΚ να προχωρήσει στην εκλογή νέου πρωθυπουργού.

16 Ιανουαρίου 1996:

ο Το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών (Υπουργός Κάρολος Παπούλιας) απευθύνθηκε στο Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας ζητώντας αυξημένα μέτρα επαγρύπνησης στην περιοχή των Ιμίων.

ο Ο Υπουργός Άμυνας Γεράσιμος Αρσένης, ο πρώην Υπουργός Βιομηχανίας Κώστας Σημίτης και ο βουλευτής Γιάννης Χαραλαμπίδης ανακοίνωσαν ότι θα διεκδικήσουν το αξίωμα του πρωθυπουργού.

18 Ιανουαρίου 1996: Η Κοινοβουλευτική Ομάδα του ΠΑΣΟΚ εξέλεξε πρωθυπουργό τον βουλευτή Α' Πειραιά Κώστα Σημίτη.

19 Ιανουαρίου 1996: Το ΓΕΕΘΑ έδωσε εντολή στο Γενικό Επιτελείο Ναυτικού για αυξημένη επαγρύπνηση στην ευρύτερη περιοχή των Ιμίων.

20 Ιανουαρίου 1996: Το ΓΕΕΘΑ προτείνει στο ΥΠΕΞ η περιοδική σύσκεψη των δύο φορέων που γινόταν για συντονισμό των πολιτικοστρατιωτικών ενεργειών σε επίπεδο ΓΕΕΘΑ – ΓΓ/ΥΠΕΞ, να λάβει χώρα το ταχύτερο δυνατό και να συζητηθεί σε αυτό κατά προτεραιότητα η υπόθεση των Ιμίων³⁰. Για λόγους εμπλοκής του ΥΠΕΞ σε άλλες δεσμεύσεις, η σύσκεψη ορίστηκε για τις 8 Φεβ 96.

21 Ιανουαρίου 1996: Ανακοινώθηκε η σύνθεση του νέου υπουργικού συμβουλίου. Υπουργός Άμυνας παρέμεινε ο Γεράσιμος Αρσένης με Υφυπουργό

³⁰ Λυμπερης Χ., *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα Μάρτιος 1997, σελ. 137.

το Νικόλαο Κουρή. Υπουργός Εξωτερικών ο Θεόδωρος Πάγκαλος με αναπληρωτή Υπουργό το Γεώργιο Ρωμαίο. Η κυβέρνηση αποτελούσε συγκερασμό δυο αντιμαχόμενων εσωκομματικών ομάδων, «προεδρικών» και «εκσυγχρονιστών».

22 Ιανουαρίου 1996:

- ο Ορκίστηκε η νέα κυβέρνηση.
- ο Ο δήμαρχος Καλύμνου Δημήτρης Διακομιχάλης, ο αστυνομικός διευθυντής, ο ιερέας και άλλοι δυο κάτοικοι έπλευσαν με καΐκι στη βραχονησίδα και προχώρησαν σε έπαρση της ελληνικής σημαίας σε πρόχειρο ιστό, εν αγνοία της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας. Η μετάδοση αυτής της πληροφορίας από τον ελληνικό Τύπο εξόργισε την τουρκική κοινή γνώμη.

24 Ιανουαρίου 1996:

Ο ελληνικός τηλεοπτικός σταθμός ANT1, στο κεντρικό δελτίο ειδήσεων μέσω του δημοσιογράφου Αντώνη Φουρλή³¹ αποκάλυψε τη ρηματική διακοίνωση του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών και την απάντηση του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών. Η αποκάλυψη δημιούργησε αίσθηση στην ελληνική κοινή γνώμη εάν ληφθεί υπόψη ότι ο συγκεκριμένος δημοσιογράφος υπηρετούσε τότε τη στρατιωτική του θητεία στην πολεμική αεροπορία.

27 Ιανουαρίου 1996: Δυο δημοσιογράφοι της τουρκικής εφημερίδας Χουριέτ πήραν την πρωτοβουλία και νοίκιασαν ένα ελικόπτερο, προσγειώθηκαν στη Μεγάλη Ίμια, αφαίρεσαν την ελληνική σημαία και ύψωσαν την τουρκική. Οι ίδιοι δημοσιογράφοι, πριν λίγους μήνες, είχαν συνοδεύσει στη Θράκη Τούρκους αξιωματούχους και συμμετείχαν σε επεισόδια μαζί με μουσουλμάνους της μειονότητας.³²

Κλιμάκωση της Κρίσης

28 Ιανουαρίου 1996:

- ο Η εφημερίδα Χουριέτ κυκλοφόρησε με μεγάλες φωτογραφίες και κραυγαλέους τίτλους από την επιχείρηση ύψωση της τουρκικής σημαίας.
- ο Ο Υφυπουργός Εξωτερικών Ινάλ Μπατού αποδοκίμασε την ενέργεια των δημοσιογράφων, επισημαίνοντας: «Δεν μπορεί να υπάρξουν λύσεις με

³¹ Έλλης Αθανάσιος και Ιγνατίου Μιχάλης, *Ίμια: Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, Εκδόσεις Λ. Α. Λιβάνη, Αθήνα 2009, σελ 46.

³² Μάρδας Κώστας, *ΠΡΟ-ΙΜΙΑ πολέμου από τα Σεπτεμβριανά στην Κρίση των Ίμιων (1955-1996)*, Εκδόσεις το ΠΟΝΤΙΚΙ, Αθήνα 2005, σελ.362.

εκδηλώσεις βίας και πόλεμο σημαιών. Η Τουρκία είναι υπέρ της λύσης με ειρηνικό τρόπο και μέσω της διπλωματικής οδού».

- ο Σε συνέντευξή του στο ΒΗΜΑ ο Θ. Πάγκαλος προσπάθησε να υποβιβάσει το ζήτημα λέγοντας ότι «έγινε πολύς θόρυβος για το τίποτα».

- ο Σε ανακοίνωση του Ελληνικού Υπουργείου Άμυνας αναφερόταν ότι άγνωστοι υπέστειλαν την ελληνική σημαία στη βραχονησίδα Ίμια και με εντολή του Υπουργού Άμυνας το Πολεμικό Ναυτικό υπέστειλε την τουρκική και ύψωσε την ελληνική σημαία. Την τουρκική σημαία είχε εντοπίσει το πρωί της Κυριακής (28 Ιανουαρίου) το περιπολικό «ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ», το οποίο πληροφόρησε τον Υπουργό Άμυνας και εκείνος με τη σειρά του τον πρωθυπουργό.

- ο Ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ³³ επιδοκίμασε την απόφαση του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού (ΓΕΝ) να μεταφερθεί από την Κω μια ελληνική σημαία και να υψωθεί στα Ίμια. Ζήτησε όμως αυτό να γίνει από ιδιώτη. Λόγω έλλειψης χρόνου δεν επετεύχθη η μεταβίβαση της σχετικής οδηγίας στο περιπολικό «ΑΝΤΩΝΙΟΥ», που τελικά ύψωσε τη σημαία στις 10:30 το πρωί.

- ο Νωρίς το βράδυ της Κυριακής, βατραχάνθρωποι του ναυτικού αποβιβάστηκαν στη Μεγάλη Ίμια χωρίς να γίνουν αντιληπτοί από τα τουρκικά πλοία. Ο αρχηγός του ΓΕΣ στρατηγός Κωνσταντίνος Βούλγαρης διατύπωσε τις επιφυλάξεις του για ανάληψη από τις Ειδικές Δυνάμεις του Στρατού της φύλαξης, επικαλούμενος ελλείψεις. Η εντολή από τον Υπουργό Άμυνας ήταν ν' αποφευχθεί η κλιμάκωση της κρίσης, αλλά να περιφρουρηθούν τα Ίμια.

29 Ιανουαρίου 1996:

- ο Ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης διαβάζοντας στη Βουλή τις προγραμματικές δηλώσεις της κυβέρνησης, τόνισε για το επίμαχο θέμα των Ιμίων³⁴: *«Είναι γνωστή η στάση των εθνικιστικών κύκλων της Τουρκίας να προκαλούν ένταση στις σχέσεις με την Ελλάδα, όσες φορές η εσωτερική πολιτική κατάσταση της Τουρκίας το επιβάλλει. Το συμβάν αυτό καθ' εαυτό εντάσσεται σε αυτό το πλαίσιο.*

»Το κλίμα που εκδηλώνει η ενέργεια αυτή αποτελεί ένα πολύ σοβαρό επιθετικό εθνικισμό απαντάμε ότι η αντίδραση της Ελλάδας θα είναι δυνατή, άμεση και αποτελεσματική. Έχουμε τα μέσα και θα τα χρησιμοποιήσουμε χωρίς δισταγμό. Δεν

³³ Λυμπερης Χρήστος, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999, σελ.559.

³⁴ Μάρδας Κώστας, *ΠΡΟ-ΙΜΙΑ πολέμου από τα Σεπτεμβριανά στην Κρίση των Ιμίων (1955-1996)*, Εκδόσεις το ΠΟΝΤΙΚΙ, Αθήνα 2005, σελ.362

δεχόμαστε καμία απολύτως αμφισβήτηση στα κυριαρχικά δικαιώματά μας. Ας μη γελιούνται».

- ο Το τουρκικό τηλεοπτικό κανάλι TV STAR, που προσπάθησε να προσεγγίσει στα Ίμια αλλά εμποδίστηκε από ελληνικά πλοίο, μετέδωσε πλάνα από ανάρτηση τουρκικής σημαίας, δήθεν σε ελληνική βραχονησίδα, ενώ επρόκειτο για σκηνές από τουρκική νησίδα.

- ο Στις 5:30 το πρωί οι βατραχάνθρωποι των Ιμίων, κατόπιν πολιτικής εντολής επιβιβάστηκαν στο πλοίο «ΝΑΥΑΡΙΝΟ». Στις 10:00 αποβιβάστηκαν εκ νέου ύστερα από επίμονο αίτημα του αρχηγού ΓΕΕΘΑ προς τον υπουργό Άμυνας, ώστε να φυλάσσεται η σημαία.

- ο Το Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων³⁵ συμφώνησε με τη νέα αποβίβαση των βατραχανθρώπων, παρ' ότι η αρχική εντολή του υπουργού ήταν να επανέλθουν τη νύχτα στο πλοίο, ώστε να μην προκληθούν Τούρκοι.

- ο Το ΓΕΝ ζήτησε από το ΓΕΕΘΑ αποδέσμευση κανόνων εμπλοκής για ρίψη προειδοποιητικών βολών και ανταπόδοση πυρών σε περίπτωση τουρκικής προσβολής. Το βράδυ της Δευτέρας 29 Ιανουαρίου δόθηκαν οι κανόνες εμπλοκής **με προφορική έγκριση του Υπουργού Άμυνας.**

- ο Ο Έλληνας πρεσβευτής στην Άγκυρα Δημήτριος Νεξερίτης κλήθηκε στο υπουργείο Εξωτερικών και παρέλαβε ρηματική διακοίνωση³⁶, στην οποία προτείνονται διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων και ζητείτο η απομάκρυνση των Ελλήνων βατραχανθρώπων από τα Ίμια με παράλληλη υποστολή της ελληνικής σημαίας.

- ο Ξεκινά η διακλαδική άσκηση επί χάρτου «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ».

30 Ιανουαρίου 1996³⁷:

- ο Το Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων συνεδρίασε στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας και αποφάσισε τα εξής:

- ο Τροποποίηση του σχήματος ελέγχου-διοίκησης, ώστε ο

³⁵ Το σήμα του ΓΕΕΘΑ στις 10:25 μ.μ. προς ΓΕΣ, ΓΕΑ, ΓΕΝ έγραφε: «ΓΕΝ να αποβιβάσει ομάδα υποβρυχίων καταστροφών σε νησίδα Ίμια, αποστολή την παρεμπόδιση αποβίβασης ξένων. Επιτρέπεται η χρήση βίας γι αυτοάμυνα και, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης των επιχειρούντων, αποβίβαση. Να αποτραπεί προσέγγιση τουρκικού ελικοπτέρου στη νησίδα Ίμια, Εγκρίνεται η χρήση προειδοποιητικών βολών. Ελικόπτερο HU-1 νήσου Κω με ομάδα καταδρομέων να κινηθεί προς επιτήρηση και ετοιμότητα αποβίβασης με τη διαταγή. Να τεθούν δυο ελικόπτερα Apache σε δεκαπεντάλεπτη ετοιμότητα για αποστολή σε περιοχή 80 ΑΔΤΕΑ».

³⁶ Παπαναστασάπουλος Νικόλαος, *Η διαχείριση κρίσεων στην ελληνική εξωτερική και αμυντική πολιτική. Η περίπτωση της κρίσης των Ιμίων, εκδόσεις Σιδέρης*, Αθήνα 2015, σελ. 153.

³⁷ Λυμπέρης Χρήστος, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999, σελ.564.

Α/ΓΕΕΘΑ να αναλάβει απευθείας την επιχειρησιακή διοίκηση της Στρατιάς, της Ανώτερη Στρατιωτική Διοίκηση Εσωτερικών και Νήσων (ΑΣΔΕΝ), του ΓΕΝ και του ΑΤΑ. Τον επιχειρησιακό έλεγχο όμως, θα διατηρούσαν οι επικεφαλής των σχηματισμών.

- Συνέχιση της ναυτικής παρουσίας στο Ανατολικό Αιγαίο σε αντίστοιχο επίπεδο με αυτό της Τουρκίας.

- Ενίσχυση της ναυτικής περιπολίας στα Ίμια.

- Αναγνωριστικές πτήσεις των Ενόπλων Δυνάμεων για αντιμετώπιση αφηνιδιαστικής επίθεσης από την Τουρκία.

- Ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ ανέθεσε στον αρχηγό του Ναυτικού και στο Διοικητή της ΑΣΔΕΝ να αντιμετωπίσουν οποιαδήποτε επιθετική ενέργεια.

- Ο εκπρόσωπος τύπου του Στέιτ Ντιπάρτμεντ Νίκολας Μπερνς δήλωσε: «Προτρέπουμε τόσο την Ελλάδα όσο και την Τουρκία να επιδείξουν αυτοσυγκράτηση και να διευθετήσουν τα θέματα μέσω διμερών διαπραγματεύσεων. Επιθυμούμε να δούμε την Ελλάδα και την Τουρκία να επιλύουν τις διαφορές τους για το συγκεκριμένο νησί ειρηνικά».

- Στις 11:00 ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ Χρήστος Λυμπέρης εκλήθη στο γραφείο του πρωθυπουργού³⁸ στη Βουλή. Ο ναύαρχος ανέλυσε επί χάρτου στους υπουργούς τα στρατιωτικά δεδομένα στο Αιγαίο, στη Θράκη και στην Κύπρο. Αναφερόμενος στα Ίμια περιέγραψε τις φίλιες και εχθρικές δυνάμεις και εκτίμησε ως πιθανή ενέργεια την απόβαση Τούρκων κομάντος σε ελληνική βραχονησίδα. Ο πρωθυπουργός υπογράμμισε την ανάγκη μη πρόκλησης των Τούρκων. Ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ ζήτησε από τον πρωθυπουργό κανόνες εμπλοκής. Ο Κ. Σημίτης ρώτησε περί τίνος επρόκειτο και ο ναύαρχος, αφού του εξήγησε ότι αφορούσε στο επίπεδο και τον τρόπο αντίδρασης έναντι της τουρκικής δράσης, του ανέπτυξε το παράδειγμα μορφών απάντησης σε παραβίαση χωρικών υδάτων από διέλευση τουρκικών πολεμικών. Οι προτεινόμενες αντιδράσεις ήταν: **χρήση βίας, παρενόχληση, ενημέρωση και αίτηση απομάκρυνσης.**

- Ο πρωθυπουργός, σύμφωνα με τον Α/ΓΕΕΘΑ³⁹ επέλεξε την τελευταία

³⁸ Εκεί παρευρίσκονταν ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας Γιάννος Παπαντωνίου, ο υπουργός Άμυνας Γ. Αρσένης, ο υπουργός Εξωτερικών Θ. Πάγκαλο, ο υπουργός Εσωτερικών Α. Τσοχατζόπουλος, και ο υπουργός Τύπου Δ. Ρέππας.

³⁹ Λυμπέρης Χρήστος, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999, σελ.565.

εκδοχή. Επιπλέον, ο Κ. Σημίτης παρακάλεσε τους υπουργούς Εσωτερικών και Άμυνας να χρησιμοποιήσουν χαμηλούς τόνους στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

- ο Ο Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ επικοινωνήσε με την πρωθυπουργό της Τουρκίας Τανσού Τσιλέρ και τον υπουργό Εξωτερικών Ονούρ Οϋμέν. Ζήτησε να δώσουν πίστωση χρόνου στην ελληνική κυβέρνηση ώστε να αποσυρθούν οι ελληνικές δυνάμεις, αφού η κυβέρνηση Σημίτη θα έπαιρνε ψήφο εμπιστοσύνης.

- ο Το ΓΕΕΘΑ με σήμα του προς ΓΕΝ – ΣΤΡΑΤΙΑ – ΑΣΔΕΝ και ΑΤΑ, διέταξε την αύξηση επιτήρησης και ελέγχων των μικρών βραχονησίδων του Ανατολικού Αιγαίου μεταξύ Σάμου και Κω.

- ο Η ΑΣΔΕΝ διατάχθηκε να αποβιβάσει στην Καλόλιμνο ομάδα καταδρομέων.

- ο Στη βραδινή ενημέρωση των επιτελών στο Κέντρο Επιχειρήσεων ο αρχηγός του ΓΕΕΘΑ ο Ναύαρχος Λυμπέρης είπε: «Βρισκόμαστε πολύ κοντά στη σύγκρουση. Ετοιμαστείτε για πόλεμο. Από τώρα κηρύσσω κατάσταση Στρατιωτικού Ανταιφνιδιασμού».

- ο Λίγο πριν τα μεσάνυχτα και χωρίς την απόφαση του Κυβερνητικού Συμβουλίου Εξωτερικών και Άμυνας (ΚΥΣΕΑ) κηρύχθηκε επιστράτευση των τοπικών εφεδρειών στον Έβρο και στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου.

- ο Στις 22:45 ο πρόεδρος των ΗΠΑ σε τηλεφωνική επικοινωνία με τον Έλληνα πρωθυπουργό, του επισήμανε τον κίνδυνο Ελληνοτουρκικού πολέμου και έκανε έκκληση αποτροπής της κρίσης, απομακρύνοντας προσωπικό, πλοία και σημαία από τα Ίμια.

- ο Σύσκεψη υπό τον πρωθυπουργό στη Βουλή χωρίς την παρουσία του Υπουργού Εξωτερικών Θ. Πάγκαλου, ο οποίος βρισκόταν στο τηλεοπτικό κανάλι Mega, παραχωρώντας συνέντευξη. Ο Θ. Πάγκαλος εξήγησε μετέπειτα ότι αποδέχθηκε τη συμμετοχή του στην εκπομπή για να μεταφέρει μήνυμα αποκλιμάκωσης της κρίσης.

31 Ιανουαρίου 1996

Σύμφωνα με το Χρ. Λυμπέρη τις πρώτες μεταμεσονύκτιες ώρες της 30ης προς την 31η Ιανουαρίου ο πρωθυπουργός ρώτησε τον Υπουργό Εξωτερικών πού βρισκόταν η συζήτηση με τους Αμερικάνους (Χόλμπρουκ - Κρίστοφερ). Εκείνος απάντησε ότι είχε συμφωνήσει για την απομάκρυνση των πλοίων και των κομάντος, όχι όμως και της σημαίας. Οι Τούρκοι διεμήνυσαν μέσω των Αμερικανών ότι το πρωί έπρεπε να απομακρυνθεί και η σημαία.

Ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης απευθύνθηκε στον αρχηγό ΓΕΕΘΑ, ζητώντας του να αξιολογήσει τη σοβαρότητα απομάκρυνσης της σημαίας από την οπτική των Ενόπλων Δυνάμεων. Εκείνος απάντησε: «Είναι πολύ σοβαρό. Οι αξιωματικοί ορκιζόμαστε στη σημαία. Όταν φύγει η σημαία, φοβάμαι ότι θα υπάρξουν αντιδράσεις στις Ένοπλες Δυνάμεις και μπορεί να πέσει η κυβέρνηση». Ο Κ. Σημίτης σχολίασε: «Είστε συναισθηματικός και υπερβολικός»⁴⁰.

Στο ερώτημα του πρωθυπουργού: «Αν πάμε σε σύγκρουση, θα νικήσουμε;», ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ απάντησε: «Σε αυτή τη φάση βρισκόμαστε σε πλεονεκτική θέση. Έχουμε τακτικό πλεονέκτημα. Θα τους καταφέρουμε γερό χτύπημα. Δε μπορώ να σας υποσχεθώ ότι σ' ένα πόλεμο θα έχω τη νίκη στο πιάτο. Θα πολεμήσουμε για να νικήσουμε. Δώστε μου την άδεια να χτυπήσουμε πρώτοι»⁴¹.

Στην επιμονή του Χρ. Λυμπέρη να του δοθούν κανόνες εμπλοκής, ο Υπουργός Άμυνας Γ. Αρσένης παρατήρησε: «Αρχηγέ, άφησε τώρα τους κανόνες εμπλοκής, εδώ έχουμε διαπραγματεύσεις». Αναφερόμενος στη σημαία ο Γ. Αρσένης είπε ότι ο Αμερικανός αρχηγός ΓΕΕΘΑ Σαλικασβίλι του εξήγησε ότι γι' αυτούς δεν υπήρχε πρόβλημα εάν ένα άγημα, αποχωρώντας έπαιρνε μαζί του τη σημαία: «Εσύ γιατί υποστηρίζεις άλλα στον πρωθυπουργό;», ρώτησε ο Γ. Αρσένης τον αρχηγό ΓΕΕΘΑ. Ο Χρ. Λυμπέρης επανέλαβε τη στρατιωτικά θέση περί σημαίας. Ο Θ. Πάγκαλος παρενέβη: «Βρε αρχηγέ, δε λέμε ότι τη φύσηξε ο αέρας, τη χτύπησε το κύμα, να τελειώνουμε;». Ο ναύαρχος ήταν ανένδοτος.

Στις 1:00 μετά τα μεσάνυχτα, ο αρχηγός του ΓΕΕΘΑ έδωσε εντολή στον αρχηγό του Ναυτικού να στοχοποιηθεί σε όλο το Αιγαίο ο τουρκικός στόλος.

Στις 1:35 ο αρχηγός του Πολεμικού Ναυτικού τηλεφώνησε στον αρχηγό ΓΕΕΘΑ από το Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων ότι δυο τουρκικά ελικόπτερα υπερίπτανται των Ιμίων. Η πληροφορία αυτή δημιούργησε ανησυχία στους υπουργούς και στον πρωθυπουργό. Ενώ ο Χρ. Λυμπέρης επέμενε, ζητώντας έγκριση κανόνων εμπλοκής για πρώτο χτύπημα, ο Κ. Σημίτης ρώτησε τη γνώμη του Υπουργού Άμυνας, ο οποίος απάντησε αρνητικά. Μετά από αυτό ο πρωθυπουργός έδωσε εντολή στον αρχηγό του ΓΕΕΘΑ να μιλήσει με τον Υφυπουργό Άμυνας και να του δώσει το στρατιωτικό πλαίσιο αντιμετώπισης τουρκικών ελικοπτέρων με δεδομένη την πολιτική απόφαση της αποκλιμάκωσης.

⁴⁰ Λυμπέρης Χρήστος, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999, σελ.573.

⁴¹ Λυμπέρης Χρήστος, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999, σελ.573.

Η εντολή του Χρ. Λυμπέρη προς το ΓΕΝ ήταν να ριφθούν φωτοβολίδες και, εφόσον τα ελικόπτερα δεν απομακρύνονταν, να γίνουν προειδοποιητικές βολές και μόνον όταν έπεφτε η σκάλα (άνοιγε η πόρτα) για πτώση κομάντος, να καταρριφθούν.

Στην Αγκυρα, λίγο πριν τις 3:00 τα ξημερώματα, το ιδιωτικό κανάλι του συγκροτήματος της Χουριέτ, μετέδωσε ότι Τούρκοι κομάντος αποβιβάστηκαν στη Μικρή Ίμια. Στο σταθμό αυτό ο Υπουργός Εξωτερικών Ντενίζ Μπαϊκάλ επιβεβαίωσε την είδηση: «Στη 1:40 άνδρες των υποβρυχίων καταδρομών πήγαν στο βράχο που είναι δίπλα από το βράχο όπου είχαν εγκατασταθεί οι Έλληνες και έστησαν τη σημαία».

Ο υπουργός Τύπου Δ. Ρέππας τηλεφώνησε από το γραφείο του στον πρωθυπουργό πληροφορώντας τον ότι η τουρκική τηλεόραση μετέδωσε κατάληψη της δεύτερης Ίμιας Ο Κ. Σημίτης ζήτησε διασταύρωση της πληροφορίας από το Γενικό Επιτελείο, αλλά η απάντηση ήταν ότι εκείνη τη στιγμή δεν υπήρχε επιβεβαίωση.

Στις 3:35 η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ) ενημέρωσε τον πρωθυπουργό ότι η δήλωση του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών σχετικά με την αποβίβαση τούρκων κομάντος στη Μικρή (Δυτική) Ίμια. Ο πρωθυπουργός επέκρινε τις Ένοπλες Δυνάμεις γιατί δε μπόρεσαν να αποτρέψουν την κατάληψη ελληνικού εδάφους.

Τη δυσφορία του για την τουρκική αποβίβαση εξέφρασε τηλεφωνικά ο Ρίτσαρντ Χόλμπρουγκ στον Υφυπουργό Εξωτερικών Ονούρ Ουμέν και στην Τανσού Τσιλέρ, λέγοντας ότι «έτσι θα δυσκολέψει αφάνταστα την υπόθεση».

Στις 4:00 το πρωί ο εκπρόσωπος του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών δήλωσε στους Τούρκους δημοσιογράφους ότι οι Τούρκοι καταδρομείς δεν θα πυροβολούσαν αν δε δέχονταν πυρά. Τα τουρκικά κανάλια άρχισαν να μεταδίδουν πλάνα από την αναχώρηση των καταδρομέων και την εγκατάστασή τους στο βράχο.

Στις 4:13 ελικόπτερο απονειώθηκε από τη φρεγάτα «ΝΑΥΑΡΙΝΟ» και μετά από τρεις διαδρομές, εντόπισε «περίπου 10 κομάντος» και μια τουρκική σημαία. Ο αρχηγός του Ναυτικού τηλεφώνησε στον αρχηγό του ΓΕΕΘΑ στη Βουλή και εκείνος πληροφόρησε τον πρωθυπουργό, ο οποίος είχε συγκαλέσει το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας. Σε ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα έφτασε στο πρωθυπουργικό γραφείο η πληροφορία για πιθανή πτώση του

ελικοπτέρου λόγω απώλειας προσανατολισμού. Μετά από λίγο διαψεύθηκε από το GEN.

Ο Κ. Σημίτης οργίσθηκε από την έλλειψη σαφούς εικόνας εκ μέρους του Ναυτικού. Ο Ναύαρχος Λυμπέρης ισχυρίζεται ότι «αυτά συμβαίνουν όταν οι πολιτικοί δεν έχουν επαφή με τη στρατιωτική πραγματικότητα και η συνεδρίαση γίνεται σε γραφεία της Βουλής και όχι στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων όπου υπάρχουν όλα τα μέσα επικοινωνίας και οι ειδικοί».

Στις 5:00 το πρωί, σε ερώτηση του πρωθυπουργού τι είχε να εισηγηθεί για δίωξη των Τούρκων κομάντος, ο αρχηγός του ΓΕΕΘΑ παρέθεσε δυο επιλογές: βομβαρδισμό από πλοία ή βομβαρδισμό από αεροπλάνα.

Στο ερώτημα αν θα υπήρχε γενικότερη αντίδραση των Τούρκων, η απάντηση ήταν σαφώς καταφατική. Κατόπιν αυτού ο πρωθυπουργός απέκλεισε τους βομβαρδισμούς γιατί θα οδηγούσαν σε Ελληνοτουρκικό πόλεμο.

Ο Κ. Σημίτης τον ρώτησε αν μπορούσε να αποβιβαστεί μεγαλύτερος αριθμός Ελλήνων καταδρομέων και να συλληφθούν ως τα ξημερώματα (σε 45 λεπτά), μέχρι δηλαδή τη συμφωνηθείσα διαδικασία αμοιβαίας απεμπλοκής. Ο Χρ. Λυμπέρης απάντησε αρνητικά, αφού μια τέτοια επιχείρηση απαιτούσε τουλάχιστον δύο ώρες προετοιμασία και σχεδίαση. Οι βατραχάνθρωποι που βρίσκονταν σε ετοιμότητα πάνω στην παραπλεύουσα κανονιοφόρο ήταν μόνο 7 στον αριθμό.

Ο Υφυπουργός Άμυνας Ν. Κουρής είχε δώσει ήδη εντολή στο ΓΕΕΘΑ για σχεδιασμό ανακατάληψης της Μικρής Ίμια, αλλά η διαταγή ανακλήθηκε μετά από δέσμευση Σημίτη και Τσιλέρ προς Κλίντον για απόσυρση πλοίων, προσωπικού, σημαιών.

Ο Α/ΓΕΕΘΑ ακούγοντας τα περί απόσυρσης απευθύνθηκε στον πρωθυπουργό και του υπέβαλε την παραίτησή του, τονίζοντας ότι δεν δεχόταν τις επικρίσεις του κατά των Ενόπλων Δυνάμεων. Ο πρωθυπουργός δεν εδέχθη την παραίτησή του λέγοντας ότι τον τιμούσε προσωπικά.

Στη συνεδρίαση του ΚΥΣΣΕΑ⁴² στις 05:00 συμμετείχαν και ο Υπουργός Οικονομικών Αλέκος Παπαδόπουλος, ο Υπουργός Μακεδονίας-Θράκης Φίλιππος Πετσάλνικος, ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης Κώστας Γείτονας και ο Υπουργός Αιγαίου Αντώνης Κοτσακάς. Ομόφωνα συμφωνήθηκε η απομάκρυνση της

⁴² Ο ναύαρχος Λυμπέρης δεν εκλήθη στη συνεδρίαση του ΚΥΣΣΕΑ. Είχε ήδη αναχωρήσει για το ΓΕΕΘΑ.

σημαίας μετά την εισήγηση του Υπουργού Εξωτερικών, ο οποίος ρώτησε χαρακτηριστικά: «Τι θα γίνει αν αφήσουμε τη σημαία και πάνε πάλι αύριο οι Τούρκοι με κάμερες; Πώς θα την προστατεύσουμε από μια επανάληψη του ίδιου επεισοδίου;».

Ο πρωθυπουργός αναχώρησε για το σπίτι του, όπου ενημερώθηκε από συνεργάτες του για την πτώση του ελικοπτερού⁴³.

Στις 6:00 το πρωί ξεκίνησε η διαδικασία απόσυρσης των δυνάμεων από τα Ίμια υπό την επίβλεψη και το συντονισμό των Αμερικανών. Ο εκπρόσωπος του Υπουργείου Εξωτερικών της Τουρκίας είπε ότι οι τουρκικές δυνάμεις αποχώρησαν 15 λεπτά μετά την αποχώρηση των Ελλήνων κομάντος, οι οποίοι πήραν μαζί τους την ελληνική σημαία. Μέχρι τις 8:30 το πρωί είχαν απομακρυνθεί και οι ναυτικές δυνάμεις. Αμερικανικά αεροσκάφη του βου στόλου επόπτευαν την απεμπλοκή, ενημερώνοντας την κάθε πλευρά για τη συμμόρφωση της άλλης.

Στις 10:30 το πρωί της 31ης Ιανουαρίου του 1996, λίγες μόνο ώρες μετά τη συμφωνία απεμπλοκής, μέσα σε βαρύ κλίμα διεξήχθη στη Βουλή η τελευταία συνεδρίαση επί των προγραμματικών δηλώσεων της κυβέρνησης. Ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης διατύπωσε αιχμές για την αποτελεσματικότητα των Ενόπλων Δυνάμεων: «Βεβαίως είχε διαταχθεί η φύλαξη στο νησί, βεβαίως είχαν δοθεί εντολές να μη συμβεί αυτό. Όπως είχαν δοθεί και άλλες εντολές να μη συμβούν άλλα πράγματα και συνέβησαν αυτά». Παραδέχτηκε πάντως ότι «πέρα από την ικανότητα ή την ανικανότητα υφίσταται και η τεράστια δυσκολία του χώρου να ελεγχθούν τέτοιες καταστάσεις».

Δήλωσε με έμφαση ότι η χώρα ήταν έτοιμη για την αναμέτρηση: «Αν ήταν να πολεμήσουμε, θα πολεμούσαμε». Εξήγησε όμως ότι η κυβέρνηση βρέθηκε μπροστά στο δίλημμα για γενικευμένη σύρραξη.

Διαβεβαίωσε ότι η Ελλάδα δεν έκανε καμιά παραχώρηση: «Τίποτε απολύτως δεν άλλαξε. Το μόνο που έγινε ήταν ότι έφυγαν τα στρατεύματά μας».

Ο Κ. Σημίτης υπογράμμισε πως «ήταν δική μας η απόφαση, με την αποχώρηση του αγήματος να πάρουν και τη σημαία μαζί» και ισχυρίστηκε ότι με τον μεσολαβητή Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ δεν έγινε καμία συζήτηση σχετικά με τη

⁴³ Σύμφωνα με την επίσημη ελληνική εκδοχή, το ελικόπτερο του Πολεμικού Ναυτικού τύπου AB-212ASW, που απογειώθηκε από τη φρεγάτα «Ναυαρίνο», στις 5:30 το πρωί της Τετάρτης, 31 Ιανουαρίου 1996 βορείως των Ιμίων λόγω απώλειας συνείδησης (βέρτικο) του κυβερνήτη εξαιτίας των δυσμενών καιρικών συνθηκών.

σημαία στη διαδικασία για την απεμπλοκή των δυνάμεων.

Ευχαρίστησε τις Ένοπλες Δυνάμεις για το υψηλό φρόνημα που επέδειξαν. Η φράση που προκάλεσε τις πιο έντονες αποδοκμασίες της αντιπολίτευσης αφορούσε τις ευχαριστίες του πρωθυπουργού προς τους Αμερικανούς: «Θέλω να ευχαριστήσω την κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών για την πρωτοβουλία και τη βοήθειά τους».

Ο πρωθυπουργός, αφού κατηγόρησε την Τουρκία ότι δεν σεβόταν το Διεθνές Δίκαιο και τις συμμαχίες της, επανέλαβε το τηλεγραφικό μήνυμα της προηγούμενης ημέρας: «Το μήνυμά μας είναι σαφές: Η αντίδραση της Ελλάδας είναι παντού και πάντα δυνατή, άμεση και αποτελεσματική».

Αξιολόγηση Κρίσης Ιμίων

Η κρίση των Ιμίων είχε μια ποιοτική διαφορά από τις μέχρι τότε αντιπαραθέσεις με τη γείτονα χώρα. Ήταν η πρώτη φορά που η Τουρκία αμφισβητούσε Ελληνικό έδαφος, όχι μόνο τις βραχονησίδες των Ιμίων, αλλά μεγάλο αριθμό 300 περίπου νησίδων και βραχονησίδων στο Αιγαίο, προβάλλοντας για άλλη μια φορά ότι είναι ένα **αναθεωρητικό κράτος** που δε σέβεται τις ισχύουσες διεθνείς συνθήκες.

Τα αίτια της κρίσης ήταν η εξαγγελία πρωτοβουλίας της Ελληνικής Κυβέρνησης για εποικισμό αριθμού μικρονήσων στο Αιγαίο. Πρόγραμμα που δεν ευδοκίμησε, καθώς σταμάτησε μετά την κρίση των Ιμίων.

Η κρίση ξεκίνησε με τη διαδικασία αποκόλλησης του πλοίου «ΦΙΓΚΕΝ ΑΚΑΤ» από την περιοχή των Ιμίων και κλιμακώθηκε από ιδιωτικές πρωτοβουλίες ένθεν κακείθεν με υποστολή Ελληνικών και Τουρκικών Σημαιών στο νησί από το Δήμαρχο Καλύμνου και δημοσιογράφους της Εφημερίδας Χουριέτ. Τα γεγονότα αυτά απέδειξαν ότι μια διακρατική κρίση είναι πολύ εύκολο να δημιουργηθεί και να κλιμακωθεί από μη θεσμικούς παράγοντες μέχρι συρράξεως, ενδεχομένως τυχαία ή και κατάλληλα προσχεδιασμένα⁴⁴.

Για άλλη μια φορά η Στρατηγική της Ελλάδος ήταν η διατήρηση του **status quo**. Χρησιμοποίησε τη **στρατηγική της αποτροπής** τονίζοντας στην απέναντι πλευρά ότι δεν είναι διατεθειμένη να κάνει πίσω στα κυριαρχικά της δικαιώματα απέναντι σε οποιοδήποτε επιθετικό εθνικισμό. Ο πρωθυπουργός διεμήνυσε την

⁴⁴ Δεν έχει διαπιστωθεί ότι οι Τούρκοι Δημοσιογράφοι λειτούργησαν χωρίς εντολή από το Βαθύ κράτος της Τουρκίας. Η τοποθέτηση της Ελληνικής σημαίας στα Ίμια από το Δήμαρχο Καλύμνου από πολλούς θεωρήθηκε ως προβοκάτσια στον νεοεκλεγέντα πρωθυπουργό.

πρόθεση της κυβέρνησης για **δυναμική αντίδραση**: « Η Ελλάδα είναι έτοιμη για αναμέτρηση χωρίς κανένα δισταγμό».

Η Ελλάδα ακολούθως **αποδέχθηκε** την Αμερικανική **διαμεσολάβηση** για τη διευθέτηση της κρίσης. Η επικοινωνία έγινε σε πολλαπλά επίπεδα, μεταξύ του προέδρου των ΗΠΑ Κλίντον και του πρωθυπουργού, καθώς και μεταξύ των ομολόγων υπουργών εξωτερικών και άμυνας. Η Ελληνική πλευρά δεν κατάφερε να πείσει τους διαμεσολαβητές για το τι κρύβεται πίσω από την διεκδίκηση «δύο βράχων», όπως είπε ο πρόεδρος Κλίντον⁴⁵ που θα έφερνε σε πόλεμο τις 2 χώρες.

Η επιλογή της πολυεπίπεδης αυτής επικοινωνία με τις ΗΠΑ είχε ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει μία αποσαφηνισμένη εικόνα της στρατηγικής που ακολουθήθηκε σε όλη τη διάρκεια της κρίσης. Το τελικό προϊόν των συνομιλιών και των διαβουλεύσεων ανά επίπεδο ερμηνευόταν διαφορετικά. Βασικοί δρώντες και θεσμικοί παράγοντες, όπως ο Α/ΓΕΕΘΑ δεν γνώριζε ότι γινόταν διαπραγμάτευση.

Η σύγκληση και συνεδρίαση των οργάνων διαχείρισης κρίσης που ήταν το ΚΥΣΕΑ, δεν πραγματοποιήθηκε στο φυσικό του χώρο, δηλαδή στο Υπουργείο Άμυνας, αλλά στη Βουλή χωρίς να υπάρχει η κατάλληλη υποδομή για μια σαφή επιχειρησιακή απεικόνιση της κατάστασης.

Οι εντολές που δίδονταν δεν ήταν σαφείς με αποτέλεσμα να υπάρχουν **παρερμηνείες**. Δόθηκε τελικά η εντολή στις ένοπλες δυνάμεις να φυλάξουν και τη Δυτική Ίμια; Η κάθε πλευρά είχε τη δική της ερμηνεία και θεωρία. Εδώ δημιουργείται η εξής απορία, σε συνεδριάσεις που λαμβάνονται αποφάσεις στρατηγικού επιπέδου δεν τηρούνται πρακτικά, δεν ηχογραφούνται οι συνομιλίες;

46

Η «**τριβή**» του **Κλαούζεβιτς**⁴⁷ βλέπουμε να έχει δεσπόζουσα θέση στη κρίση των Ιμίων, όσον αφορά στη φύλαξη των βραχονησίδων, στο εάν έπρεπε να υψωθεί

⁴⁵ Από τη βιογραφία του Μπιλ Κλίντον: Δεν μπορούσα να πιστέψω ότι δύο μεγάλες χώρες, που είχαν να αντιμετωπίσουν τη σοβαρή διαφορά τους στη Κύπρο, θα έφταναν στον πόλεμο για δύο βραχώδεις νησίδες όπου ζούσαν μερικές δεκάδες πρόβατα. Γελούσα από μέσα μου με τη σκέψη ότι μπορεί να μην πέτυχα να επιλύσω τα προβλήματα της Μέσης Ανατολής, της Βοσνίας ή της Β. Ιρλανδίας αλλά τουλάχιστο έσωσα μερικά πρόβατα στο Αιγαίο.

⁴⁶ Η διαδικασία της ηχογράφησης και των πρακτικών τηρούνται απαρέγκλιτα από τις Ένοπλες δυνάμεις κατά τη συνεδρίαση του ΣΑΓΕ.

⁴⁷ Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα ως σήμερα*, εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 2008 σελ 151: Clausewitz: Στον πόλεμο τα πάντα είναι απλά, αλλά και το απλούστερο πράγμα είναι δύσκολο- η τριβή επενεργεί παντού και αποτελεί αυτό που διαφοροποιεί τον πραγματικό πόλεμο από το πόλεμο στα χαρτιά.

η σημαία στα Ίμια ή στο ποιος όφειλε να την υψώσει.

Η κυβέρνηση αποφάσισε να κλιμακώσει την ένταση δίνοντας εντολή απόπλου του στόλου στο Αιγαίο και θέτοντας σε επιφυλακή τις Ένοπλες Δυνάμεις. Από τη στιγμή που λαμβάνεις την απόφαση της κλιμάκωσης και χρησιμοποιείς τη στρατιωτική ισχύ, δεν υπάρχει **δίλημμα κτυπήματος** ή μη, ειδικά εάν αυτό που έχεις να χάσεις είναι ζωτικής σημασίας για τη χώρα. Εάν δεν αντιδράσεις, η **στρατηγική της αποτροπής** καθίσταται αδύναμη και η αξιοπιστία της χώρας υποβαθμίζεται σε διεθνές επίπεδο.

Χαρακτηριστικό της κρίσης ήταν η έλλειψη πληροφοριών από τα αρμόδια θεσμικά όργανα όπως το Υπουργείο Εξωτερικών (πρέσβεις, ακόλουθοι, διπλωμάτες), την Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών, που ήταν **ο μεγάλος απών της κρίσης**, καθώς δε συμμετείχε στο ΚΥΣΕΑ. Η ενεργοποίηση των προαναφερθέντων οργάνων έπρεπε να τεθεί σε μέγιστη δραστηριότητα, εάν όχι πριν, τουλάχιστον μετά την 25η Δεκεμβρίου 1995.

Τα μηνύματα που στάλθηκαν στην Τουρκία ήταν δυσανάγνωστα, αφού ενώ δόθηκε εντολή της μη κλιμάκωσης από τον πρωθυπουργό αμέσως μετά έχουμε τον απόπλου του στόλου από το ναύσταθμο. Την ημέρα κορύφωσης της κρίσης νύχτα 30/31 Ιαν, ενώ οι Τούρκοι σχεδίαζαν την κατάληψη των Δυτικής βραχονησίδας των Ιμίων, ο Υπουργός Εξωτερικών παραχωρούσε συνέντευξη σε ιδιωτικό κανάλι, ενώ θα έπρεπε να βρίσκεται στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων του ΓΕΕΘΑ, γεγονός που έδειχνε ότι η Ελληνική πλευρά θεωρούσε βέβαιο ότι οδηγούμαστε σε συμφωνία και αποκλιμάκωση της κρίσης.

Τα γεγονότα όπως διαδραματίστηκαν δείχνουν χειρισμό της κρίσης με τη μέθοδο **«βλέποντας και κάνοντας»** χωρίς να έχουν τεθεί **ξεκάθαροι πολιτικοί ΑΝΣΚ** και χωρίς εμμονή σε αυτούς. Η διαμεσολάβηση των ΗΠΑ έπαιξε καθοριστικό ρόλο, αφού πλέον τον πρώτο λόγο είχαν εκείνοι, και έτσι η αρχική μας στρατηγική, αυτή της **αποτροπής** υποβαθμίστηκε σε **στρατηγική κατευνασμού** «όχι πλοία, όχι σημαίες, όχι στρατός».

Οι διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στην αντιμετώπιση μιας κρίσης περιλαμβάνουν τα παρακάτω στάδια: διαμόρφωση της κατάστασης, αξιολόγησή της, διαμόρφωση εναλλακτικών τρόπων ενέργειας, επιλογή του τρόπου ενέργειας, ανάπτυξη του σχεδίου ενέργειας και εφαρμογή του. Τα παραπάνω στάδια ήταν ομιχλώδη στη διαχείριση της κρίσης των Ιμίων.

Η πληροφόρηση που αποτελεί ένα από τα πιο βασικά εργαλεία στη

διαχείριση μιας τέτοιας κατάστασης ήταν προβληματική. Εάν δεν έχεις επικαιροποιημένες πληροφορίες, δε μπορείς να λάβεις ορθή απόφαση. Οι πληροφορίες πρέπει να είναι άμεσες.

Ο καταλληλότερος χώρος για πλήρη εικόνα των στρατιωτικών μέσων και εκεί όπου παρέχεται άμεση πληροφόρηση μέχρι επιπέδου αρχιφύλακα φυλακίου, πλοίου, αεροσκάφους είναι στο ΕΘΚΕΠΠΧ.

Η πληροφορία έχει άμεση σχέση και με το χρόνο που μεταδίδεται. Είναι φανερό ότι σε περίοδο κρίσεων έχοντας σε πολεμική ετοιμότητα, ναυτικό, αεροπορία και στρατό το κάθε δευτερόλεπτο έχει αξία στην απόφαση που θα πάρει η πολιτική ηγεσία. Η ενημέρωση ότι καταλήφθηκε η δυτική Ίμια από Τουρκικό στρατιωτικό τμήμα προήλθε από τα Τουρκικά Μέσα Ενημέρωσης. Επίσης η ενημέρωση της πολιτικής ηγεσίας για την πτώση του ελικοπτέρου και την τραγική απώλεια των τριών χειριστών, έγινε όταν ο Υπουργός Άμυνας είχε ήδη μεταβεί στην οικία του (μετά από 3 περίπου ώρες).

Συμπερασματικά η Ελλάδα δεν κατάφερε να πείσει την Τουρκία ότι αν προσπαθήσει να αλλάξει το status quo, το κόστος για εκείνη θα ήταν μεγαλύτερο από το όφελός της. Αντίθετα η Τουρκία έπεισε και εξανάγκασε την Ελλάδα, όχι μόνο απειλώντας για χρήση βίας, αλλά καταλαμβάνοντας ελληνικό έδαφος, όταν αποβίβασε στρατεύματα στα Ίμια.

Η κυβέρνηση ακολούθησε μια στρατηγική κλιμάκωσης, ενώ δεν ήταν διατεθειμένη να επιλύσει την κρίση κάνοντας χρήση στρατιωτικών μέσων.

Ο χειρισμός της κρίσης από την κυβέρνηση, πέραν του ότι ήταν αναποτελεσματικός, καθώς όχι μόνο δε διατηρήθηκε το status quo στην περιοχή με τη δημιουργία γκρίζων ζωνών, επισκιάστηκε και από την πτώση του ελικοπτέρου, τον τραγικό χαμό των τριών ηρώων χειριστών και την εξαπόλυση ευθυνών στις Ένοπλες Δυνάμεις από τον πρωθυπουργό της χώρας, που απαξίωσε τις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

Κεφάλαιο Τέταρτο

Σύγκριση Διαδικασιών Λήψεως Αποφάσεων στο Χειρισμό των Δυο Κρίσεων

Διαδικασία Λήψης Απόφασης

Η λήψη απόφασης είναι μια διαδικασία που πραγματοποιεί ο άνθρωπος σε καθημερινή βάση για την επίλυση προβλημάτων που αντιμετωπίζει. Υπάρχουν διάφοροι τρόποι λύσης των προβλημάτων, η σωστή όμως επιλογή φαίνεται από το αποτέλεσμα, αν είναι θετικό ή αρνητικό. Η σημαντικότητα της λήψης απόφασης εξαρτάται και από το επίπεδο που λαμβάνεται: προσωπικό, οικογενειακό, φιλικό, επαγγελματικό, κυβερνητικό.

Η λήψη αποφάσεων ως φαινόμενο διατρέχει και χαρακτηρίζει την πολιτική⁴⁸. Η άσκηση της πολιτικής λαμβάνει χώρα είτε υπό κανονικές συνθήκες είτε υπό κατάσταση κρίσης. Πάντα όμως μέσα σε ένα κλίμα αβεβαιότητας, που είναι ιδιαίτερα έντονο υπό κατάσταση κρίσης.

Υπάρχουν πάρα πολλές παράμετροι, οι οποίες επηρεάζουν την διαδικασία λήψης απόφασης από το λήπτη. Για να συγκρίνω τις διαδικασίες που ακολουθήθηκαν στις δύο ελληνοτουρκικές κρίσεις του 1987 και 1996, θα εξετάσω κάποιες από αυτές, όπως: ο ρόλος του πολιτικού ηγέτη ως λήπτη αποφάσεων, η ικανότητα πρόβλεψης και έγκαιρης διάγνωσης της επερχόμενης κρίσης, οι πολιτικοί σκοποί και η επιλογή στρατηγικής, το υφιστάμενο σύστημα χειρισμού κρίσεων, οι πληροφορίες περί αντιπάλων, ο συντονισμός διπλωματικών και στρατιωτικών κινήσεων, το διεθνές περιβάλλον και οι διπλωματικές επιλογές.

Πολιτικός Ηγέτης

Το σύνολο των φυσικών, ψυχικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών ενός πολιτικού ηγέτη επηρεάζει ως ένα βαθμό την αντιμετώπιση της κρίσης. Οι ατομικές ιδιαιτερότητες, ο τρόπος συμπεριφοράς, το είδος της σκέψης, η ιδιομορφία της αντίδρασης, η ιδιοσυγκρασία και τα ξεχωριστά γνωρίσματα μπορούν να επηρεάσουν μια αντιπαράθεση. Ο πολιτικός ηγέτης είναι ο πρωταγωνιστής της διαδικασίας λήψης απόφασης και έχει τον τελευταίο λόγο.

⁴⁸ Κουσκουβέλης Ι. Ηλίας, Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση, Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 1997, σελ. 13.

Ορθά αναφέρεται ότι σε κρίσιμες αποφάσεις ο ηγέτης νιώθει απέραντη μοναξιά.

Κρίση 1987

Πρωθυπουργός της χώρας είναι ο Ανδρέας Παπανδρέου ένας από τους πιο χαρισματικούς ηγέτες της μεταπολίτευσης, με αναγνώριση τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Σκιαγραφώντας το προφίλ του, διαπιστώνεται η άριστη γνώση των θεμάτων εξωτερικής πολιτικής και διεθνών σχέσεων. Δυναμικός χαρακτήρας, έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στη διεθνή πολιτική σκηνή. Επηρέασε τον πατέρα του Γεώργιο Παπανδρέου στην Κρίση του 1963-64. Η στάση του απέναντι στην Τουρκική προκλητικότητα είχε δώσει σημεία γραφής από το 1976, όταν στην τότε κρίση ως αντιπολίτευση παρότρυνε την κυβέρνηση να βυθίσουν το ερευνητικό σκάφος «ΧΟΡΑ».

Με την ανάληψη της πρωθυπουργίας, η ταυτόχρονη ανάληψη από τον ίδιο και των καθηκόντων του Υπουργείου Άμυνας, τον καθιστά πλήρη γνώστη των δυνατοτήτων των Ενόπλων Δυνάμεων, καθώς και των διαδικασιών. Ως Υπουργός Άμυνας έφερε σε πολύ δύσκολη θέση τους συμμάχους στη Επιτροπή Αμυντικού Σχεδιασμού του NATO (Defense Planning Committee DPC), μεταφέροντάς τους με έντονο τρόπο τη δυσαρέσκεια της Ελλάδος για τον τρόπο που ο οργανισμός αντιμετωπίζει την προκλητική στάση της Τουρκίας στο Αιγαίο, καθώς και την τουρκική εισβολή στη Κύπρο⁴⁹.

Οι θέσεις του για τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις ήταν σαφείς και απόλυτες. Δεν αποδεχόταν το πρακτικό της Βέρνης, δεν δεχόταν να συζητήσει κανένα θέμα με την Τουρκία πλην της διευθετήσεως της υφαλοκρηπίδας, κατόπιν προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Οι σχέσεις με τους συμμάχους (Αμερικανούς) εξίσου τεταμένες, με την προεκλογική ρητορική του για τις αμερικανικές βάσεις και το NATO.

Ως πρωθυπουργός χειρίστηκε την κρίση προσωπικά, δίνοντας εκείνος τις εντολές σε όλους τους συνεργάτες του. Ακολούθησε μια μη διαλλακτική τακτική προς την Τουρκία. Κράτησε σκληρή στάση απέναντι στην Άγκυρα, απειλώντας με κλιμάκωση και βύθιση του ερευνητικού σκάφους σε περίπτωση που η Τουρκία δε συμμορφωθεί. Καθόρισε δηλαδή την κόκκινη γραμμή για το εθνικό συμφέρον της χώρας και εξασφάλισε την κατανόηση των ορίων αυτών τόσο από το NATO

⁴⁹ Κουρής Νίκος, *Ελλάδα – Τουρκία ο πενηνταετής πόλεμος*, Νέα Σύνορα Α.Α ΛΙΒΑΝΗ, Αθήνα 1997, σελ.255.

και τους συμμάχους όσο και από τη Τουρκία.

Ως ηγέτης δε μπορούσε να διαβαστεί από τον αντίπαλο και θεωρούνταν ικανός να κάνει πράξη τις απειλές του. Ενδεχομένως να τον θεωρούσαν ως **μη ορθολογικό δρώντα**, τόσο η Τουρκία όσο και οι χώρες του NATO. Η στρατηγική του σκέψη, η δύναμη πειθούς, η ηγετική του επιβολή, το επικοινωνιακό του χάρισμα και η αποδοχή του, δημιούργησαν την αίσθηση στον Ελληνικό λαό ότι η ειρηνική έκβαση της κρίσης ήταν μια Εθνική νίκη.

Κρίση Ιμίων

Ο πρωθυπουργός της χώρας ο Κ. Σημίτης είχε μόλις αναλάβει την πρωθυπουργία της χώρας. Ανέλαβε ένα πολύ δύσκολο έργο, καθώς διαδέχθηκε ένα χαρισματικό ηγέτη, ο οποίος εννέα χρόνια πριν βρέθηκε στην ίδια θέση και διαχειρίστηκε μια αντίστοιχη κρίση με τους Τούρκους με τρόπο επιδέξιο, σύμφωνα με την κοινή γνώμη και κυρίως με θετικό αποτέλεσμα για τη χώρα.

Πριν λάβει ψήφο εμπιστοσύνης ξέσπασε η κρίση των Ιμίων. Έγινε εξαρχής εμφανής μια βασική αδυναμία της κυβέρνησης Σημίτη: οι αντιπαραθέσεις και οι φιλοδοξίες υπουργών και στελεχών και η απασχόληση τους περισσότερο με την αυτοπροβολή τους και λιγότερο με την προώθηση του κυβερνητικού έργου. Ο πρωθυπουργός εμφανιζόταν δέσμιος των εσωκομματικών ισορροπιών.

Δεν είχε εμπειρία στα εθνικοαμυντικά θέματα, αφού τα μέχρι τότε υπουργικά του καθήκοντα περιορίζονταν κυρίως στον οικονομικό τομέα και στη γεωργική πολιτική. Δεν κατείχε λεπτομερώς των Ελληνοτουρκικών προβλημάτων λόγω αρμοδιότητας. Έβλεπε τη λύση στα θέματα με την Τουρκία μέσω του εξευρωπαϊσμού της και μέσω της ενίσχυσης της πορείας της Άγκυρας προς τις Βρυξέλες.

Δεν ήταν ο κεντρικός χειριστής – συντονιστής της κρίσης. Φάνηκε να μην κατέχει τις διαδικασίες χειρισμού μιας κρίσης σε κυβερνητικό επίπεδο. Άφηνε τις πρωτοβουλίες των συνομιλιών στον Υπουργό Εξωτερικών και στον Υπουργό Άμυνας με τους ομολόγους τους στις ΗΠΑ, χωρίς να υπάρχει συντονισμός και αλληλοενημέρωση για την τρέχουσα κατάσταση. Η κρίση προέκυψε πολύ γρήγορα με την ανάληψη των καθηκόντων του και ήταν άδικο γι' αυτόν.

Η δύσκολη διαδικασία αναμέτρησης για την προεδρία του κόμματος με τον Υπουργό Άμυνας Γεράσιμο Αρσένη δημιούργησε ένα κλίμα μη εμπιστοσύνης με έναν από τους βασικούς συνεργάτες της κρίσης.

Πρόβλεψη Κρίσης

Η πρόβλεψη της κρίσης από τα πρώιμα στάδια έχει ουσιώδη σημασία για την πρόληψη της και την δημιουργία των καλύτερων προϋποθέσεων αντιμετώπισής της εφόσον επέλθει κλιμάκωση.

Κρίση 1987

Η κυβέρνηση της κρίσεως του 1987 είχε προβλέψει τον κίνδυνο δημιουργίας εντάσεως με την Τουρκία, λόγω της πρόθεσης της Καναδικής εταιρείας εξόρυξης πετρελαίου να κάνει έρευνες στην περιοχή ανατολικά της Θάσου. Προκειμένου να μην αφήσει τίποτε στην τύχη και να ελέγξει την κατάσταση, προέβη, όπως προαναφέρθηκε, στην εξαγορά της εταιρείας. Τα αισθητήρια της κυβέρνησης λειτούργησαν και προσπάθησαν να βρουν την καλύτερη δυνατή λύση. Αυτό βέβαια δεν επέφερε το επιθυμητό αποτέλεσμα, αλλά ακριβώς το αντίθετο, λόγω παρερμηνείας της ενέργειας αυτής από την Τουρκία.

Κρίση Ιμίων

Η κυβέρνηση και ιδιαίτερα το υπουργείο εξωτερικών δεν εκτίμησε ορθά το περιστατικό της προσάραξης του τουρκικού φορτηγού πλοίου «Φιγκέν Ακάτ» στα Ίμια και δεν αξιολόγησαν με τη δέουσα προσοχή την αντίδραση του Τούρκου καπετάνιου που δεν δέχθηκε την ρυμούλκηση από το Ελληνικό πλοίο.

Μετά τη ρηματική ανακοίνωση της Τουρκίας, ο κρατικός μηχανισμός και η γραφειοκρατία του Υπουργείου Εξωτερικών αδράνησε με αποτέλεσμα να καθυστερήσει αρκετά, όχι μόνο να απαντήσει αλλά και να αντιληφθεί ότι η κατάσταση κλιμακώνεται και ότι το περιστατικό της 25^{ης} Δεκεμβρίου δεν ήταν τυχαίο άλλα προσχεδιασμένο.

Η κρίση κορυφώθηκε στις 30 Ιαν 1996. Το χρονικό διάστημα των εικοσιπέντε ημερών που μεσολάβησαν από την έναρξη μέχρι την κορύφωση της κρίσης δεν έγιναν στοχευμένες ενέργειες τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, ενημερώνοντας την ΕΕ, το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ για το δίκαιο των θέσεών μας, εκθέτοντας παράλληλα την Τουρκία. Η κυβέρνηση υποβάθμισε το γεγονός έχοντας πεισθεί ότι οδηγούμασταν σε εξομάλυνση.

Επιλογή Στρατηγικής

Η στρατηγική που έχει ακολουθήσει η Τουρκία από το 1955 και μετά είναι συγκεκριμένη: να αμφισβητεί συστηματικά τα κυριαρχικά δικαιώματα της

Ελλάδος, με μια ποιοτική κάθε φορά αναβάθμιση⁵⁰.

Αρα η πολιτική της είναι προβλέψιμη. Πρόκειται για μια αναθεωρητική γείτονα χώρα, η οποία προσπαθεί με την δημιουργία κρίσεων μικρής εντάσεως να αποκομίσει τα μέγιστα οφέλη σύμφωνα με τα εθνικά της συμφέροντα, που δεν είναι άλλα από την συγκυριαρχία στο Αιγαίο και την συνεκμετάλλευση των ενεργειακών κοιτασμάτων που βρίσκονται σε αυτό. Η επιθυμητή τελική κατάσταση για τις Ελληνικές Κυβερνήσεις από τη μεταπολίτευση και μετά ήταν η **διατήρηση του status quo** στο Αιγαίο.

Κρίση 1987

Η κυβέρνηση του 1987 προκειμένου να αποτρέψει την Τουρκία να πραγματοποιήσει έρευνες σε Ελληνική υφαλοκρηπίδα, χρησιμοποίησε τη μέθοδο της **διπλωματίας στο χείλος του γκρεμού**⁵¹. Από τη στιγμή που η Τουρκία ακολούθησε τη στρατηγική της κλιμάκωσης με την πρόθεση να στείλει το ερευνητικό σκάφος «ΣΙΣΜΙΚ» στο Αιγαίο για έρευνες, η Κυβέρνηση θεώρησε ότι έπρεπε να κλιμακώσει, θέτοντας σε επιφυλακή τις Ένοπλες Δυνάμεις και μεταφέροντας την απειλή στην Τουρκία ότι εάν πάρει το ρίσκο για έρευνες στην Ελληνική υφαλοκρηπίδα, το τίμημα θα είναι βαρύ.

Η πολιτική αυτή θεωρώ ότι είχε αποτέλεσμα και ότι ήταν μονόδρομος για την κυβέρνηση. Σε περίπτωση που η αποτροπή δεν πετύχαινε, τότε η Τουρκία θα διεκδικούσε τη επόμενη φορά πολύ περισσότερα από την Ελλάδα. Τώρα με την υποχώρηση της Τουρκίας, η φήμη και η **αξιοπιστία της χώρας αναβαθμίστηκε**. Η διαχείριση της κρίσης αυτής θεωρείται ένα καλό οπλικό σύστημα στη φαρέτρα της πολιτικής της χώρας για την αντιμετώπιση μελλοντικών κρίσεων με τον «ταραξία» γείτονα της περιοχής.

Κρίση 1996

Η κρίση των Ιμίων προέκυψε μία δεκαετία μετά από αυτή του 1987. Η Τουρκία επανήλθε στο προσκήνιο της αντιπαράθεσης, με απαιτήσεις πρωτόγνωρες στο μέχρι τότε ιστορικό των κρίσεων. Υπάρχει πλέον αναβάθμιση των προκλήσεων και ποιοτική διαφορά αφού διεκδικεί πλέον ελληνικό έδαφος. Η

⁵⁰ Συνοπτικά οι απαιτήσεις της αφορούν στην οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο, απειλή πολέμου με την επέκταση των χωρικών υδάτων πέραν του σημερινού ορίου των 6 ναυτικών μιλίων, μη αναγνώριση του εθνικού εναέριου χώρου σε 10 ναυτικά μίλια με αποτέλεσμα την συνεχή αμφισβήτηση και παραβίαση αυτού, μη αναγνώριση των ορίων του FIR Αθηνών, αμφισβητεί τα όρια της Ζώνης Έρευνας και Διάσωσης στο Αιγαίο, αμφισβήτηση Ελληνικών εδαφών νησίδων, μικρονησίδων και βραχονησίδων σύμφωνα με την κρίση των Ιμίων που εξετάζουμε.

⁵¹ Κολιόπουλος Κωνσταντίνος Περί κρίσεων και Χειρισμών τους, άρθρο στο ΕΛΕΣΜΕ .

στρατηγική που ακολουθήθηκε από την Ελλάδα αυτή τη φορά ήταν η **αποτροπή**, προκειμένου να επιτευχθεί ο πολιτικός στόχος της **διατήρησης του status quo** στο Αιγαίο. Για να πείσει τους γείτονες ότι είναι αποφασισμένη, τοποθέτησε **στρατιωτικό τμήμα στην ανατολική Ίμια**. Επίσης κλιμάκωσε την ένταση κάνοντας **προβολή ναυτικής ισχύος** με τον απόπλου του στόλου από τους ναυστάθμους, την διασπορά του στο Αιγαίο και την **στοχοποίηση** του Τουρκικού στόλου που βρισκόταν στην περιοχή. Η εξέλιξη αυτή δείχνει την κατακόρυφη κλιμάκωση από εμάς προκειμένου να **ισχυροποιήσουμε την αποτροπή μας**. Η κυβέρνηση αποδέχεται την **διαμεσολάβηση** των ΗΠΑ για την επίλυση της διένεξης. Οι απαιτήσεις της γείτονας χώρας ήταν η αποχώρηση των πλοίων από την περιοχή πέριξ των Ιμίων, η αποχώρηση των στρατευμάτων από την Ανατολική Ίμια και η υποστολή της σημαίας. Η κυβέρνηση συμφωνεί για την αποχώρηση των πλοίων και της στρατιωτικής ομάδας, αλλά επιμένει για την παραμονή της σημαίας στη βραχονησίδα. Διαφαίνεται μια αλλαγή **στρατηγικής** που είναι αυτή του **κατευνασμού** προκειμένου να αποφύγουμε την πολεμική σύρραξη. Με ποιο κόστος όμως;

Η Τουρκία κορυφώνει την πρόκλησή της δείχνοντας ότι είναι αποφασισμένη για όλα και καταλαμβάνει τη Δυτική Ίμια. Στο σημείο αυτό χάνεται η στρατηγική της αποτροπής με το στόλο στο Αιγαίο και σε πλεονεκτική θέση⁵² που του έδινε δυνατότητα για **αποφασιστικό πρώτο πλήγμα**.

Στην περίπτωση αυτή υπάρχουν Ειδικά Σχέδια από την περίοδο της ειρήνης για την αντιμετώπιση της τουρκικής ενέργειας. Από τις τέσσερις επιλογές που προαναφέρθηκαν στο περιγραφικό μέρος της κρίσης, η κυβέρνηση ήθελε ενέργεια σύλληψης των τούρκων στρατιωτών μέχρι το πρωί, το οποίο δεν ήταν εφικτό. Η εξέλιξη της κατάστασης έπρεπε να οδηγήσει την κυβέρνηση στην επιλογή της **στρατηγικής του πειθαναγκασμού**. Να δώσει συγκεκριμένο χρόνο (τελεσίγραφο) στην τουρκική πλευρά να απομακρύνει τις δυνάμεις της από τη βραχονησίδα, διότι σε διαφορετική περίπτωση θα επενέβαιναν οι Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας.

Σύστημα Χειρισμού Κρίσεων

Κύριο όργανο για τη λήψη αποφάσεων σε ζητήματα που αφορούν στην άσκηση της

⁵² Ο Ελληνικός στόλος είχε λάβει κατάλληλες θέσεις, σύμφωνα με την ναυτική ορολογία είχε αγκιστρωθεί, γεγονός που σημαίνει ότι δεν μπορεί να εντοπιστεί εύκολα και από τη θέση που είναι μπορεί να πλήξει το στόχο που έχει εγκλωβίσει.

στρατηγικής της χώρας σε περίοδο κρίσεων είναι το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας⁵³. Το ΚΥΣΕΑ επί θεμάτων Εθνικής Άμυνας έχει τις παρακάτω αρμοδιότητες:

- Διαμορφώνει την Πολιτική Εθνικής Άμυνας της χώρας.
- Αποφασίζει την οργάνωση συγκρότηση του Συστήματος Χειρισμού Κρίσεων.
- Αποφασίζει την κήρυξη και άρση μέτρων και σταδίων συναγερμού για την μερική ή γενική κινητοποίηση της χώρας και την εφαρμογή και άρση των Κανόνων Εμπλοκής των Ενόπλων Δυνάμεων.
- Καθορίζει την πολιτική και τις προτεραιότητες συλλογής και εκμετάλλευσης στρατηγικών πληροφοριών που ενδιαφέρουν την Εθνική Άμυνα.

Το Συμβούλιο Άμυνας⁵⁴ (ΣΑΜ) είναι το ανώτατο όργανο από το οποίο ο ΥΕΘΑ βοηθείται στην άσκηση των αρμοδιοτήτων του για:

- Εκτιμήσεις επί καταστάσεων που παρουσιάζονται στο εγγύς ή ευρύτερο περιβάλλον και είναι δυνατόν να επηρεάσουν την ασφάλεια ή τις σχέσεις της χώρας με όμορα κράτη.
- Θέματα που απαιτούν άμεση αντίδραση σε επεισόδια ή έκτακτες καταστάσεις που μπορεί να οδηγήσουν σε κρίση.
- Την ανάθεση της Επιχειρησιακής Διοικήσεως δυνάμεων των τριών κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων στον Α/ΓΕΕΘΑ

Κρίση 1987

Στην κρίση του 1987 το ΚΥΣΕΑ συνεδρίασε δύο φορές στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων (ΕΘΚΕΠΙΧ)⁵⁵, εκ των οποίων τη μια παρουσία και του Προέδρου της Δημοκρατίας. Εκεί καθορίστηκε η τηρητέα από την Ελλάδα στάση. Αποφασίστηκε η αποτροπή των Τουρκικών προκλητικών ενεργειών με απειλή βύθισης του Τουρκικού ερευνητικού σκάφους σε περίπτωση που εισέλθει σε Ελληνικά χωρικά ύδατα. Έθεσε σε ετοιμότητα τις Ένοπλες Δυνάμεις. Διέκοψε κάθε επικοινωνία με την Τουρκία. Δε ζήτησε διαμεσολάβηση άλλης χώρας. Εξασφάλισε τη φιλική εμπλοκή της Βουλγαρίας σε περίπτωση επιχειρήσεων με

⁵³ Αποτελείται από τον Πρωθυπουργό, ΥΠΕΞ, ΥΕΘΑ, Αν.ΥΠΕΞ, Υπ. Εσωτερικών, ΥΠ Ενέργειας, ΥΠΕΧΩΔΕ, Οικονομικών, Δημ. Τάξης και τον Α/ΓΕΕΘΑ.

⁵⁴ Αποτελείται από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας, τους Υφυπουργούς Εθνικής Άμυνας, τον Αρχηγό ΓΕΕΘΑ και τους Αρχηγούς των Κλάδων των Α/ΓΕΣ- Α/ΓΕΝ- Α/ΓΕΑ.

⁵⁵ Λυμπέρης Χ., *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Μάρτιος 1997, σελ 189.

την Τουρκία. Ενημέρωσε τον πρέσβη των ΗΠΑ για την παύση λειτουργίας της Αμερικανικής Βάσης στη Ν. Μάκρη. Έγιναν όλες οι ενέργειες ώστε η αποτροπή να είναι αξιόπιστη και περίμενε την Τουρκική αντίδραση στην Ελληνική πλέον απειλή. Οι πολιτικοί σκοποί και οι κόκκινες γραμμές που είχε θέσει η κυβέρνηση ήταν ξεκάθαρες στα μέλη του ΚΥΣΕΑ και χωρίς ολιγωρίες, παραλήψεις και παρερμηνείες εκτέλεσαν τις προβλεπόμενες ενέργειες ο καθένας στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του.

Κρίση 1996

Κατά τη διάρκεια της κρίσης των Ιμίων διαπιστώθηκε ότι η κυβερνητική ομάδα, ο μηχανισμός λήψης αποφάσεων, η γραφειοκρατία που πλαισίωνε τον Πρωθυπουργό και τους βασικούς υπουργούς, δεν είχε συνοχή. Από το ΚΥΣΕΑ δεν παράχθηκαν τα προϊόντα που αναφέρθηκαν ανωτέρω. Δεν καθορίστηκε η στρατηγική του χειρισμού της κρίσης, βαδίζαμε μεταξύ **αποτροπής – κλιμάκωσης – κατευνασμού**. Δεν κηρύχθηκαν μέτρα συναγερμού ούτε πραγματοποιήθηκε αποδέσμευση των κανόνων εμπλοκής. Μετά θλίψεως διαπιστώνεται ότι το ΚΥΣΕΑ δεν γνώριζε τι ήταν οι Κανόνες Εμπλοκής. Δεν αναζητήθηκαν από τα θεσμικά όργανα πληροφορίες στρατηγικού ενδιαφέροντος.

Η αντιφατική εικόνα που αποκόμιζε ένας παρατηρητής την 30η Ιαν 1996 ήταν:

- Ο στόλος να είναι σε διασπορά στο Αιγαίο, η αεροπορία σε ετοιμότητα, η ανατολική Ίμια να φυλάσσεται από Έλληνες στρατιώτες, δηλαδή εικόνα πλήρους ετοιμότητας και κλιμάκωσης.

- Ο πρωθυπουργός στο γραφείο του στη Βουλή, ο Α/ΓΕΕΘΑ στη Βουλή και όχι στο φυσικό του χώρο στο ΕΘΚΕΠΙΧ και ο Υπουργός Εξωτερικών να παραχωρεί συνέντευξη σε τηλεοπτικό κανάλι, ενώ ο Διοικητής της ΕΥΠ να μην έχει έρθει ακόμη σε προσωπική επαφή με τον πρωθυπουργό της χώρας.

Η παραπάνω κατάσταση υποδηλώνει:

- Έλλειψη σαφούς πολιτικού στόχου.
- Άγνοια κινδύνου, λόγω μη ορθής εκτίμησης των Τουρκικών ενεργειών, τη χρονική στιγμή που σχεδιάζόταν κατάληψη της Δυτικής Ίμια από Τούρκους κομάντος.

- Έλλειψη συντονισμού.
- Υπονόμευση της αποτροπής.

Ενδεχομένως η απειρία του πρωθυπουργού στα θέματα εξωτερικής

πολιτικής να τον ανάγκασε να εκχωρήσει επιπλέον αρμοδιότητες στον Υπουργό Εξωτερικών (Θ. Πάγκαλο), ο οποίος μέχρι πρότινος ήταν Υφυπουργός Εξωτερικών.

Η διαμεσολάβηση των ΗΠΑ έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην αλλαγή στρατηγικής, η οποία όμως δε μεταφέρθηκε στην στρατιωτική πλευρά ώστε να έχουμε σύμπλευση ενεργειών.

Πληροφορίες Περί Αντιπάλων

Για να μπορέσει ο λήπτης αποφάσεων – Κυβέρνηση να διαχειριστεί μια κρίση θα πρέπει να διαθέτει ένα σύστημα συλλογής, επεξεργασίας, ανάλυσης πληροφοριών, το οποίο θα έχει ως τελικό προϊόν, την εκτίμηση των δυνατοτήτων του εχθρού. Η διαδικασία αυτή είναι ατέρμονη και δυναμική.

Έχει αποδειχθεί από τις κρίσεις που έχουν καταγραφεί διεθνώς ότι την στιγμή της έντασης οι πληροφορίες έχουν ρυθμό καταϊγιστικό. Το επιτελείο που χειρίζεται τις πληροφορίες αυτές θα πρέπει να είναι εξειδικευμένο και έμπειρο.

Σε περίοδο Διαχείρισης Εθνικών Κρίσεων τον ίδιο σημαντικό ρόλο παίζει και η πληροφόρηση για τη δική μας κατάσταση, η οποία θα πρέπει να είναι συνεχώς ενημερωμένη και ανατροφοδοτούμενη. Η πιο σημαντική πληροφορία, εάν δεν είναι άμεσα μεταδόσιμη στο λήπτη αποφάσεων, χάνει την αξία της και είναι μη εκμεταλλεύσιμη.

Κρίση 1987

Η ροή των πληροφοριών κατά την κρίση του 1987 θεωρήθηκε ικανοποιητική. Η ελληνική κυβέρνηση είχε πλήρη εικόνα των διπλωματικών κινήσεων της Τουρκίας. Η πληροφόρηση των στρατιωτικών κινήσεων της γείτονας χώρας ήταν εξίσου ικανοποιητική, καθώς το πολεμικό ναυτικό παρακολουθούσε στενά τις ενέργειες του τουρκικού στόλου.

Στην φρεγάτα Έλλη είχε οργανωθεί ειδική ομάδα παρακολούθησης των ανοικτών πηγών πληροφοριών. Καταγράφονταν οτιδήποτε σχετικό με την κρίση μετέδιδαν συγκεκριμένα πρακτορεία ειδήσεων και σταθμοί⁵⁶.

Κρίση 1996

Η κρίση των Ιμίων ήταν αρκετά πιο πολύπλοκη από αυτή του 1987, οπότε οι απαιτήσεις σε πληροφόρηση ήταν κατά πολύ αυξημένες.

Η κυβέρνηση αντιμετώπισε ένα μεγάλο πρόβλημα όσον αφορά το σύστημα

⁵⁶ Λυμπέρης Χρήστος, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999, σελ. 307.

πληροφόρησης της τόσο με τις εχθρικές δραστηριότητες όσο και με τις δικές της.

Το κράτος έχει στη διάθεσή του **θεσμικά όργανα** τα οποία του παρέχουν έγκυρες και έγκαιρες πληροφορίες μη διαβαθμισμένες, διαβαθμισμένες και απόρρητες που έχουν άμεση σχέση με την εθνική ασφάλεια της χώρας.

Από την κρίση των Ιμίων διαπιστώθηκε ότι υπήρχε πρόβλημα στην απρόσκοπτη πληροφόρηση, καθώς και στην αμεσότητα που διαμοιράζονταν οι πληροφορίες για να ληφθεί η εκάστοτε απόφαση.

Αναφέρονται ακολούθως ενδεικτικά γεγονότα τα οποία αναδεικνύουν αυτή τη διαπίστωση:

- ο Δήμαρχος Καλύμνου σχεδίασε να τοποθετήσει την Ελληνική σημαία στην Δυτική Ίμια χωρίς να ενημερωθεί η Κυβέρνηση (μέσω κλιμακίου ΕΥΠ, Τοπικής Αστυνομίας, Λιμενικού Σώματος, τοπικών οργανώσεων) για την πρόθεσή του αυτή. Αντίστοιχο γεγονός συνέβη πρόσφατα με ιδιώτη που είχε πρόθεση να ενοικιάσει σκάφος και να τοποθετήσει σημαία στα Ίμια το 2018, ο οποίος όμως έγινε άμεσα αντιληπτός και έτσι κινητοποιήθηκαν οι αστυνομικές αρχές της Καλύμνου⁵⁷. Έπρεπε εκείνο το χρονικό διάστημα ο κρατικός μηχανισμός πληροφόρησης να είναι σε εγρήγορση προκειμένου να μη χειρίζεται την εξωτερική πολιτική της χώρας μη εντεταλμένο προσωπικό.

- ο **αρχηγός της ΕΥΠ** ναύαρχος Βασιλικόπουλος βρίσκεται στη Βουλή για να ενημερώσει τον πρωθυπουργό σχετικά με πληροφορίες επικείμενης αποβίβασης και πρόταση αποκλιμάκωσης Τένετ. Η γραμματέας του μεταφέρει την επιθυμία του πρωθυπουργού να ενημερώσει αντ' αυτού τον Μαντέλη για να εισπράξει την απάντηση ότι είναι ο αρχηγός της ΕΥΠ και πρέπει να μιλήσει μόνο στον πρωθυπουργό. Περιμένει υπομονετικά για τις επόμενες τρεις ώρες τον Σημίτη χωρίς να τον δεχτεί.

- Ο σταθμός της ΕΥΠ στην Αλεξανδρούπολη είχε εντοπίσει από ανοικτά κανάλια επικοινωνίας εντολές του τουρκικού Αρχηγείου Στόλου προς δύο περιπολικά το απόγευμα της 29ης Ιανουαρίου. Η εντολή ήταν σαφής, να πλησιάσουν και στις δύο βραχονησίδες και να ελέγξουν αν και πού υπάρχουν Έλληνες κομάντος, αλλά και Ελληνική σημαία. Ο κυβερνήτης του ενός περιπολικού ρωτήθηκε μάλιστα επίμονα από το κέντρο κατά πόσο θα μπορούσε να διαπιστώσει την τακτική κατάσταση κατά τη διάρκεια της νύχτας και με δεδομένες τις κακές καιρικές συνθήκες που επικρατούσαν.

⁵⁷ <http://newpost.gr/ellada/652555/ypopshfios-perifereiakos-symboloylos-me-thn-xrysh-aygh-o-andras-poy-hthele-na-anebei-sta-imia>.

Η σχετική συνομιλία μεταφράστηκε το βράδυ της 29ης Ιανουαρίου και στάλθηκε στην κεντρική υπηρεσία της ΕΥΠ το επόμενο πρωί. Από εκεί στάλθηκε από τον απόρρητο τηλέτυπο στο Κέντρο Επιχειρήσεων του ΓΕΝ⁵⁸.

- ο Στην εκπομπή «ΦΑΚΕΛΟΙ» ο Ναύαρχος Λυμπερης υποστηρίζει ότι ουδέποτε είδε σήμα της ΕΥΠ με πληροφορίες επικείμενης αποβίβασης. Στις 8/2/1996, στο ΚΥΣΕΑ που αποστρατεύθηκε προκάλεσε τον τότε πρωθυπουργό να του δείξει αυτό το σήμα.

- ο Ο Α/ΓΕΕΘΑ επειδή παρευρισκόταν στο πρωθυπουργικό γραφείο και δεν ενημερώθηκε επίσημα, άκουσε στις 12:30 τη νύχτα 30/31 Ιανουαρίου ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις.⁵⁹ Ο Αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας που ήταν στα πρόθυρα πολεμικής αναμέτρησης δε γνώριζε ότι υπάρχει διαδικασία διαπραγμάτευσης με μεσολαβητή τις ΗΠΑ. Η πληροφόρηση αυτή δεν έγινε γνωστή ούτε από τον άμεσα προϊστάμενό του τον Υπουργό Άμυνας.

- ο Η κατάληψη της Δυτικής Ίμιας έγινε γνωστή συγχρόνως με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

- ο Η πληροφόρηση για την πτώση του μοιραίου ελικοπτέρου έφτασε χαρακτηριστικά αργά στην κυβέρνηση σε σχέση με την ώρα που πραγματοποιήθηκε το τραγικό συμβάν.

Πολλά από τα ανωτέρω θα είχαν επιλυθεί εάν από τη στιγμή που οι Ένοπλες Δυνάμεις είχαν τεθεί σε επιφυλακή και ήταν επικείμενη η χρησιμοποίησή τους από την πολιτική ηγεσία, το ΚΥΣΕΑ, σε μικρή μορφή ή διευρυμένη, βρίσκονταν στο ΕΘΚΕΠΙΧ όπου θα υπήρχε άμεση πληροφόρηση για τα τεκταινόμενα.

Συντονισμός διπλωματικών και στρατιωτικών κινήσεων

Κρίση 1987

Στα γεγονότα του 1987 υπήρξε ταύτιση διπλωματικών ενεργειών και στρατιωτικών κινήσεων. Οι αποφάσεις που ελήφθησαν σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο υποστηρίχθηκαν από τις Ένοπλες Δυνάμεις. Ο κεντρικός συντονισμός υπήρχε από τον Πρωθυπουργό της Χώρας και παρατηρήθηκε μια λογική συνέχεια στη στρατηγική του χειρισμού της κρίσεως.

- ο Ειδοποιήθηκαν οι Πρέσβεις των Ξένων κρατών για τις Ελληνικές

⁵⁸ <https://feltor.wordpress.com/2011/09/17/>.

⁵⁹ Από το βιβλίο του Χ. Λυμπερη «Εγώ πέφτω από τα σύννεφα. Είμαι Α/ΓΕΕΘΑ, διευθύνω τις Ένοπλες Δυνάμεις και δεν γνωρίζω ότι γίνονται διαπραγματεύσεις. Δεν γνωρίζω ποια είναι η πολιτική της κυβέρνησης εκείνη την ώρα.».

Θέσεις.

- Ενημερώθηκε το NATO και η Ευρωπαϊκή Ένωση για την στάση που θα ακολουθηθεί από την Ελλάδα και τους έθεσε προ των ευθυνών τους.
- Αρνήθηκε την διαμεσολάβηση για την εκτόνωση της κρίσης.
- Επήλθε συνεννόηση με την Βουλγαρία για την εξασφάλιση των Βορείων συνόρων της.
- Έθεσε σε επιφυλακή τις Ένοπλες Δυνάμεις.
- Έκλεισε την Αμερικανική Βάση στη Ν. Μάκρη όπως προβλεπόταν βάσει των σχεδίων για να μην δημιουργηθούν παρεμβολές στα αεροσκάφη της πολεμικής αεροπορίας.

Ο Ανδρέας Παπανδρέου είχε πλήρως αντιληφθεί τους ρόλους⁶⁰ και τις αρμοδιότητες κάθε πλευράς πολιτικών και στρατιωτικών και δεν είχε αφήσει κανένα περιθώριο τοπικών πρωτοβουλιών έξω από τον πολιτικό έλεγχο.

Κρίση 1996

Στην κρίση των Ιμίων δεν υπήρχε κεντρικός έλεγχος των ενεργειών. Η διαχείριση της κρίσης πραγματοποιήθηκε σε πολλαπλά επίπεδα, του πρωθυπουργού της χώρας, του υπουργού εξωτερικών, του υπουργού άμυνας και του Α/ΓΕΕΘΑ. Από τα μέχρι τώρα αναγραφόμενα στην παρούσα διατριβή διαπιστώνεται ότι ο καθένας δρούσε ανεξάρτητα και κατά βούληση.

Στις 10:45 της 30ης Ιανουαρίου πραγματοποιήθηκε σύσκεψη στο γραφείο του Πρωθυπουργού στη Βουλή με συμμετοχή των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Άμυνας, Εξωτερικών, Εσωτερικών, Τύπου, και τον Α/ΓΕΕΘΑ. Θέμα ήταν η αξιολόγηση της κατάστασης και η λήψη αποφάσεων στη διαχείριση της κρίσης. Ο Πρωθυπουργός ζήτησε να μείνουν τα πράγματα ως έχουν και να αποφευχθούν ενέργειες κλιμάκωσης της κρίσης.

Παρ' όλα αυτά την ίδια ώρα το ΓΕΕΘΑ διέταξε τα Γενικά Επιτελεία να υλοποιήσουν τις αποφάσεις που είχαν ληφθεί το πρωί της ίδιας ημέρας στο Συμβούλιο Άμυνας υπό τον Γ. Αρσένη, ο οποίος δε θεώρησε σκόπιμο να τις ακυρώσει παρά τις αποφάσεις που πάρθηκαν στη σύσκεψη με τον Πρωθυπουργό. Έτσι στις 13:30 περίπου απέπλευσαν και αναπτύχθηκαν στο Αιγαίο τρεις Φρεγάτες, ένα Αντιτορπιλικό, τέσσερις πυραυλάκατοι, δύο Υποβρύχια, τέσσερα Αρματαγωγά, ένα Πετρελαιοφόρο, ένα πλοίο γενικής υποστηρίξεως και ένα πλοίο

⁶⁰ Λυμπέρης Χρήστος, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999, σελ. 301.

συλλογής πληροφοριών. Τον απόπλου των πλοίων πρόβαλαν οι τηλεοπτικοί σταθμοί.

Δεν ήταν εφικτό να υπάρχει συντονισμός από τη στιγμή που ο Α/ΓΕΕΘΑ απείχε από τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων.

Απόρροια της έλλειψης συνεργασίας και της αμφισβήτησης που υπήρχε μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής γραφειοκρατίας ήταν η ανάληψη πρωτοβουλιών από τους δρώντες, που σε περίοδο κρίσεων είναι επικίνδυνες όπως τοποθέτηση σημαίας στα Ίμια με πρωτοβουλία του Α/ΓΕΝ, απελευθέρωση κανόνων εμπλοκής με πρωτοβουλία του Α/ΓΕΕΘΑ, απόπλους του στόλου στο Αιγαίο με πρωτοβουλία του Υπουργού Άμυνας.

Διπλωματικές Επιλογές

Κρίση 1987

Οι διπλωματικές επιλογές αναφέρθηκαν στο παρόν κεφάλαιο. Εκείνο που πρέπει να τονισθεί είναι η επιλογή του Πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου να μη δεχθεί διαμεσολάβηση από τις ΗΠΑ καθώς γνώριζε ότι η στάση τους θα ενείχε τον κίνδυνο να σύρουν την Ελληνική πλευρά στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με την συνήθη στάση που ακολουθούσαν στα Ελληνοτουρκικά «do not fight, talk».

Αντίθετα συμφώνησε για τη διαμεσολάβηση του Λόρδου Κάρινγκτον γενικού γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών προκειμένου να υπάρχει ένας διάυλος επικοινωνίας με Τουρκία και ΗΠΑ.

Κρίση 1996

Οι ΗΠΑ χρησιμοποιήθηκαν ως μεσολαβητής για την ειρηνική επίλυση της Ελληνοτουρκικής διαφοράς. Η κυβέρνηση έπρεπε να έχει ιστορική μνήμη και να έχει προβλέψει το πώς θα χειριζόταν το θέμα ο διαμεσολαβητής, ανατρέχοντας σε συγκεκριμένα γεγονότα που διαδραματίστηκαν πριν και μετά την κρίση, όπως αυτά αναφέρονται ακολούθως:

- ο Η Αμερικανική Υπηρεσία Χαρτών (προ της κρίσεως) κυκλοφόρησε την τέταρτη έκδοση του χάρτη υπ' αριθμόν 54407 με την ένδειξη για τις βραχονησίδες Ίμια, Sovereignty undetermined (Κυριαρχία μη καθορισμένη) στις 27 Ιανουαρίου 1996⁶¹.

⁶¹ Λυμπέρης Χρήστος, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999, σελ.530.

ο Την 1η Φεβρουαρίου 1996 ο εκπρόσωπος του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ δήλωσε: «οι ΗΠΑ δεν αναγνωρίζουν Ελληνική ή Τουρκική κυριαρχία στα Ίμια (Καρντάκ) και πιθανολογείται ύπαρξη και άλλων νησίδων στην ίδια κατάσταση»⁶².

Τα γεγονότα αυτά δεν είναι δυνατόν να μη δημιουργούν έντονους προβληματισμούς και τούτο διότι το Υπουργείο Εξωτερικών της υπερδύναμης ήταν σε θέση να γνωρίζει και όφειλε να γνωρίζει το καθεστώς των βραχονησίδων αφού είχε υπογράψει την Συμφωνία των Παρισίων του 1947.

Δε ζητήθηκε από τον πρωθυπουργό της Ελλάδος (έναν καθαρά ευρωπαϊστή πολιτικό) η άμεση αντίδραση της ΕΕ για το ζήτημα των Ιμίων, παρότι ήταν υποχρεωμένη να επέμβει αφού:

Προεδρεύουσα χώρα στην ΕΕ ήταν η Ιταλία, το κράτος δηλαδή που μας παρέδωσε τα νησιά των Δωδεκανήσων, συμπεριλαμβανομένων και των βραχονησίδων Ίμια με τη Συνθήκη των Παρισίων το 1947. Επομένως δεν θα μπορούσαμε να βρούμε καλύτερο σύμμαχο για να διαβεβαιώσει τη Διεθνή κοινή γνώμη για το δίκαιο των θέσεών μας.

Τριάδα Κλαούζεβιτς

Ο Κλαούζεβιτς ισχυρίζεται ότι τα κυρίαρχα στοιχεία του πολέμου συγκροτούν μια παράδοση Τριάδα: Λαός, Στρατός, Κυβέρνηση.

Το πρώτο από τα στοιχεία της Τριάδας είναι ο **Λαός**, χωρίς τη στήριξη του οποίου είναι αδύνατη η προσφυγή ενός κράτους στον πόλεμο.

Στρατό (το Διοικητή και το στράτευμά του), ο Κλαούζεβιτς κάνει ρητή αναφορά στη «ιδιοφυΐα» (genius) του Διοικητή η οποία επηρεάζει την εξέλιξη του πολέμου.

Ο πόλεμος είναι κρατική υπόθεση, στην οποία ο Στρατός μεν παίζει τον κυρίαρχο ρόλο, η συμμετοχή όμως των άλλων παραγόντων ή συντελεστών ισχύος του κράτους (της διπλωματίας, της οικονομίας, κλπ) δεν μηδενίζεται ποτέ.

Προϋπόθεση επιτυχούς διεξαγωγής και έκβασης είναι η αποκατάσταση της **ισορροπίας** των στοιχείων, η σχέση μεταξύ των οποίων, έστω και αν δεν παραμένει σταθερή, πρέπει να βρίσκεται πάντοτε μέσα στα πλαίσια της ισορροπίας.

Κρίση 1987

Στην περίπτωση του 1987 διαφαίνεται ότι η «τριάδα» του Κλαούζεβιτς βρίσκεται σε μια σχετική αρμονία – ισορροπία. Λαμβάνεται η ξεκάθαρη πολιτική

⁶² Λυμπέρης Χρήστος, Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999, σελ. 529.

απόφαση από την Κυβέρνηση. Οι ηγεσία των Ενόπλων Δυνάμεων όλων των κλάδων θεωρήθηκε εκ του αποτελέσματος ικανή να αντιμετωπίσει την κρίση, επίσης στήριξε την κυβέρνηση προκειμένου να υλοποιηθεί ο πολιτικός στόχο ο οποίος είχε τεθεί. Ο λαός τώρα αγανακτισμένος από την προκλητική συμπεριφορά της Τουρκίας τις τελευταίες δεκαετίες σε συνδυασμό με την ηγετική φυσιογνωμία του πρωθυπουργού της χώρας ανέδειξαν συναισθήματα μίσους και εχθρότητας προς τον αντίπαλο. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα ο λαός να συσπειρωθεί και να υποστηρίξει στρατό και κυβέρνηση.

Κρίση 1996

Στη περίπτωση των Ιμίων η τριάδα δεχόταν φυγόκεντρες δυνάμεις

Η κυβέρνηση δεν είχε συνοχή και πολύ περισσότερο εμπιστοσύνη ο πρωθυπουργός στους κορυφαίους υπουργούς του.

Η ίδια καχυποψία υπήρχε από την κυβέρνηση και στο Στρατό σε όλα τα στάδια της κρίσης:

- Μη σαφείς εντολές σε επιχειρησιακό επίπεδο (Φύλαξη και των δύο βραχονησίδων ή όχι).
- Αποχή της ηγεσίας των ΕΔ από τις διαπραγματεύσεις.
- Μη γνώση των δυνατοτήτων του στρατεύματος από τον Πρωθυπουργό της χώρας.
- Επίρριψη ευθυνών στο μέγιστο βαθμό στην ηγεσία των ΕΔ κατά την εκτόνωση της κρίσης σε βαθμό επικίνδυνο για την αξιοπιστία και την προβολή ισχύος του κράτους στις δυνητικά αντιπάλους του.

Οι ένοπλες δυνάμεις της χώρας τόσο ο πολιτικός προϊστάμενος (Υπουργός Άμυνας) όσο και η φυσική ηγεσία δεν υποστήριξαν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τον προκριθέντα τρόπο ενεργείας της κυβέρνησης καθώς δεν είχαν αποσαφηνίσει πλήρως ποια ήταν η τελική επιθυμητή κατάσταση που οραματιζόταν η κυβέρνηση. Η ηγεσία ικανή; Εάν θεωρήσουμε ότι ο Ναύαρχος Λυμπέρης ήταν αποτελεσματικός ως Αρχηγός Στόλου στην κρίση του 1987 θα ήταν σίγουρα ικανός και ως Α/ΓΕΕΘΑ στη κρίση των Ιμίων αφού αυτό το επίπεδο διοικήσεως και στις δύο περιπτώσεις για ένα Αξιωματικό θεωρούνται τα μέγιστα. Ο Α/ΓΕΣ Αντγος Βούλγαρης στην κρίση του 1996 δέχθηκε «πυρά» διότι δήλωσε αδυναμία να στείλει τμήμα καταδρομών να φυλάξει τα Ίμια. Μήπως αυτή είναι μία επιφανειακή αντιμετώπιση της απόφασης του, καθόσον ο ΣΞ είχε την ευθύνη να επανδρώσει πλήθος άλλων νησίδων με μεγαλύτερη στρατιωτική αξία από ότι η Β/Ν των Ιμίων. Αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο ο τεράστιος αριθμός των βασικών και ενδιάμεσων νήσων, μικρονήσων και βραχονησίδων που βρίσκονται στο ανατολικό αιγαίο. Τα μικρά Ίμια μπορεί να μην είχαν στρατιωτική παρουσία από

Ελληνικής πλευράς μπορούσαν όμως κάλλιστα να βομβαρδιστούν σε περίπτωση που τα κατελάμβαναν εχθρικά τμήματα.

Είχαμε το τακτικό πλεονέκτημα τοπικά. Αναλύοντας κυρίως τα μέσα του ναυτικού και τα διατιθέμενα όπλα και πυρομαχικά που έφεραν, οι γνώμες δίστανται. Το βέβαιο είναι ότι η Γ. Ένοπλες Δυνάμεις θα πλήρωναν βαρύ τίμημα σε περίπτωση περαιτέρω στρατιωτικής εμπλοκής.

Ο λαός⁶³ ήταν κατά τη γνώμη μου ο μεγάλος απών. Απείχε κατά την διαδικασία της κρίσης. Ενδεχομένως δεν είχε πεισθεί από την ηγεσία. Πιθανόν να μην είχε εμπιστοσύνη στις ΕΔ της χώρας. Αίσθημα που διευρύνθηκε με το πέρας της κρίση μετά τις εκατέρωθεν κατηγορίες μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας. Το βέβαιο ήταν ότι δεν στήριζε την κυβέρνηση και ήταν επιφυλακτικός με τις ΕΔ. Το μεγάλο ερώτημα που μου δημιουργείται είναι εάν ο λαός στην κρίση των Ιμίων ήταν διατεθειμένος να αγωνιστεί για να προασπίσει την εδαφική του ανεξαρτησία και ακεραιότητα. Μετά την στενάχωρη για εμάς κατάληξη της κρίσης το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας αποδοκίμασε τους χειρισμούς της κυβέρνησης. Εδώ υπάρχει όμως ένα ασυμβίβαστο. Ο Κ. Σημίτης στις 30 Ιουνίου 1996 εξελέγη Πρόεδρος του Κόμματος και στις 22 Σεπ 1996 κέρδισε τις εκλογές⁶⁴ ενώ ήταν νωπές οι μνήμες. Η δυσαρέσκεια προς την πολιτική ηγεσία για το χειρισμό της κρίσης δεν αποτυπώθηκε στα αποτελέσματα των εκλογικών αναμετρήσεων τόσο για την προεδρία του κόμματος όσο και στην εθνικές εκλογές.

Τον Αύγουστο του 1996 συνεχίστηκε η εθνική τραγωδία με την δολοφονία 2 Ελληνοκυπρίων των Σολομού Σολομό και Τάσο Ισαάκ, από Τούρκος παρακρατικούς. Σε όλα αυτά τα ταπεινωτικά γεγονότα υπήρξε από το λαό μια εκκωφαντική σιωπή. Δεν γέμισαν οι πλατείες και οι δρόμοι για εβδομάδες με τους πολίτες να ζητήσουν δικαίωση και να διαμαρτυρηθούν – απαιτήσουν να δοθεί ένα τέλος στην Τουρκική προκλητικότητα. Ο ίδιος λαός όμως για άλλα γεγονότα όχι της ίδιας βαρύτητας διαδήλωνε με μένος.

Με το πέρας της κρίσης λαός – στρατός – κυβέρνηση ήταν πιο ξένοι παρά ποτέ.

⁶³ Δεν αναφέρομαι στους κληρωτούς οπλίτες οι όποιοι υπηρετούσαν την θητεία τους εκείνη τη χρονική περίοδο. Αυτοί ανταπεξήλθαν πλήρως στα καθήκοντα τους και ήταν οι πιο απογοητευμένοι απ' όλους για την έκβαση της κρίσης.

⁶⁴ Το ΠΑΣΟΚ πήρε τελικά τη νίκη εξασφαλίζοντας το 41,19% των ψήφων και 162 έδρες έναντι 38,12% και 108 εδρών της ΝΔ.

Σύνοψη Σύγκρισης

Συγκρίνοντας τις δύο κρίσεις διαπιστώθηκε ότι η κρίση του Μαρτίου 1987 διαχειρίστηκε με εξαιρετικό τρόπο από την τότε κυβέρνηση. Επικοινωνιακά είχαμε το ρόλο του νικητή. Το εθνικό γόητρο και η υπερηφάνεια των Ελλήνων έφτασε στο μέγιστο σημείο. Ενώ η κρίση των Ιμίων έμεινε στην ιστορία με την αίσθηση της εθνικής ταπείνωσης. Ουσιαστικά όμως και οι δύο κρίσεις είχαν αρνητικό αποτέλεσμα όσον αφορά στα εθνικά μας συμφέροντα.

Οι πρωταγωνιστές των δύο κρίσεων είχαν μεγάλη σχέση μεταξύ τους. Κάλλιστα θα μπορούσαμε να πούμε ότι επρόκειτο για τους ίδιους δρώντες με διαφορετικά καθήκοντα.

Τις δύο κρίσεις διαχειρίστηκε το ίδιο πολιτικό κόμμα (ΠΑΣΟΚ), με τη διαφορά ότι η κυβέρνηση του Κ. Σημίτη είχε μόλις αναλάβει. Στη σύνθεση της κυβέρνησης βλέπουμε ότι ο Υπουργός Άμυνας Γεράσιμος Αρσένης παραμένει ο ίδιος και Υπουργός Εξωτερικών αναλαμβάνει ο Θ. Πάγκαλος, μέχρι τότε Υφυπουργό Εξωτερικών, ο Α/ΓΕΕΘΑ ναύαρχος Λυμπέρης ήταν ο Αρχηγός Στόλου στην Κρίση του 1987, ο Υφυπουργός Άμυνας στην κρίση των Ιμίων Κουρής ήταν ο Α/ΓΕΕΘΑ το 1987 και ο Αρχηγός της ΕΥΠ στην τελευταία κρίση Ναύαρχος Βασιλικόπουλος ήταν ο Αρχηγός ΓΕΝ το 1987. Είναι αντιληπτό ότι παρόλο που η κυβέρνηση ήταν μόλις ολίγων ημερών, η πολιτική και στρατιωτική γραφειοκρατία είχε εμπειρία χειρισμού κρίσεων και μάλιστα της πιο πετυχημένης από πλευράς χειρισμών. Τι άραγε δεν πήγε καλά;

Πιστεύω ότι αυτή η **συνάφεια των πρωταγωνιστών** ήταν και ο σημαντικότερος λόγος της **προβληματικής διαχείρισης** της κρίσεως των Ιμίων. Ο νέος πρωθυπουργός της χώρας είχε το βάρος στους ώμους του ότι διαδέχθηκε μια μεγάλη μορφή της Ελληνικής ιστορίας, τον Ανδρέα Παπανδρέου. Θεωρώ ότι προσπάθησε να χειριστεί την κρίση με τον ίδιο τρόπο που έκανε ο πρωθυπουργός το 1987 με κλιμάκωση και χρήση στρατιωτικής ισχύος.

Η Τουρκική πλευρά όμως εκμεταλλεύθηκε το γεγονός ότι ο Κ. Σημίτης ήταν πρωθυπουργός ολίγων ημερών και δεν ενέδωσε στη στρατηγική της αποτροπής, προκειμένου να σφυγμομετρήσει τις αντοχές της νέας κυβέρνησης.

Εκ του αποτελέσματος φαίνεται ότι ο Κ. Σημίτης εξ' αρχής δεν ήταν διατεθειμένος να εμπλακεί στρατιωτικά με την Τουρκία είτε τοπικά είτε σε γενικότερη σύρραξη και κατέληξε στη διευθέτηση της κρίσης με τη διαμεσολάβηση των ΗΠΑ.

Η στρατιωτική γραφειοκρατία τώρα με τον ΥΕΘΑ Γ. Αρσένη πλήρως προσηλωμένο στον Ανδρέα Παπανδρέου και τον Α/ΓΕΕΘΑ το ίδιο, δημιούργησαν την

αίσθηση στον πρωθυπουργό της χώρας ότι τον αμφισβητούσαν. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση μεταξύ του πρωθυπουργού και του σημαντικότερου υπουργείου που είναι αυτό της Εθνικής Άμυνας τόσο στην πολιτική όσο και στη στρατιωτική ηγεσία αυτού.

Οι δύο κρίσεις είχαν ποιοτικές διαφορές, για το λόγο αυτό θα ήταν άδικο να συγκριθούν οι λήπτες αποφάσεων εκ του αποτελέσματος.

Στην κρίση των Ιμίων η λήψη απόφασης ήταν πιο δύσκολη, διότι η Τουρκική πλευρά κλιμάκωσε τις ενέργειές της, κάτι που δεν έγινε το 1987. Επίσης ο Ανδρέας Παπανδρέου ήταν πέντε χρόνια στην κυβέρνηση και είχε περισσότερη εμπειρία στο χειρισμό της κρίσης.

Τέλος η κρίση των Ιμίων και θετική εξέλιξη να είχε, θα την επισκίαζε πάντα το θλιβερό περιστατικό της πτώσης του ελικοπτέρου και του θανάτου των τριών χειριστών.

Κεφάλαιο Πέμπτο

Συμπεράσματα – Προτάσεις

Συμπεράσματα

Τουρκική Απειλή

Η Τουρκία εξελίσσεται σε μια περιφερειακή δύναμη με όρους στρατιωτικούς και δημογραφικούς αξιοποιώντας τη γεωπολιτική της θέση. Εξετάζει τις εξελίξεις με την αντίληψη του μεγάλου κράτους. Πολιτικός της στόχος στην περιοχή μας είναι η ανατροπή του status quo. Η Τουρκία πιστεύει ότι μπορεί να επιφέρει στην Ελλάδα πρώτο πλήγμα, να καταλάβει ελληνικό έδαφος και να εξουδετερώσει μεγάλο μέρος του αμυντικού δυναμικού της. Κεντρικός στόχος της Τουρκίας είναι η επίτευξη δημιουργίας συνθηκών ανισορροπίας και αστάθειας.

Μελλοντικές εντάσεις

Η ιστορία έχει διδάξει ότι η χώρα μας θα βρίσκεται με την Τουρκία σε μια διαρκή ένταση με πολλές διακυμάνσεις. Η αμφισβήτηση από την Τουρκία των χωρικών υδάτων και του Εθνικού εναέριου χώρου, του δικαιώματος για έρευνα και διάσωση και η γκριζοποίηση μεγάλου αριθμού μικρονήσων και βραχονησίδων θα έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία θερμού επεισοδίου στο Αιγαίο, με άγνωστη εξέλιξη.

Το Αιγαίο φιλοξενεί μια από τις υψηλότερες συγκεντρώσεις όπλων υψηλής τεχνολογίας στον κόσμο. Περίπου 60 πλοία επιφανείας, 20 υποβρύχια, 450 μαχητικά εξοπλισμένα με έξυπνες βόμβες. Στη ξηρά απέναντι από τα ελληνοτουρκικά σύνορα μπορούν να παραταχθούν 800 και πάνω τεθωρακισμένα οχήματα, καθώς και 2500 οχήματα πυροβολικού. Πόσο δύσκολο είναι άραγε να προκληθεί ένα θερμό επεισόδιο που θα οδηγήσει σε ένταση ή κρίση, σε τοπική ή γενικευμένη αναμέτρηση; Δυστυχώς είναι θέμα χρόνου.

Ανά δεκαετία υπάρχει και μια σημαντική κλιμάκωση της κανονικότητας μεταξύ των δυο κρατών που οδηγεί πολύ κοντά στα πρόθυρα πολέμου χωρίς αυτό να γίνεται πράξη.

Κατάληξη κρίσεων (τελικό προϊόν)

Τα κράτη δεν κερδίζουν ή χάνουν μόνο στους πολέμους, αλλά και στις «κρίσεις». Κερδίζουν, αν όχι σε κατακτήσεις, τουλάχιστον σε γόητρο, σε εθνική αξιοπρέπεια, σε επιρροή επί του αντιπάλου, διατηρώντας τα κεκτημένα. Αντίστοιχα δε, χάνουν σε εθνικό γόητρο και αξιοπρέπεια, αλλά και αποψιλώνονται από κυριαρχικά δικαιώματα

και ελευθερία κινήσεων και δράσεως, ίσως μάλιστα να κινδυνεύουν να περιέλθουν και σε ένα είδος ομηρίας.⁶⁵

Δυστυχώς σε κάθε κρίση που προηγήθηκε ασχέτως πως διαχειρίστηκε από τη δική μας πλευρά, το τελικό προϊόν αυτής δεν ήταν θετικό για εμάς. Στην κρίση του 1976 καταλήξαμε στο πρακτικό της Βέρνης, στην κρίση του 1987 επιβεβαιώσαμε ότι το πρακτικό της Βέρνης ενεργοποιήθηκε ξανά με τη συνθήκη του Νταβός, και στην κρίση των Ιμίων θεσμοθετήθηκαν πλέον οι γκρίζες ζώνες στο Αιγαίο.

Το αποτέλεσμα της κάθε κρίσης καθορίζει τη συμπεριφορά του αντιπάλου στην επόμενη σύγκρουση. Μελετά τον τρόπο αντίδρασης και τα όρια αντοχής των ληπτών αποφάσεων κάτω από πίεση. Σκιαγραφείται η αποφασιστικότητα του κράτους διαχείρισης διλημμάτων ασφαλείας. Το σημαντικότερο από όλα το πόσο αποφασισμένος είναι ο κάθε αντίπαλος να χρησιμοποιήσει τη στρατιωτική του ισχύ για την προάσπιση του εθνικού συμφέροντος.

Η εξέλιξη της κρίσεως των Ιμίων πιθανόν έδωσε το μήνυμα στην Τουρκία ότι η Ελλάδα δεν πρόκειται να ανταποδώσει κτύπημα και δεν έχει τη θέληση να κάνει πόλεμο, ακόμα κι αν ο εχθρός της αφαιρέσει κυριαρχικά δικαιώματα. Άρα η αποτρεπτική δύναμη των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων υπάρχει μόνο στα χαρτιά. Ο αντίπαλος δεν πιστεύει σε αυτήν. Άρα δεν υφίσταται.

Μηχανισμός Διαχείρισης Κρίσης

Το πλεονέκτημα της χώρας μας είναι ότι η Τουρκία έχει δώσει δείγματα γραφής, τα οποία και πρέπει να μελετήσει ώστε να προετοιμαστεί κατάλληλα για την επόμενη κρίση.

Για τη διαχείριση μιας κρίσης θα πρέπει το κράτος να έχει θεσπίσει θεσμούς, να έχει καθορίσει διαδικασίες, κανόνες, να έχει μοιράσει ρόλους και αρμοδιότητες, καθώς και σαφή όρια δικαιοδοσίας μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής γραφειοκρατίας.

Η ύπαρξη διαδικασιών χειρισμού κρίσεως δε φέρνει κανένα απολύτως αποτέλεσμα εάν οι δρώντες, το προσωπικό που πλαισιώνει τους θεσμούς δεν είναι έμπειρο και δεν έχουν δημιουργήσει διάλους επικοινωνίας μεταξύ τους.

⁶⁵ http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t33/t33_07.htm άρθρο του Στρατηγού ε.α. Δ. Σκαρβέλη.

Η ομάδα που θα επιλεγεί από τον λήπτη αποφάσεων για τη διαχείριση της κρίσης είτε είναι το ΚΥΣΕΑ είτε το Υπουργικό Συμβούλιο είτε μια ομάδα ad hoc θα πρέπει να κατανοεί τι έργο έχει να υλοποιήσει το κάθε μέλος της.

Ο λήπτης αποφάσεων πρέπει να καθορίσει ξεκάθαρα στους συνεργάτες που τον πλαισιώνουν τον πολιτικό στόχο, την επιθυμητή τελική κατάσταση μετά την κρίση. Επίσης θα πρέπει να κάνει γνωστή την κόκκινη γραμμή πέραν της οποίας διακυβεύεται το εθνικό συμφέρον της χώρας και η οποία πρέπει να είναι αδιάβατη.

Υποχρέωση της πολιτικής γραφειοκρατίας είναι η χρήση όλων των διπλωματικών μέσων για την επίτευξη του πολιτικού στόχου. Από την πλευρά της, η στρατιωτική γραφειοκρατία που αποτελεί και έναν από τους βασικότερους πυλώνες ισχύος ενός κράτους, θα πρέπει να είναι έτοιμη να προβάλει την ισχύ για την υλοποίηση του στόχου.

Ο ρόλος της γραφειοκρατίας σταματά στην ενημέρωση και την εισήγηση. Η απόφαση είναι ενός και μόνο. Ο χειρισμός της κρίσης είναι ενός και μόνο και δεν μεταβιβάζεται στους στρατιωτικούς.

Οι ελάχιστες απαιτήσεις ενός εθνικού κέντρου χειρισμού κρίσεων, όπως φάνηκε από την κρίση των Ιμίων, είναι **απλά να βρίσκονται στη θέση τους** οι εμπλεκόμενοι στη διαχείριση της κρίσης. Θα είχαν αποφευχθεί πολλές παρερμηνείες εάν όλοι ήταν στον ίδιο χώρο κατά την κλιμάκωση τουλάχιστον της κρίσης και όλοι είχαν την πραγματική διαμορφωμένη κατάσταση υπόψη τους. Στην κρίση της Κούβας το σύστημα χειρισμού κρίσεων λειτουργούσε καθημερινά και για μήνες μετά την λήξη αυτής για να επανεκτιμούν την κατάσταση.

Η στρατιωτική ισχύς μιας χώρας είναι η χρυσή εφεδρεία που θα χρησιμοποιήσει η πολιτεία όταν τα διπλωματικά μέσα αποτύχουν. Ο τρόπος χρησιμοποίησής της θα πρέπει να γίνεται με σύνεση και ορθολογικά. Σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να είναι το εξιλαστήριο θύμα των πολιτικών αδυναμιών και αποφάσεων. Η πολιτική ηγεσία δεν πρέπει να ξεχνάει ότι η διπλωματία επιτυγχάνει καλύτερα αποτελέσματα όταν πίσω της έχει ένοπλες δυνάμεις ισχυρές και με κύρος.

Στάση Συμμάχων

Οι προσδοκίες μας για συμπαράσταση και αλληλεγγύη σε μια ελληνοτουρκική διένεξη από το Διεθνή παράγοντα θα πρέπει να είναι περιορισμένη. Τουλάχιστον αυτό έχει δείξει η ιστορία. Η βοήθεια η οποία θα μας παρέχουν θα εξαρτηθεί από το κατά πόσο θίγονται τα συμφέροντα τους. Παραδοσιακές φιλίες μεταξύ των κρατών δεν υπάρχουν παρά μονάχα μόνιμα συμφέροντα. Στις μεταξύ μας εντάσεις και κρίσεις οι

ΗΠΑ συνηθίζουν να χρησιμοποιούν την τακτική των ίσων αποστάσεων, της παρότρυνσης για διάλογο και ειρηνική διευθέτηση των διαφωνιών. Η πολιτική αυτή ευνοεί σίγουρα μια αναθεωρητική δύναμη όπως είναι η Τουρκία.

Η στάση των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις κρίσεις που προηγήθηκαν, εξαντλήθηκαν σε κάποιες εκκλήσεις αυτοσυγκράτησης και προτροπές για να πρυτανεύσει η λογική και ο διάλογος. Στην κρίση των Ιμίων χαρακτηριστική είναι η στάση της Ιταλίας με την αδράνειά της και την αφύπνιση της αρκετές ημέρες μετά την κρίση.

Πρέπει να καταστεί σαφές στην Ελληνική πολιτεία ότι η ουδετερότητα των συμμάχων χωρών δε θα διαφοροποιηθεί στο μέλλον, διότι όλοι έχουν συμφέρον να διατηρούν καλές σχέσεις με την Τουρκία λόγω της γεωπολιτικής της θέσης. Η χώρα της ΕΕ έχουν ένα λόγο παραπάνω καθώς η Τουρκία έχει το πλεονέκτημα ελέγχου της ροής των μεταναστευτικών ρευμάτων προς της Ευρώπη.

Εξωτερική πολιτική και αστάθμητοι παράγοντες

Ο πρωθυπουργός της Γαλλίας Κλεμανσό διατύπωσε την ιστορική φράση ότι «ο πόλεμος είναι πολύ σπουδαία υπόθεση για να την εμπιστευθούμε στους στρατιωτικούς». Ο Μοντγκόμερι γράφει σχετικά για τη φράση ότι: «...είναι φυσικά αλήθεια. Εξίσου θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ο πόλεμος είναι πολύ σοβαρή υπόθεση για να την αφήσουμε στους πολιτικούς». Το βέβαιο είναι ότι στο σύγχρονο πόλεμο η στενή συνεργασία μεταξύ των δύο, στρατιωτικών και πολιτικών είναι ζωτικής σημασίας, και όπου αυτή απουσιάζει, είναι αμφίβολο το επιθυμητό αποτέλεσμα του πολέμου».

Παραφράζοντας τις δύο παραπάνω δηλώσεις θεωρώ ότι η εξωτερική πολιτική ενός κράτους είναι εξίσου σημαντική υπόθεση για να την εμπιστευθούμε σε μη θεσμικά και αναρμόδια για αυτήν όργανα (δημάρχους, κοινοτάρχες, παπάδες, δημοσιογράφους κ.α).

Ο ρόλος των ΜΜΕ

Επειδή ζούμε στη ψηφιακή εποχή και η πληροφόρηση έχει λάβει ιλιγγιώδεις διαστάσεις θα πρέπει να τεθούν κανόνες από το αρμόδιο κρατικό θεσμικό όργανο που ενίοτε τα παρακολουθεί. Στην κρίση των Ιμίων παρατηρήθηκε η απευθείας μετάδοση του απόπλου του στόλου από το ναύσταθμο της Σαλαμίνας. Σε περίοδο κρίσεως οι πληροφορίες που αφορούν την κρίση θα πρέπει να ελέγχονται κεντρικά προκειμένου να μην αποστέλλονται μηνύματα που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και πληροφορίες που άπτονται της Εθνικής Ασφάλειας.

Δε θα πρέπει τα ΜΜΕ να διαμορφώνουν την ημερήσια διάταξη των εθνικών θεμάτων ούτε τους στόχους και την προτεραιότητά τους.

Προτάσεις

Σύστημα χειρισμού κρίσεων

Η ομάδα χειρισμού κρίσεων θα πρέπει να συσταθεί αμέσως μετά το σχηματισμό μιας κυβέρνησης και με επιλογή του κατάλληλου προσωπικού. Στην πολιτική γραφειοκρατία να συμπεριληφθούν πρέσβεις, διπλωμάτες, νομικοί δημοσίου και διεθνούς Δικαίου, οικονομολόγοι, ειδικοί επικοινωνίας και κυβερνοπόλεμου. Η στρατιωτική γραφειοκρατία στο σύστημα χειρισμού κρίσεων είναι συγκεκριμένη και καθορισμένη από τώρα.

Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι για να λειτουργήσει αποτελεσματικά το σύστημα, το προσωπικό θα έχει μόνο αυτό το καθήκον. Όταν θα κτυπήσει το τηλέφωνο θα υπάρχει κάποιος, ο οποίος θα το σηκώσει και θα είναι πλήρως ενημερωμένος. Η συγκρότηση ομάδας χειρισμού κρίσεως μόλις εκδηλωθεί μια κρίση αποτελεί λάθος κίνηση, καθώς θα είναι πολύ δύσκολο αυτή να προσαρμοστεί στα καθήκοντα και την αποστολή της, λαμβανομένης υπόψη της ραγδαίας ταχύτητας που εξελίσσονται συνήθως οι κρίσεις.

Μεγάλο ποσοστό στην επιτυχή κατάληξη μιας κρίσης είναι η δοκιμή του συστήματος διαχείρισης από πριν με τη συμμετοχή του λήπτη της απόφασης, δηλαδή του πρωθυπουργού της χώρας και των άμεσων συνεργατών του, Υπουργών Εξωτερικών και Άμυνας, ΕΥΠ και Α/ΓΕΕΘΑ. Μόνο τότε θα αποκτήσει πλήρη αντίληψη ο λήπτης αποφάσεων των μέσων που έχει στη διάθεσή του για την αντιμετώπιση της κρίσης. Είναι επικίνδυνο την ώρα της κρίσης, λίγο πριν την απόφαση της στρατιωτικής εμπλοκής, να ενημερώνεται ο λήπτης αποφάσεων για την έννοια των κανόνων εμπλοκής ή να έχει άγνοια των δυνατοτήτων των Ενόπλων Δυνάμεων σε μια τοπική ή γενικευμένη σύγκρουση.

Κατά την εκτέλεση παιγνίων τόσο από το Υπουργείο Εξωτερικών όσο και από το Υπουργείο Άμυνας θα πρέπει να υπάρχει εκπροσώπηση στο Υψηλότερο επίπεδο και όχι να αποστέλλεται ένα στέλεχος το οποίο δεν είναι απαραίτητο στην υπηρεσία του απλά για να βγούμε από την υποχρέωση της συμμετοχής. Με τον τρόπο αυτό αποδυναμώνουμε το σύστημα χειρισμού κρίσεων.

Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας

Είναι αναγκαίο να υλοποιηθεί το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας (ΣΕΑ), όπως υπάρχει και λειτουργεί αποτελεσματικά στις ΗΠΑ, την Τουρκία, το Ισραήλ την Αγγλία

και σε άλλα προηγμένα κράτη. Στην Ελλάδα υπάρχει θεσμικό έλλειμμα στο επίπεδο διαμόρφωσης, σχεδιασμού και υλοποίησης μιας Υψηλής Εθνικής Στρατηγικής, σε θέματα Άμυνας και Ασφάλειας. Δεν επιτρέπεται η πολιτική στα θέματα αυτά να αλλάζει με την κάθε κυβέρνηση. Η Εθνική στρατηγική θα πρέπει να είναι μία και με βάση αυτή θα καθορίζονται και θα ιεραρχούνται τα εθνικά συμφέροντα και οι αντίστοιχες πολιτικές επιλογές.

Για την υλοποίηση των παραπάνω, εκτιμώ ότι το ΣΕΑ θα πρέπει να αποτελείται από συνδυασμό θεσμικών οργάνων και εξειδικευμένων τεχνοκρατών. Οι εν λόγω τεχνοκράτες θα πρέπει να έχουν θητεία τουλάχιστον πέντε ετών, ώστε και έργο σε βάθος χρόνο να επιτελούν και να μην αντικαθίστανται σε κάθε κυβερνητική αλλαγή. Το ΣΕΑ θα πρέπει να συνεδριάζει μία φορά τον μήνα και εκτάκτως όταν το επιβάλλουν οι περιστάσεις. Θα πρέπει να ανακοινώνονται μόνο όσα πρέπει και επιτρέπει το εθνικό συμφέρον.

Αξιοποίηση βραχονησίδων

Η αφορμή της κρίσης των Ιμίων ήταν η προσάραξη του τουρκικού φορτηγού πλοίου στα Ίμια και ο μετέπειτα πόλεμος των εθνικών συμβόλων. Τα αίτια όμως ήταν η απόφαση από την πολιτεία αξιοποίησης δέκα στον αριθμό μικρονήσων. Τέτοιες ενέργειες είναι σίγουρα προς τη σωστή κατεύθυνση. Η εγκατάσταση ανθρώπων στα νησιά θα πληρούσε τον όρο περί της δυνατότητάς τους να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση. Κατά συνέπεια, θα ήταν σε θέση να διεκδικήσουν υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ.

Θα πρέπει όμως τέτοιες ενέργειες να συντονίζονται με τα αρμόδια υπουργεία και υπηρεσίες όπως το Υπουργείο Εξωτερικών και το ΓΕΕΘΑ. Να υπάρχει μυστικότητα και όχι διατυμπάνιση μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, που μόνο αρνητικές επιπτώσεις μπορούν να προκαλέσουν (τουρκική αντίδραση)⁶⁶.

Εθνικές Δυνατότητες

Η οικονομική κρίση έκανε τους κατοίκους αυτής της χώρας να αμφισβητούν την αξία τους, να φοβούνται, να πιστεύουν ότι είναι ανεπαρκείς και κατώτεροι των περιστάσεων. Γενικεύοντας, πιστεύουν ότι η Ελλάδα έχει πέσει στην υπόληψη των λοιπών κρατών της ΕΕ και των ΝΑΤΟΙΚΩΝ συμμάχων μας. Υπερεκτιμούμε τις τουρκικές δυνατότητες και υποεκτιμούμε τις δικές μας. Αυτό είναι ένας μύθος. Φυσικά και υπάρχει ανισορροπία δυνάμεων, με την Τουρκία είμαστε διαφορετικά μεγέθη.

⁶⁶ Το πρόγραμμα αξιοποίησης δεν προχώρησε. Η σχετική κινητικότητα ενόχλησε την Τουρκία, η οποία επιτάχυνε τις διαδικασίες χαρτογράφησης όλων των μικρών νησιωτικών μορφωμάτων του Αιγαίου.

Αυτό δεν πρέπει να μας προβληματίζει, ιστορικά πάντα λιγότεροι ήμασταν, έχουμε μάθει σε αυτή την αναλογία.

Κάθε φορά που προβληματιζόμαστε για τις δυνατότητες μας θα πρέπει να βλέπουμε τι έχουμε πετύχει τα τελευταία εκατό χρόνια σε σχέση με την Τουρκία⁶⁷ και είναι εύκολο να διαπιστωθεί ότι, πέραν των πολιτικών που σχετίζονται με τα εθνικά θέματα, υπάρχει ποιοτική διαφορά ως προς τις μείζονες στρατηγικές επιλογές κάθε χώρας.

- Η Ελλάδα: πολέμησε με τη «σωστή» πλευρά στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, επέλεξε συνειδητά να συμπαραταχθεί με τους Συμμάχους κατά του ναζισμού στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, πήγε με τη Δύση και τις φιλελεύθερες χώρες κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, εισήλθε στην ΕΟΚ το 1981 και κατόρθωσε το 2004 να εντάξει και την Κύπρο στον ίδιο στενό ευρωπαϊκό στρατηγικό πυρήνα.

- Η Τουρκία: ήταν στους ηττημένους του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο κατέληξε να παραμείνει ουδέτερη, γεγονός που την εμπόδισε να συμμετάσχει στη μεταπολεμική διανομή που έγινε στην περιοχή της, συμπαράταχθηκε με τη Δύση και τις φιλελεύθερες χώρες στον Ψυχρό Πόλεμο και εξακολούθει να έχει ως αίτημα την ένταξη στην Ε.Ε.

Προετοιμασία κοινής Γνώμης

Η πολιτική ηγεσία θα πρέπει να ενημερώσει την κοινή γνώμη για τις απειλές – προκλήσεις που έχουμε σαν χώρα. Θα πρέπει ο Έλληνας να γίνει κοινωνός της εθνικής στρατηγικής της χώρας του και όχι της στρατηγικής των κομμάτων που εναλλάσσονται στην εξουσία. Οι πολίτες θα πρέπει να ενημερωθούν για τις κόκκινες γραμμές της χώρας, που αν ξεπεραστούν θα απωλέσουμε εθνική κυριαρχία. Μόνο εάν αντιληφθούμε τον κίνδυνο, θα αφυπνιστούμε και θέματα όπως η αύξηση της στρατιωτικής θητείας δεν θα είναι για την ελληνική κοινωνία μείζονος σημασίας αλλά υποχρέωση και καθήκον.

Οι αποφάσεις που θα ληφθούν στο μέλλον θα είναι δύσκολες και θα πρέπει να έχουν την εσωτερική νομιμοποίηση του λαού.

⁶⁷ Συρίγος Μ. Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα 2016

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Απέναντι στην ισχύ της Τουρκίας εμείς πρέπει να αντιτάξουμε τα δικά μας χαρακτηριστικά, τη δική μας ισχύ που είναι «ήπιας» μορφής, αλλά ανεκτίμητη και σπάνια. Είναι η ψυχή μας, αρκεί να βρεθεί ο κατάλληλος ηγέτης να την αναδείξει και να την εκμεταλλευτεί ως πυλώνα ισχύος.

Η ιστορία μας έχει αποδείξει ότι ο Έλληνας στα δύσκολα είναι παρόν και πάνω από όλα βάζει την ελευθερία και την πατρίδα του.

Είναι χρέος της πολιτικής ηγεσίας το εθνικό αυτό κεφάλαιο το οποίο έχει στα χέρια της (το ανθρώπινο δυναμικό) να μην το σπαταλά στο βωμό της μικροπολιτικής. Μπορεί να το έχει σε συνεχή ετοιμότητα, λέγοντάς του απλά την αλήθεια και όχι παραπλανώντας το.

Πρέπει να αποκτήσουμε Εθνική Στρατηγική και να τη μεταφέρουμε στον απλό πολίτη. Είναι εκεί και μας περιμένει. Κάποιος πρέπει να τον αφυπνίσει. Με αναγραμματισμό της λέξης «πολίτης» έχουμε τη λέξη «οπλίτης», δεν είναι τυχαίο.

Οι δύο κρίσεις που αναλύθηκαν στην εργασία αυτή πέρασαν διαφορετικά μηνύματα στο λαό, αν και το αποτέλεσμα ήταν το ίδιο κακό όσον αφορά στα κυριαρχικά μας δικαιώματα.

Χρέος του πολιτικού λήπτη των αποφάσεων είναι να χειρίζεται τις κρίσεις με γνώμονα τα εθνικά συμφέροντα και το ηθικό του λαού. Εάν αυτό δε ληφθεί υπόψη οι επόμενες κρίσεις θα είναι πιο οδυνηρές για εμάς.

Τον Μάρτιο του 1986 ως μαθητής παρακολούθησα τα γεγονότα της κρίσης από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ήταν απερίγραπτος ο θαυμασμός μου όταν αντίκριζα αξιωματικούς, στα μάτια μου ήταν ήρωες από τη στιγμή που μας έκαναν περήφανους με το χειρισμό της κρίσης.

Μερικά χρόνια αργότερα στην κρίση των Ιμίων βρέθηκα να υπηρετώ στο βαθμό του Υπολοχαγού σε ένα από τα ακριτικά νησιά του ανατολικού Αιγαίου ως Διοικητής Λόχου. Εάν δεν ήμουν εκεί, θα είχα χάσει μια μοναδική εμπειρία ζωής που μου χάρισαν οι οπλίτες μου. Συνειδητοποίησα ότι οι στρατιώτες μου άλλαξαν όψη και μετατράπηκαν ξαφνικά σε μαχητές, έτοιμοι να πράξουν το καθήκον τους, οι δε χρόνοι αντίδρασης ήταν απερίγραπτοι, ο ένας βοηθούσε τον άλλο με τον οποίο μπορεί μέχρι χθες να είχε διαφορές. Η κούραση ήταν άγνωστη λέξη. Έβλεπα 18χρονα παιδιά να γίνονται άντρες. Στις 06:00 το πρωί από τον ασύρματο παίρνουμε εντολή να επιστρέψουμε στη Μονάδα. Το πρώτο συναίσθημα ήταν η ανακούφιση από την αυξημένη αδρεναλίνη και το δεύτερο ο ενθουσιασμός διότι

είχαμε φέρει σε πέρας την αποστολή μας και αποτρέψαμε με την αποφασιστικότητά μας τον απέναντι γείτονα.

Με την επιστροφή μας στην Μονάδα και μόλις πληροφορηθήκαμε την εξέλιξη των γεγονότων επικράτησε στο Λόχο μία «εκκωφαντική» σιωπή. Τα μάτια βούρκωσαν, τα κεφάλια έπεσαν και ένας πήρε το κουράγιο να ρωτήσει «τι δεν κάναμε καλά κύριε Υπολοχαγέ;». Κανείς δεν μπορούσε να του απαντήσει. Είμαι υπερήφανος για αυτούς τους πολίτες – οπλίτες.

Μετά από 20 χρόνια υπηρεσίας ως Διοικητής Μονάδος πλέον στη μαρτυρική Κύπρο είχα την τύχη να διοικήσω μια άλλη γενιά οπλιτών. Το χαρακτηριστικό της Μονάδος ήταν ότι αποτελούνταν στο μεγαλύτερο ποσοστό από κληρωτούς οπλίτες και όχι από επαγγελματίες. Διαπίστωσα για άλλη μια φορά την ποιότητα, τις δυνατότητες, το ηθικό και τη ζωντάνια των Ελλήνων στρατιωτών, που μπορούν να φέρουν σε πέρας τα πάντα.

Όλοι αυτοί είναι η Ελλάδα μας. Κάποιος πρέπει να τους δώσει ηθικό, να τους εμπιστευτεί ώστε να αποτελέσουν την αποτρεπτική μας ισχύ απέναντι στην Τουρκία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

«Α» Συνθήκη Λωζάνης

«Β» Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας

«Γ» Πρακτικό της Βέρνης

«Δ» Η τουρκική διακοίνωση της 29ης Δεκεμβρίου 1995 για τα Ίμια

«Ε» Η ελληνική διακοίνωση της 9ης Ιανουαρίου 1996 για τα Ίμια

«ΣΤ» Ενδεικτικό Φωτογραφικό Υλικό-Χάρτες-Πρωτοσέλιδα Εφημερίδων των Περιόδων των Κρίσεων

«Ζ» Βιβλιογραφία

Παράρτημα «Α» Συνθήκη Λωζάνης

Τα κρίσιμα άρθρα της Συνθήκης της Λωζάνης ως προς τις εδαφικές διευθετήσεις φαίνονται ακολούθως:

Άρθρον 12.

Καθορίζει την «κυριαρχίαν της Ελλάδος επί των νήσων της Ανατολικής Μεσογείου, εκτός της Ίμβρου, Τενέδου και των Λαγουσών νήσων (Μαυρυών), ιδία των νήσων Λήμνου, Σαμοθράκης, Μυτιλήνης, Χίου, Σάμου και Ικαρίας, επικυρούνται, υπό την επιφύλαξιν των διατάξεων της παρούσης Συνθήκης των συναφών προς τας υπό την κυριαρχίαν της Ιταλίας διατελούσας νήσους, περί ων διαλαμβάνει το άρθρον 15. Εκτός αντιθέτου διατάξεως της παρούσης Συνθήκης, **αι νήσοι, αι κείμεναι εις μικροτέραν απόστασιν των τριών μιλίων της ασιατικής ακτής, παραμένουσιν υπό την τουρκικήν κυριαρχίαν».**

Άρθρον 13.

Προς εξασφάλισιν της ειρήνης, η Ελληνική Κυβέρνησις υποχρεούται να τηρεί εν ταις νήσοις Μυτιλήνη, Χίω, Σάμω και Ικαρία τα ακόλουθα μέτρα:

- Αι ειρημέναι νήσοι δεν θα χρησιμοποιηθώσιν εις εγκατάστασιν ναυτικής βάσεως ή εις ανέγερσιν οχυρωματικού τίνος έργου.
- Θα απαγορευθή εις την Ελληνικήν στρατιωτικήν αεροπλοΐαν να υπερίπταται του εδάφους της ακτής της Ανατολίας. Αντιστοίχως, η Οθωμανική Κυβέρνησις θα απαγόρευση εις την στρατιωτικήν αεροπλοΐα αυτής να υπερίπταται των ρηθισών νήσων.
- Αι ελληνικαί στρατιωτικάί δυνάμεις εν ταις ειρημέναις νήσοις θα περιορισθώσι εις τον συνήθη αριθμόν των διά την στρατιωτικήν υπηρεσίαν καλουμένων, οίτινες δύνανται να εκγυμνάζωνται επιτόπου, ως και εις δύναμιν χωροφυλακής και αστυνομίας ανάλογον προς την εφ' ολοκλήρου του ελληνικού εδάφους υπάρχουσαν τοιαύτην.

Άρθρον 14.

- Αι νήσοι Ίμβρος και Τένεδος, παραμένουσαι υπό την τουρκικήν κυριαρχίαν, θα απολαύωσιν ειδικής διοικητικής οργανώσεως, αποτελούμενης εκ τοπικών στοιχείων και παρεχούσης πάσαν εγγύηση εις τον μη μουσουλμανικόν ιθαγενή πληθυσμόν δι' ό,τι αφορά εις την τοπικήν διοίκησιν και την προστασίαν των προσώπων και των περιουσιών.

- Η διατήρησης της τάξεως θα εξασφαλίζεται εν αυταίς δι' αστυνομίας στρατολογουμένης μεταξύ του ιθαγενούς πληθυσμού, τη φροντίδι της ως άνω προβλεπομένης τοπικής διοικήσεως υπό τας διαταγάς της οποίας θα διατελή.

- Αι συνομολογηθείσαι ή συνομολογηθησόμεναι μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας συμφωνίαι, αι αφορώσαι την ανταλλαγήν των Ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών, δεν θα εφαρμοσθώσιν εις τους κατοίκους των νήσων Ίμβρου και Τενέδου.

Άρθρον 15.

- Η Τουρκία παραιτείται υπέρ της Ιταλίας παντός δικαιώματος και τίτλου επί των κάτωθι απαριθμουμένων νήσων, τουτέστι της Αστυπάλαιας, Ρόδου, Χάλκης, Καρπάθου, Κάσσου, Τήλου, Νισύρου, Καλύμνου, Λέρου, Πάτμου, Λειψούς, Σύμης και Κω, των κατεχομένων νυν υπό της Ιταλίας και των νησίδων των εξ αυτών εξαρτωμένων, ως και της νήσου Καστελλορίζου.

Παράρτημα «B»

Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας

Η νέα σύμβαση για το δίκαιο της θάλασσας που τέθηκε σε ισχύ από 16 Νοεμβρίου του 1994 προβλέπει :

Άρθρο 3 Εύρος της Χωρικής Θάλασσας

Κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίζει το εύρος της χωρικής του θάλασσας. Το εύρος δεν πρέπει να υπερβαίνει τα δώδεκα ναυτικά μίλια, μετρούμενα από γραμμές βάσεως καθοριζόμενες σύμφωνα με τη παρούσα σύμβαση

Άρθρο 17 Δικαίωμα Αβλαβούς Διέλευσης

Υπό τους όρους της παρούσας σύμβασης, τα πλοία όλων των κρατών παράκτιων ή άνευ ακτών απολαμβάνουν του δικαιώματος της αβλαβούς διέλευσης μέσω της χωρικής θάλασσας.

Άρθρο 19 Έννοια της Αβλαβούς Διέλευσης

1. Η διέλευση είναι αβλαβής εφόσον δεν διαταράσσει την ειρήνη, την τάξη ή την ασφάλεια του παράκτιου κράτους. Η διέλευση θα λαμβάνει χώρα σύμφωνα με την παρούσα σύμβαση και τους άλλους κανόνες του διεθνούς δικαίου.

2. Η διέλευση ξένου πλοίου θεωρείται ότι διαταράσσει την ειρήνη, την τάξη ή την ασφάλεια του παράκτιου κράτους, εάν, ευρισκόμενο στη χωρική θάλασσα, προβεί σε οποιαδήποτε από τις ακόλουθες δραστηριότητες:

α. σε κάθε απειλή ή χρήση βίας κατά της κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας του παράκτιου κράτους, ή κατά οποιοδήποτε άλλο τρόπο κατά παραβίαση των αρχών του διεθνούς δικαίου που περιέχονται στον χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

β. σε κάθε άσκηση ή γυμνάσια με όπλα οποιουδήποτε είδους

γ. σε κάθε πράξη που αποσκοπεί στη συλλογή πληροφοριών προς βλάβη της άμυνας ή της ασφάλειας του παράκτιου κράτους·

δ. σε οποιαδήποτε προπαγανδιστική ενέργεια που αποσκοπεί στην προσβολή της άμυνας και της ασφάλειας του παράκτιου κράτους·

ε. στην απονήωση, προσνήωση ή φόρτωση σε πλοίο αεροσκαφών

στ. στην εκτόξευση, εκφόρτωση ή φόρτωση οποιοσδήποτε πολεμικής συσκευής·

ζ. στην φόρτωση ή εκφόρτωση οποιουδήποτε εμπορεύματος, χρημάτων ή προσώπων κατά παράβαση των τελωνειακών, δημοσιονομικών, μεταναστευτικών ή υγειονομικών νόμων και κανονισμών του παράκτιου κράτους

η. σε οποιαδήποτε εκ προθέσεως σοβαρή ρύπανση κατά παράβαση της παρούσας σύμβασης·

θ. σε οποιοσδήποτε αλιευτικές δραστηριότητες·

ι. σε διεξαγωγή έρευνας ή υδρογραφικών εργασιών

κ. σε κάθε πράξη που αποσκοπεί στην παρεμβολή σε οποιοδήποτε σύστημα επικοινωνίας ή οποιοσδήποτε διευκολύνσεις ή εγκαταστάσεις του παράκτιου κράτους·

λ. σε οποιαδήποτε άλλη ενέργεια που δεν έχει άμεση σχέση με τη διέλευση.

Άρθρο 25 Δικαιώματα Προστασίας του Παράκτιου Κράτους

1. Το παράκτιο κράτος δύναται να λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα στη χωρική θάλασσα προκειμένου να εμποδίσει διέλευση η οποία δεν είναι αβλαβής.

2. Σε περίπτωση πλοίων που εισέρχονται στα εσωτερικά ύδατα ή προσεγγίζουν σε λιμενική εγκατάσταση που κείται έξω από τα εσωτερικά ύδατα, το παράκτιο κράτος έχει επίσης το δικαίωμα να λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για την πρόληψη οποιασδήποτε παραβίασης των όρων στους οποίους υπόκειται η είσοδος αυτών των πλοίων στα εσωτερικά ύδατα ή η παραπάνω προσέγγισή του σε λιμενική εγκατάσταση.

3. Το παράκτιο κράτος δύναται χωρίς να προβαίνει σε οποιαδήποτε διάκριση τύποι ή ουσία μεταξύ των ξένων πλοίων, να αναστείλει προσωρινά εντός καθορισμένων περιοχών της χωρικής θάλασσας, την αβλαβή διέλευση των ξένων πλοίων, εάν η αναστολή αυτή είναι απαραίτητη για την προστασία της ασφάλειάς του, συμπεριλαμβανομένων των ασκήσεων όπλων. Η παραπάνω αναστολή θα αποκτή ισχύ μόνο μετά την προσήκουσα δημοσίευση αυτής.

Παράρτημα «Γ»
Πρακτικό Βέρνης (11 Νοε 1976)

1. Τα δύο Μέρη συμφωνούν όπως η διαπραγμάτευσις είναι ειλικρινής, εμπεριστατωμένη και διεξαχθή μετά καλής πίστεως, με σκοπόν όπως καταλήξη εις συμφωνίαν κοινή συναινέσει, καθ' όσον αφορά εις την οριοθέτησιν της μεταξύ αυτών υφαλοκρηπίδος

2. Τα δύο Μέρη συμφωνούν όπως η διαπραγμάτευσις αυτή είναι, ως εκ της φύσεώς της, αυστηρώς εμπιστευτική.

3. Τα δύο Μέρη διατηρούν τας αντιστοίχους θέσεις των, όσον αφορά εις την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.

4. Τα δύο Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση όπως μη χρησιμοποιήσουν τας διατάξεις του παρόντος εγγράφου και τας εκατέρωθεν υποβληθησομένας προτάσεις κατά την διάρκεια της διαπραγματεύσεως ταύτης, εν ουδεμία περιπτώσει, εκτός του πλαισίου αυτής.

5. Τα δύο Μέρη συμφωνούν όπως μη γίνουν δηλώσεις ή διαρροαί εις τον τύπον επί του περιεχομένου των διαπραγματεύσεων, εκτός αν ήθελον άλλως αποφασίσει διά κοινής συμφωνίας.

6. Τα δύο μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση όπως απόσχουν πάσης πρωτοβουλίας ή πράξεως σχετικής προς την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, η οποία θα ηδύνατο να παρενοχλήση την διαπραγμάτευσιν.

7. Τα δύο Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση όπως, καθ' όσον αφορά εις τας διμερείς των σχέσεις, απόσχουν πάσης πρωτοβουλίας ή πράξεως η οποία θα έτεινε να μειώση το κύρος του ετέρου.

8. Τα δύο Μέρη συνεφώνησαν όπως μελετήσουν την πρακτική των Κρατών και τους διεθνείς κανόνας επί του θέματος, προς τον σκοπόν συναγωγής ωρισμένων αρχών και πρακτικών κριτηρίων, τα οποία θα ηδύ να ντο να εμφανισθούν εις την περίπτωσιν της οριοθετήσεως της υφαλοκρηπίδας μεταξύ των δύο Χωρών.

9. Προς τον σκοπόν τούτον θέλει συσταθή μικτή Επιτροπή απαρτιζόμενη εξ εθνικών αντιπροσώπων.

10. Τα δύο Μέρη αποδέχονται όπως υιοθετήσουν βαθμιαίον ρυθμόν κατά την διεργασίαν της διεξαχθησομένης διαπραγματεύσεως κατόπιν διαβουλεύσεως μεταξύ των.

Παράρτημα «Δ»

Η Τουρκική Διακοίνωση Της 29ης Δεκεμβρίου 1995 Για Τα Ίμια

«Η τουρκοϊταλική συμφωνία της 4ης Ιανουαρίου 1932 και η συμφωνία με ημερομηνία 28 Δεκεμβρίου 1932, που αφορά την κατοχή των μικρών νοτιοανατολικών νήσων στο Αιγαίο και την οριοθέτηση των χωρικών υδάτων στην περιοχή, έγινε αντικείμενο διαπραγμάτευσης στο πλαίσιο της ειδικής πολιτικής κατάστασης που επικρατούσε κατά την προ του Β' Παγκοσμίου Πολέμου εποχή στην περιοχή.

»Η πρώτη συμφωνία δεν αναφέρεται στις βραχονησίδες Καρντάκ. Γίνεται αναφορά στις βραχονησίδες Καρντάκ στο Πρωτόκολλο του Δεκεμβρίου 1932. Ωστόσο οι νομικές διαδικασίες σε ότι αφορά το Πρωτόκολλο του 1932 δεν ολοκληρώθηκαν. Δεν επικυρώθηκε ούτε από την Κοινωνία των Εθνών. Επιπλέον, η ελληνική πρόταση που υποβλήθηκε κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων, το 1947, να γίνει αναφορά στα δυο ανωτέρω έγγραφα, δεν έγινε δεκτή και δεν περιελήφθη καμιά τέτοια αναφορά στο κείμενο της συνθήκης. Το γεγονός ότι η Ελλάδα πλησίασε την τουρκική κυβέρνηση το 1950 και πάλι το 1953, προτείνοντας συνομιλίες με την ανταλλαγή επιστολών μεταξύ των κυβερνήσεων, για να βεβαιωθεί η ισχύς των προαναφερόμενων δυο εγγράφων μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, δείχνει ότι η ίδια η Ελλάδα είχε αμφιβολίες για την ισχύ των ανωτέρω εγγράφων.

» Το μόνο έγγραφο στο οποίο μπορεί να γίνει αναφορά σχετικά με τα Δωδεκάνησα είναι η Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων του 1947. Στην αναφερόμενη συνθήκη, με την πρώτη παράγραφο του άρθρου 14, συνομολογείται ότι η Ιταλία έχει εκχωρήσει στην Ελλάδα τις νήσους των Δωδεκανήσων και τις καθορίζει ονομαστικά μία προς μία. Το ίδιο άρθρο περιλαμβάνει, τις «παρακείμενες νησίδες» σε αυτές που καθορίζονται ονομαστικά. Το κείμενο του σχετικού άρθρου έχει ως κάτωθι: Η Ιταλία παραχωρεί εις το εξής την πλήρη κυριαρχία της Ελλάδας τις νήσους των Δωδεκανήσων όπως καθορίζονται ονομαστικά στη συνέχεια, την Αστυπάλαια, τη Ρόδο, τη Χάλκη, την Κάρπαθο, την Κάσο, την Τήλο, τη Νίσυρο, την Κάλυμνο, τη Λέρο, την Πάτμο, τους Λειψούς, τη Σύμη, την Κω και το Καστελόριζο, καθώς και τις παρακείμενες νήσους".

»Οι βραχονησίδες Καρντάκ, οι οποίες απέχουν 5,5 ναυτικά μίλια από τα πλησιέστερα ελληνικά νησιά, δεν μπορούν να θεωρηθούν ούτε ότι είναι

παρακείμενες αλλά ούτε και νησίδες. Με αυτή την έννοια, οι βραχονησίδες Καρντάκ που απέχουν 3,8 ναυτικά μίλια από την τουρκική ηπειρωτική χώρα ανήκουν στην Τουρκία και οι ελληνικές διεκδικήσεις επί της τουρκικής κυριαρχίας δεν μπορούν να στηριχθούν με κριτήριο το Διεθνές Δίκαιο. Ακόμη περισσότερο, όταν κάποιος επικαλείται ένα άρθρο από οποιαδήποτε συνθήκη, θα πρέπει να ικανοποιεί και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από εκεί και πέρα για να είναι καλής πίστης.

»Με αυτή την έννοια, το υπουργείο επιθυμεί να υπενθυμίσει στην πρεσβεία ότι η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 14 ορίζει ρητά, με αναμφισβήτητο τρόπο, ότι οι νήσοι των Δωδεκανήσων θα είναι και θα παραμείνουν αποστρατικοποιημένες.

»Το υπουργείο θεωρεί επίσης απαραίτητο να υπογραμμίσει ότι η όποια εσωτερικά νομοθετική ρύθμιση, όπως ο ελληνικός νόμος 518 με ημερομηνία 3-9 Ιανουαρίου 1948, δεν επιφέρει νομικές επιπτώσεις στο Διεθνές Δίκαιο. Υπό το φως όσων προηγήθηκαν, το υπουργείο δεν μπορεί με κανένα τρόπο να δεχτεί ελληνικούς ισχυρισμούς, όπως διατυπώνονται στην προηγούμενη ρηματική διακοίνωση. Είναι φανερό ότι η Ελλάδα προσπαθεί να επεκτείνει την κυριαρχία της σε νήσους εκτός εκείνων που παραχωρήθηκαν σε αυτή με τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων του 1947. Με τα δεδομένα αυτά είναι φανερό ότι η κατοχή άλλων μικρών νήσων, νησίδων και βραχονησίδων στο Αιγαίο, το καθεστώς των οποίων δεν έχει πλήρως οριστεί από διεθνή έγγραφα, πρέπει να καθοριστεί με συμφωνία. Επομένως, οι προσπάθειες της Ελλάδας να τοποθετήσει κατοίκους στις μικρές νήσους, νησίδες και βραχονησίδες, για τις οποίες υπάρχει θέμα με τρόπο τεχνητό και επιδεικτικό, δεν μπορεί με κανένα τρόπο να προκαλέσει νομικές συνέπειες σε ότι αφορά το καθεστώς τους».

Παράρτημα «Ε»

Η Ελληνική Διακοίνωση της 9ης Ιανουάριου 1996 για τα Έθνη

«Ο ισχυρισμός ότι οι ιταλοτουρκικές συμφωνίες του 1932 αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγμάτευσης στο πλαίσιο της ειδικής πολιτικής κατάστασης που επικρατούσε κατά την περίοδο προ του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, δεν έχει καμιά νομική υπόσταση και σημασία. Και τούτο διότι οι διεθνείς συμφωνίες και συνθήκες που σχετίζονται με τον καθορισμό των συνόρων και τα εδαφικά καθεστώτα διέπονται από την αρχή της σταθερότητας και της διάρκειας και δεν τροποποιούνται. Αυτός ο κανόνας Γενικού Διεθνούς Δικαίου έχει καταγραφεί ρητώς στο άρθρο 62 (2) της Σύμβασης της Βιέννης, της 23ης Μαΐου 1969, καθώς επίσης στα άρθρα 11 και 12 της Συνθήκης της Βιέννης για τη διαδοχή των κρατών σε σχέση με τις Συνθήκη της 23ης Αυγούστου 1978..

»Σε σχέση με τον ισχυρισμό ότι οι νομικές διαδικασίες που αναφέρονται στην ιταλοτουρκική Συμφωνία της 28ης Δεκεμβρίου του 1932 δεν ολοκληρώθηκαν και δεν έχουν κατατεθεί στην Κοινωνία των Εθνών, θα πρέπει να επισημανθούν τα κάτωθι: η Συμφωνία της 28ης Δεκεμβρίου, που ολοκληρώθηκε με την ανταλλαγή επιστολών με ημερομηνία 4 Ιανουαρίου 1932, ήταν συμπληρωτική της Συμφωνίας της 4ης Ιανουαρίου 1932, η οποία κυρώθηκε από τα δυο συμβαλλόμενα μέρη και πρωτοκολλήθηκε στην Κοινωνία των Εθνών. Συνεπώς και καθώς η Συμφωνία της 28ης Δεκεμβρίου 1932 απλώς αναφερόταν στον καθορισμό των θαλάσσιων συνόρων σε μια περιοχή όπου, όπως το ίδιο το κείμενο και οι ανταλλαγείσες επιστολές επιβεβαιώνουν, δεν υπήρχε καμία διαφορά μεταξύ των μερών σε θέματα κυριαρχίας, ήταν άνευ αντικειμένου η περαιτέρω έγκριση της από τα συμβαλλόμενα μέρη. Επιπλέον από το κείμενο της Συμφωνίας της 28ης Δεκεμβρίου 1932, που αποτελεί έγγραφο με πλήρη νομική ισχύ είναι σαφές ότι πρόθεση των μερών ήταν η συμφωνία να τεθεί πλήρως σε ισχύ αμέσως μετά την υπογραφή της, όπως πράγματι έγινε. Για τους ίδιους λόγους δεν ήταν απαραίτητη η πρωτοκόλληση της στην Κοινωνία των Εθνών.

»Τα παραπάνω αποτελούν αδιαμφισβήτητη αλήθεια και η Ελλάδα δεν είχε ποτέ αμφιβολίες για την εγκυρότητα των ανωτέρω συμφωνιών. Η έρευνα στα ιστορικά μας στοιχεία δεν είχε αποκαλύψει την ύπαρξη επίσημης αλληλογραφίας το 1950 και το 1953 ή σε άλλη χρονική περίοδο με την οποία προσκαλείται η Τουρκία για συνομιλίες, με στόχο την επιβεβαίωση των ανωτέρω συμφωνιών. Αλλά ακόμη και παρόμοια πρόσκληση να είχε υπάρξει, σε καμιά περίπτωση δεν

επηρεάζει την εγκυρότητα των προαναφερθεισών συνομιλιών. Στην πραγματικότητα, η διαδοχή της Ελλάδας στη θέση της Ιταλίας στις ανωτέρω συμφωνίες ήταν άμεση και σαφής και σε απόλυτη συμφωνία με το Διεθνές Δίκαιο.

»Επιπρόσθετα, η Τουρκία την περίοδο 1932-1947 και στη συνέχεια μέχρι τα τελευταία γεγονότα, δεν είχε αμφισβητήσει την εγκυρότητα των συμφωνιών. Το αυτό ισχύει σε σχέση με την Ιταλία, για την περίοδο που η τελευταία είχε την κυριότητα των Δωδεκανήσων. Αντιθέτως, θα πρέπει να προστεθεί ότι η Τουρκία όχι μόνο το 1932 αλλά και το 1950 είχε αποδεχθεί την ισχύ των χαραχθέντων θαλασσιών συνόρων στην περιοχή. Αυτό αποδεικνύεται από την Περιφερειακή Αεροναυτική Συμφωνία της Δεύτερης Περιφερειακής Συνάντησης της Μέσης Ανατολής, που πραγματοποιήθηκε το 1950 στην Κωνσταντινούπολη και υιοθετήθηκε από τον ICAO, σύμφωνα με την οποία η συνοριακά γραμμή του FIR Αθηνών-Κωνσταντινούπολης ταυτίζεται με τα τουρκικά δυτικά σύνορα στην περιοχή, όπως μαρτυρεί και ο σχετικός χάρτης του 1953, που τυπώθηκε στην Άγκυρα. Αυτή η συνοριακή διευθέτηση εμφανίζεται και στον επίσημο τουρκικό χάρτη για τη ναυσιπλοΐα που επισυνάπτεται στην ετήσια έκθεση του 1953 για το διάπλου των πλοίων κατά μήκος των στενών της Ισταμπούλ, των στενών του Κανάκαλε και της Θάλασσας του Μαρμαρά, σύμφωνα με τη Συνθήκη του Μοντρέ του 1936. Σε όλους αυτούς τους χάρτες, καθώς επίσης και σε άλλους χάρτες της Τουρκίας αλλά και σε διεθνείς, οι βραχονησίδες Ίμια εμφανίζονται να ανήκουν στην Ελλάδα.

»Στην τουρκική διακοίνωση γίνεται αναφορά στην αποστρατικοποίηση των Δωδεκανήσων. Από αυτή την πλευρά η πρεσβεία θα ήθελε να υπενθυμίσει, και να επιβεβαιώσει παλαιότερες ρηματικές διακοινώσεις επί του θέματος. Επιπρόσθετα, το πρόσφατο ψήφισμα της τουρκικής Εθνοσυνέλευσης (8 Ιουνίου 1995) με την οποία εξουσιοδοτείται η τουρκική κυβέρνηση να προβεί σε κάθε ενέργεια συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης βίας εναντίον της Ελλάδας στην περίπτωση που η τελευταία ασκήσει το νόμιμο δικαίωμα της να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα, καθώς και αυτό καθαυτό το περιστατικό των Ιμίων, επιβεβαιώνουν πέρα από κάθε αμφιβολία ότι η ελληνική επιχειρηματολογία επί του ζητήματος είναι νόμιμη και απολύτως δικαιολογημένη.

»Αναφορικά με το επιχείρημα το σχετικό με την ελληνική πρόταση που επεβλήθη κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης Ειρήνης του 1947, να υπάρχει σε αυτήν, ειδική αναφορά στη συγκεκριμένη συμφωνία, η Διάσκεψη απλώς προτίμησε, για λόγους απλότητας και συντομίας, να αναφερθεί μόνο στο αντίστοιχο κείμενο του

άρθρου 15 της Συνθήκης της Λωζάννης με την οποία τα Δωδεκάνησα και οι παρακείμενες νησίδες παραχωρήθηκαν στην Ιταλία. Προστίθεται εδώ ότι η έλλειψη αναφοράς στη Συνθήκη των Παρισίων του 1947 σε άλλες συμφωνίες σε καμιά περίπτωση δεν έχει επιπτώσεις στην ισχύ των τελευταίων.

»Οι βραχονησίδες Ίμια δίχως αμφιβολία αποτελούν τμήμα μιας αλυσίδας νήσων, νησίδων και βραχονησίδων εντός του πλαισίου των ρυθμίσεων του άρθρου 14 παρ. 1 της Συνθήκης του 1947. Το γεγονός αυτό αναγνωρίζεται ρητώς από την ιταλοτουρκική Συμφωνία της 28ης Δεκεμβρίου του 1948, στην οποία υπάρχει ρητή αναφορά στην ιταλική κυριαρχία επί των Ιμίων. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάννης, η τουρκική κυριαρχία εκτείνεται πέραν της Ίδρου, της Τενέδου και των Ληγουσών νήσων μόνο στις νησίδες, που βρίσκονται σε απόσταση μέχρι τριών μιλίων από τις τουρκικές ακτές. Από την πλευρά αυτή, η Ελλάδα αναγνωρίζει τίτλους ιδιοκτησίας μόνο σύμφωνα με τα όσα προβλέπουν οι διεθνείς συμφωνίες και όχι με βάση μη νομικά κριτήρια, όπως η απόσταση (χωρίς νομική αναφορά), σαν αυτά που επικαλείται η τελευταία τουρκική ρηματική διακοίνωση, όπου εκτός των άλλων τα στοιχεία για τις αποστάσεις είναι ούτως ή άλλως ανακριβή.

»Το νομικό καθεστώς των νήσων καθορίζεται σαφώς και δεν υπάρχει επ' αυτού καμία νομική ασάφεια. Επιπλέον όλες οι νήσοι, ανεξαρτήτως του εάν κατοικούνται ή όχι του πως ορίζονται (νησίδες βραχονησίδες, βράχοι κ.λ.π οι όροι αυτοί έχουν μόνο γεωγραφική και όχι και νομική σημασία) και του μεγέθους τους, αντιμετωπίζονται κατά τον ίδιο τρόπο, σύμφωνα με τις Συνθήκες της Λωζάννης του 1923 και των Παρισίων του 1947. Κατά συνέπεια, δεν υφίσταται κανένα νομικό κενό σε σχέση με το καθεστώς αυτών των βραχονησίδων σε ολόκληρο το Αιγαίο.

»Με βάση τα παραπάνω, η Ελλάδα απορρίπτει τους τουρκικούς ισχυρούς και διακηρύσσει ότι δεν επιθυμεί να διαπραγματευτεί καθ' οιονδήποτε τρόπο ζητήματα που άπτονται της εθνικής της κυριαρχίας, όπως αυτή ορίζεται από το Διεθνές Δίκαιο και τις συνθήκες».

Παράρτημα «ΣΤ»

Ενδεικτικό Φωτογραφικό Υλικό-Χάρτες-Πρωτοσέλιδα Εφημερίδων των Περιόδων των Κρίσεων

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ Έφημερος 28 Μαρτίου 1987

Εκλείσει τα μεσάνυχτα η βάση Νέας Μάκρης

ΩΡΑ ΜΗΔΕΝ

Επί σκοπόν: Το «Σισμικ» φθάνει στο κρίσιμο σημείο αυτή την ώρα

Το σχέδιο δράσης: Πώς θα χυπηθούμε, αν. Πρόεδρος και Ανδρέας συναντάς στο Πεντάγωνο Ολονύχτικες επαφές με Μισολόβηση Κάριγκτον, ουστάσιας για διάλογο Εκταστική δήλωση του Οζάλ, ξορκικά



ΗΒΡΑΔΩΝΗ 20

Εκλείσει από τα μεσάνυχτα η Βάση Ν.Μάκρης

ΣΤΗ ΖΩΝΗ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟ "ΣΙΣΜΙΚ"

Από το μεσημέρι με 17 πολεμικά

Μισοπολιτικά «δίσματα» δήλωσε Οζάλ

Γιά θησαυρού λόγους άνισταλε τόν άγινα της και ή Εκούσις

Όλη ή Δύση συνιστά άμορφοία αυτοσυγκράτησης

Εθνική συνουσία προκάλεσε ή κρίση



22 **ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ** 28 Μαρτίου 1987 **ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ** 28 Μαρτίου 1987 23

Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

Το κρίσιμο 18ωρο



Το Επικεφαλής από το Διεθνές Συμβούλιο ναυπηγικής και ναυπηγικής

ΠΩΣ ΠΕΣΘΗΚΑΝ ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ

Διεκυστίνδα ανάμεσα στο Στέιτ Ντιπάρτμεντ και το Πεντάγωνο για τη στάση που θα κρατήσουν



“Δεν μπλοφαρεί, θα κτυπήσει,”

Δεν δόθηκαν οι πιο πολλές προσκλήσεις σε εφένδρους

ΑΠΡΟΣΚΛΗΞΗ οφείλουν να προσκλήσει τον Ανδρέα Κωνσταντίνου για να συζητήσει με τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Ρόναλντ Ρέιγκαν. Η προσκλήση αυτή, που είναι η πρώτη που γίνεται στον Πρόεδρο των ΗΠΑ, είναι η πιο σημαντική που γίνεται στον Πρόεδρο των ΗΠΑ. Η προσκλήση αυτή, που είναι η πρώτη που γίνεται στον Πρόεδρο των ΗΠΑ, είναι η πιο σημαντική που γίνεται στον Πρόεδρο των ΗΠΑ.



Επικρατεί Η άμεση κλιμάκηση των ΗΠΑ, η οποία είναι η πιο σημαντική που γίνεται στον Πρόεδρο των ΗΠΑ, είναι η πιο σημαντική που γίνεται στον Πρόεδρο των ΗΠΑ.



Επικρατεί Η άμεση κλιμάκηση των ΗΠΑ, η οποία είναι η πιο σημαντική που γίνεται στον Πρόεδρο των ΗΠΑ, είναι η πιο σημαντική που γίνεται στον Πρόεδρο των ΗΠΑ.



Επικρατεί Η άμεση κλιμάκηση των ΗΠΑ, η οποία είναι η πιο σημαντική που γίνεται στον Πρόεδρο των ΗΠΑ, είναι η πιο σημαντική που γίνεται στον Πρόεδρο των ΗΠΑ.



Έντυπο Δημοσιογραφικό υλικό της Ελληνοτουρκικής Κρίσης το 1987



Έντυπο Δημοσιογραφικό υλικό της Ελληνοτουρκικής Κρίσης των Ιμίων 1996

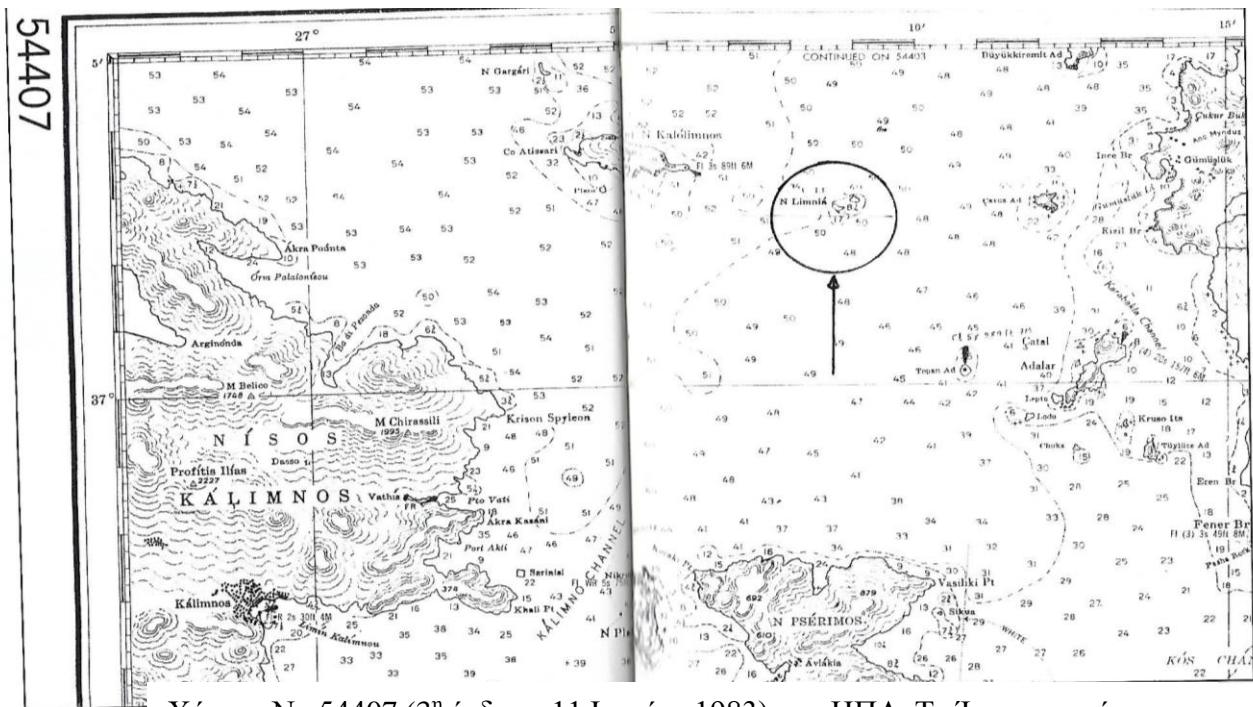


Το ερευνητικό σκάφος «Πίρι Ρείς» του Ινστιτούτου Ωκεανογραφικών ερευνών του Πανεπιστημίου Σμύρνης.

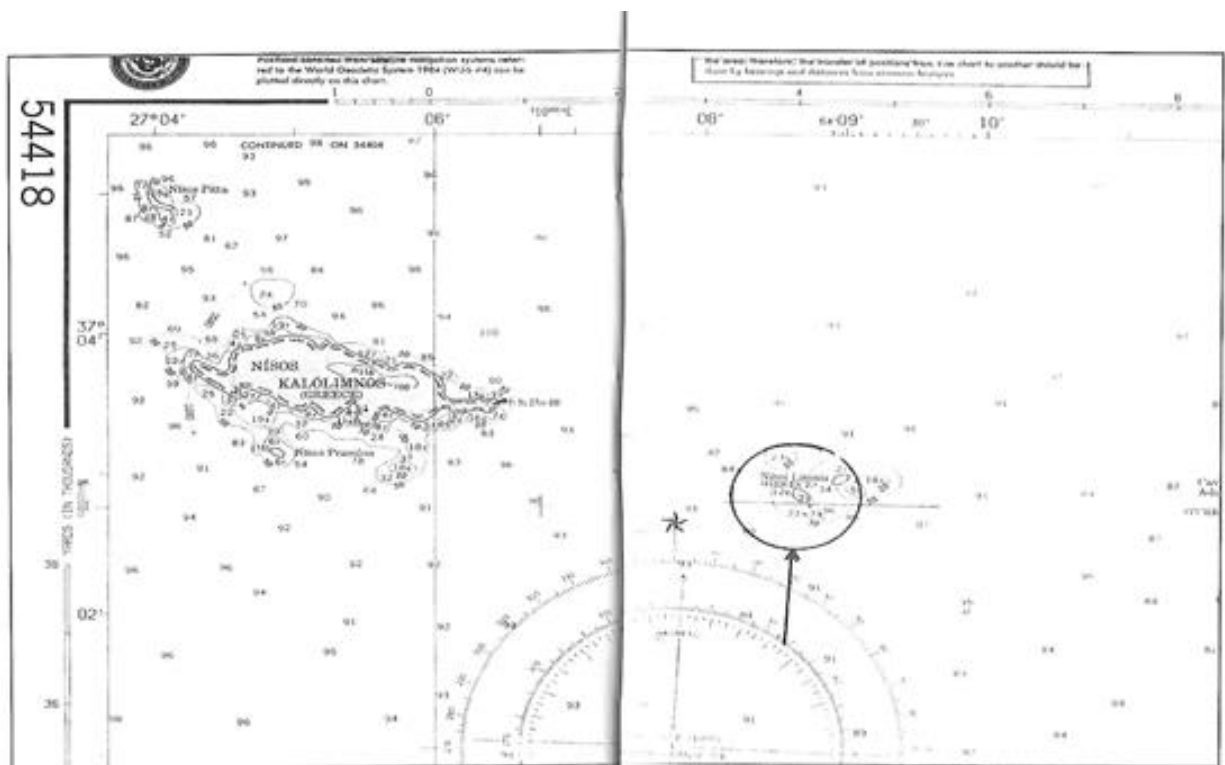


Το τουρκικό φορτηγό πλοίο «Φιγκεν Ακάτ», που προσάραξε στα Ίμια την 25 Δεκεμβρίου 1996

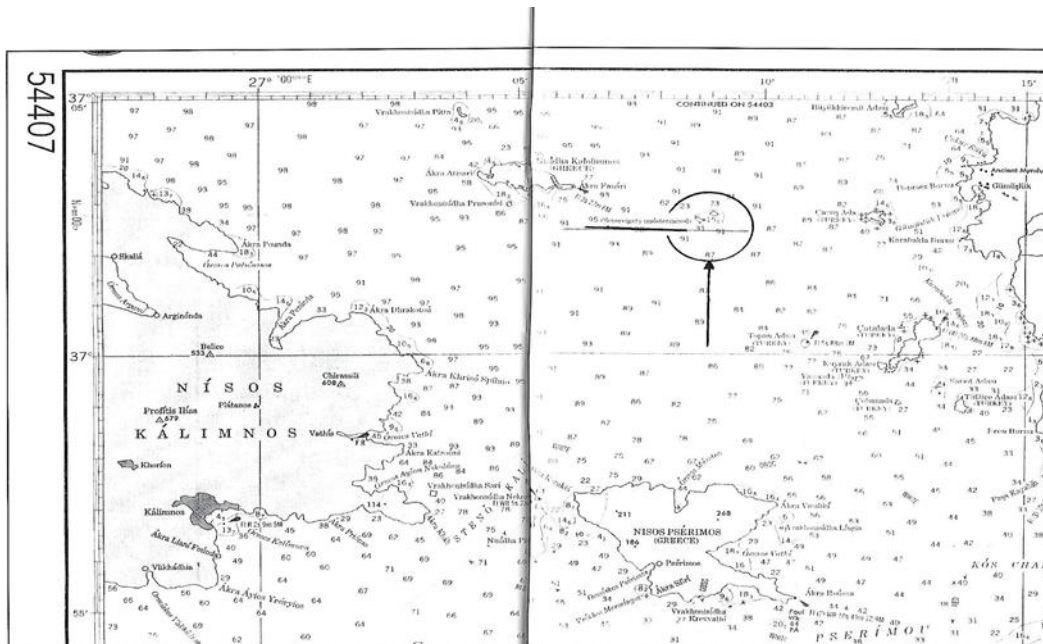
Οι Χάρτες ελήφθησαν από το Βιβλίο του Κουρής Νίκος, *Ελλάδα – Τουρκία ο πενηκονταετής πόλεμος.*



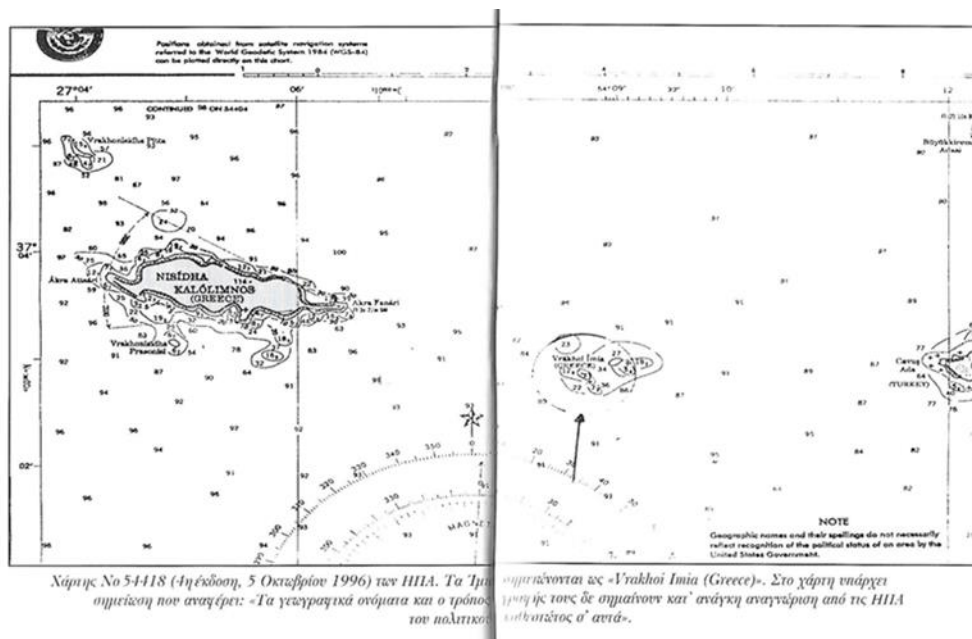
Χάρτης Νο 54407 (3^η έκδοση 11 Ιουνίου 1983) των ΗΠΑ. Τα Ίμια σημειώνονται ως «N.Limnia»).



Χάρτης Νο 54418 (3^η έκδοση 17 Νοεμβρίου 1990) των ΗΠΑ. Τα Ίμια σημειώνονται ως Nisoi Limnia (Greece).



Χάρτης Νο 54407 (4^η έκδοση 27 Ιανουαρίου 1996) των ΗΠΑ. Στα Ίμια υπάρχει η εγγραφή «Κυριαρχία ακαθόριστη». Ο χάρτης παρελήφθη από το ΓΕΝ στις 14 Ιουνίου 1996.



Χάρτης Νο 54418 (4^η έκδοση 5 Οκτωβρίου 1996) των ΗΠΑ. Τα Ίμια σημειώνονται ως «Vrakhoi Imia (Greece)». Στο χάρτη υπάρχει σημείωση που αναφέρει: «Τα γεωγραφικά ονόματα και ο τρόπος γραφής τους δε σημαίνουν κατ' ανάγκη αναγνώριση από τις ΗΠΑ του πολιτικού καθεστώσ σε αυτά».

Χάρτης Νο 54418 (4^η έκδοση 5 Οκτωβρίου 1996) των ΗΠΑ. Τα Ίμια σημειώνονται ως Vrakhoi Imia (Greece). Στο χάρτη υπάρχει σημείωση που αναφέρει: «Τα γεωγραφικά ονόματα και ο τρόπος γραφής τους δε σημαίνουν κατ' ανάγκη αναγνώριση από τις ΗΠΑ του πολιτικού καθεστώσ σε αυτά».

Παράρτημα «Ζ»

Βιβλιογραφία

Βιβλία (Ελληνόγλωσσα)

- Αδαμόπουλος Δημήτρης και Μίχας Ζαχαρίας, *Τιμα 1996: Η Αλήθεια*, Defence Net, 2006
- Γιαλλουρίδης Κ. Χριστόδουλος, *Η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση*, Σιδέρης Ι., Αθήνα 2001
- Έλλης Αθανάσιος και Ιγνατίου Μιχάλης, *Τιμα: Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, Εκδόσεις Λ. Α. Λιβάνη, Αθήνα 2009.
- Καψής Γιάννης, *Οι 3 μέρες του Μάρτη*, Νέα Σύνορα Λιβάνη, Αθήνα 1990
- Καραμπελιάς Γεράσιμος, *Ο Ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή της Τουρκίας και της Ελλάδας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2009.
- Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Υψηλή Στρατηγική της Αρχαίας Σπάρτης*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2007
- Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα ως σήμερα*, εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 2008
- Κουρής Νίκος, *Αιγαίο η Μακροχρόνια Διαμάχη και ο Ρόλος των Αμερικανών*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2009
- Κουρής Νίκος, *Ελλάδα – Τουρκία ο πεντηκονταετής πόλεμος*, Νέα Σύνορα Α.Α ΛΙΒΑΝΗ, Αθήνα 1997
- Κούρκουλας Άλκης, *Τιμα: Κριτική Προσέγγιση του Τουρκικού Παράγοντα*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1998
- Κουσκουβέλης Ι. Ηλίας, *Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση*, Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 1997
- Λυμπέρης Χρήστος, *Πορεία σε Ταραγμένες Θάλασσες*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα 1999
- Λυμπέρης Χρήστος, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Μάρτιος 1997
- Μάρδας Κώστας, *ΠΡΟ-ΙΜΙΑ πολέμου από τα Σεπτεμβριανά στην Κρίση των Ιμίων (1955-1996)*, Εκδόσεις το ΠΟΝΤΙΚΙ, Αθήνα 2005
- Μηλάκας Δημήτρης, *Η Απόρρητη Ιστορία του Αιγαίου*, Το Ποντίκι, Αθήνα 2012
- Παπαδόπουλος Λεωνίδα, *Τιμα μια Νομικοπολιτική Προσέγγιση*, Εκδόσεις Universal

Studio Press, Αθήνα 1999

Παπαδόπουλος Χαράλαμπος, *Πτυχές της Κρίσης των Ιμίων τον Ιανουάριο του 1996*, ΣΔΙΕΠ, Αθήνα 2009

Παπαναστασόπουλος Νικόλαος, *Η διαχείριση κρίσεων στην ελληνική εξωτερική και αμυντική πολιτική. Η περίπτωση της κρίσης των Ιμίων*, εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα 2015

Σημίτης Κωνσταντίνος, *Πολιτική για μια Δημιουργική Ελλάδα 1996-2004*, Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Αθήνα 2005

Συρίγος Μ. Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα 2016

CITY PRESS, *Το “βαθύ κράτος” φιμώνει τη Δικαιοσύνη*, εφημ. CITY PRESS, της 9/3/2006

Βιβλία (Ξενόγλωσσα)

Resat Arim Ambassador (Ret), *“Foreign Policy Concepts Conjecture, Freedom of Action, Equality”*, Foreign Policy Institute, Ankara 2001

Gordon A. Craig Alexander L. George, *Force and statecraft*, Oxford University Press.1990.

Robert Jervis-*Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press

Άρθρα

Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Περί Κρίσεων και Χειρισμού τους*, ΕΛΕΣΜΕ

Στρατηγού ε.α. Δ. Σκαρβέλη, *Πολιτική πλευρά χειρισμού κρίσεων*, ΕΛΕΣΜΕ